

ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบ โรงเรียน ผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้น
มัธยมศึกษา

โดย
นายกฤษดา ปั้นเอี่ยม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

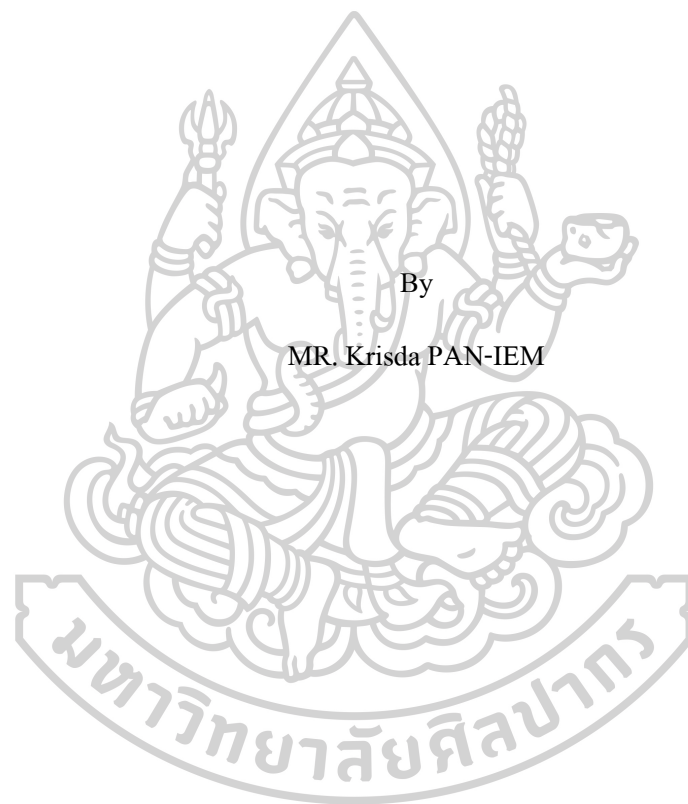
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียน
ระดับชั้นมัธยมศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญามหาบัณฑิต
ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

EFFECT OF EDUCATION NORMS IN SECONDARY SCHOOL THROUGH
STUDENT'S NARRATIVE APPROACH

By
MR. Krisda PAN-IEM

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Education (DEVELOPMENT EDUCATION)

Department of Education Foundations

Graduate School, Silpakorn University

Academic Year 2018

Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ	ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ผ่าน เรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา
โดย	กฤษฎา ปั้นเอี่ยม
สาขาวิชา	พัฒนศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร. นพพร จันทรนำชู

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร. รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. นพพร จันทรนำชู)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรณวีร์ บุญคุ้ม)

57260306 : พัฒนศึกษา แผน ก แบบ ก 2 ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : บรรทัดฐานทางการศึกษา, วาทกรรม, การต่อรองอัตลักษณ์, เรื่องเล่า

นาย กฤษดา ปั้นเอี่ยม: ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ ดร. นพพร จันทร์นำชู

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา เปิดเผยให้สังคมได้รับรู้ถึงความรุนแรงของอำนาจที่เข้าไปกระทำต่ออัตลักษณ์ของผู้เรียน นอกจากนี้ ยังต้องการให้สังคมได้เห็นถึงเรื่องราวที่ถ่ายทอดจากประสบการณ์ตรงของผู้เรียน รวมไปถึงกระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนแต่ละคนผ่านการวิเคราะห์เรื่องเล่า

ผลการศึกษาพบว่า บรรทัดฐานทางการศึกษาที่ปรากฏภายใต้วาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาแห่งชาติที่คิดขึ้นมาโดยรัฐบาล ซึ่งเนื้อหามีการแบ่งรายวิชาเรียนออกเป็นกลุ่มวิชาหลักและกลุ่มวิชารอง มีการให้น้ำหนักคะแนนในรายวิชาทั้งสองกลุ่มไม่เท่ากัน อีกทั้งโรงเรียนยังใช้วิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาด้วยการสอบและจัดอันดับผู้เรียนด้วยค่าเกรดเฉลี่ย ปรากฏการณ์เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อผู้เรียน โดยตรง ทำให้ผู้เรียนไม่มีแรงจูงใจในการเรียน เกิดความรู้สึกถึงความไม่ยุติธรรมเพราะสังคมให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความถนัดในกลุ่มรายวิชาหลักมากกว่ารายวิชารอง ผู้เรียนถูกแบ่งสถานะออกเป็นกลุ่มผู้เรียนที่เรียนผ่านเกณฑ์และไม่ผ่านเกณฑ์ ทำให้ผู้ปกครองจำนวนมากต้องส่งบุตรหลานไปยังสถาบันเรียนพิเศษเพื่อต้องการจะก้าวข้ามบรรทัดฐานดังกล่าว กระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนภายใต้บรรทัดฐานและผลกระทบดังกล่าว เป็นไปในสองรูปแบบ คือ 1.) การต่อรองอัตลักษณ์สู่ความจำนน ยอมรับความไม่ยุติธรรมและการถูกจัดอันดับชั้น สวมใส่อัตลักษณ์ “เด็กดี” ตามที่สังคมกำหนด 2.) การต่อรองอัตลักษณ์ที่เกิดสุนทรียะ จะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้เรียนได้รับโอกาสจากครอบครัว เพื่อน หรือคนใกล้ชิดที่มีความเข้าใจในมายาคติของบรรทัดฐานที่เกิดขึ้นในสังคม

57260306 : Major (DEVELOPMENT EDUCATION)

Keyword : Education Norms, Discourse, Identity Negotiation, Narrative Approach

MR. KRISDA PAN-IEM : EFFECT OF EDUCATION NORMS IN SECONDARY SCHOOL THROUGH STUDENT'S NARRATIVE APPROACH THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR NOPPORN CHANTARANAMCHOO

The purpose of this thesis was to study the effect of education norms, disclosed to society about how “power” violated to student’s identity. Moreover, it revealed the narrative of their experiences direct from students who were victims of education norms in secondary school and included how they negotiated their identity through narrative approach.

The study revealed that education norms in secondary school created by implementation of the Basic Education Curriculum (BEC) that divided subjects for a study into two groups, major subjects and minor subjects, these two groups had a different GPA. Moreover, school evaluated their knowledge by an examination and ranking them by GPA. These phenomena affected directly to students, made them have no motivation to study, felt an injustice because people put more focus on students who were good in major subjects than minor subjects. Students were separated their school classes into one who pass the education norms, and one who does not. Parents who wanted their kids to pass the education norms chose the way to send their kids to tutoring school. Students had two ways of negotiating their identity under the education norms. First was negotiating their identity to be a surrender, accepted injustice and social stratification, be a seat and neat student. Second was negotiating their identity with an aesthetic. This would happen when their friends and families understood the education norms.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาเล่มนี้ สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะความเมตตากรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร.นพพร จันทรนาชู อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยที่คอยแนะนำให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ยิ่งตลอดระยะเวลาในการวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของท่านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาพัฒนศึกษาทุกท่านที่ให้ความรู้และประสบการณ์ที่มีค่าในการศึกษาในระดับชั้นปริญญาโท ขอขอบพระคุณเจ้าของหนังสือ ตำรา วารสาร เอกสาร และวิทยานิพนธ์ทุกเล่มที่ข้าพเจ้าใช้อย่างยิ่ง

ขอบพระคุณผู้ปกครอง เพื่อนครูในโรงเรียนอัสสัมชัญธนบุรี รวมถึงขอบใจผู้เรียนทุกคนที่สละเวลามาให้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล

ขอบคุณบิดามารดาและศรีภรรยา ที่คอยเป็นแรงใจแรงเชียร์ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ และสุดท้าย ขอขอบคุณตัวข้าพเจ้าเองที่รอดพ้นจากบททดสอบชีวิตนี้มาได้

กฤษฎดา ปั่นเอี่ยม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวาทกรรมและวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์	8
2.2 แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมกับการศึกษา	14
2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์	20
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา	25
2.5 แนวทางการศึกษาแบบเรื่องเล่า.....	28
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	43
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	45

3.1 ขั้นตอนการวิจัย.....	45
3.2 แหล่งข้อมูล.....	45
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	46
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	47
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	48
3.6 การนำเสนอข้อมูล.....	49
บทที่ 4 บรรทัดฐานทางการศึกษาและผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน	50
4.1 รัฐ : จุดเริ่มต้นของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา.....	50
4.2 ผลกระทบจากหลักสูตรการศึกษาแกนกลาง : การสร้างชาติผ่านมาตรฐานทางการศึกษา....	53
4.3 ผลกระทบจากการสอบและเกรดเฉลี่ย : เกณฑ์ที่ไม่ยุติธรรมแต่ได้มาตรฐาน.....	57
4.4 ผลกระทบจากการแข่งขันเรียน : ไม่มีใครอยากเป็นผู้แพ้.....	59
4.5 ผลกระทบจากการเรียนพิเศษ : ทำไมเราต้องพิเศษกว่าคนอื่น.....	61
4.6 ผลกระทบจากทุกเรื่องราวสู่การต่อรองอัตลักษณ์.....	63
บทที่ 5 การต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนภายใต้บรรทัดฐานทางสังคม.....	64
5.1 การต่อรองอัตลักษณ์มีความสำคัญอย่างไร.....	64
5.2 สังคมกับการต่อรองอัตลักษณ์สู่ความจำนน.....	65
5.3 ครอบครัวยุคกับการต่อรองอัตลักษณ์ที่เกิดสุนทรียะ.....	67
5.4 เพื่อนกับแรงบันดาลใจในการต่อรองอัตลักษณ์.....	70
5.5 บทสรุปจากเรื่องเล่าของการต่อรองอัตลักษณ์.....	71
บทที่ 6 สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	75
6.1 สรุปผลการวิจัย.....	75
6.1.1 ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา.....	75
6.1.2 การศึกษากระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียน.....	77

6.2 อภิปรายผลการศึกษา	78
6.3 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย.....	79
6.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	80
รายการอ้างอิง	81
ประวัติผู้เขียน	93

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 แสดงกรอบและตัวชี้วัดการศึกษาที่สะท้อนถึงคุณภาพการศึกษา.....26

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	44
ภาพที่ 2 สรุปลผลการศึกษา ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านเรื่องเล่า ของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา	73

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อปี พ.ศ. 2542 รัฐบาลไทยในขณะนั้นได้มีการปฏิรูปการศึกษาภายในประเทศเพื่อพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับนานาชาติ โดยกำหนดพระราชบัญญัติการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ มีนโยบายคือ ผู้เรียนทุกคนต้องเป็นผู้เรียนที่ “เก่ง ดี และมีสุข” ซึ่งกระแสการพัฒนาการศึกษาเรียงลำดับตามแนวทางดังกล่าวขยายตัวอย่างรวดเร็ว รัฐบาลได้จัดตั้งหลักสูตรการศึกษาพื้นฐานแกนกลางขึ้นมา บังคับให้ผู้เรียนทุกคนเรียนตามหลักสูตรเหมือนกันทั้งหมด เพื่อเป้าหมายที่ว่า ผู้เรียนทุกคนจะได้เป็นผู้ที่ “เก่ง ดี และมีสุข” เหมือนกัน ซึ่งผู้ปกครองของผู้เรียนส่วนมากเห็นพ้องต้องกัน และปรารถนาที่จะสร้างลูกหลานของตนให้เป็นผู้ที่ “เก่ง ดี และมีสุข” ตามนโยบายดังกล่าว แต่ทว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่นั้นมักให้ความสำคัญกับคำว่า “เก่ง” โดยแนวคิดเรื่องความดีและมีความสุข กลับกลายเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยได้พูดถึง หรือควรส่งเสริมความเก่งก่อน แล้วจึงส่งเสริมความดีและความสุขในภายหลัง เราจึงได้เห็นกระแสผู้เรียนแข่งขันกันเรียนและคำนิยมการส่งบุตรหลานไปเรียนพิเศษนอกเวลาเพิ่มเติมในตลอดช่วง พ.ศ. 2550-2560 ดังข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนที่สำรวจพบว่า ประเทศไทยมีกลุ่มโรงเรียนกวดวิชาทั้งหมด 1,983 แห่งอยู่ในกรุงเทพมหานคร 487 แห่ง และต่างจังหวัด 1,496 แห่ง สิ่งที่น่าสนใจคือ ในส่วนของกรุงเทพฯ มีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 149 แห่ง สังกัดกรุงเทพมหานคร 430 แห่ง และอื่นๆ อีกรวม 686 แห่ง แต่กลับมีโรงเรียนกวดวิชาครบทั้ง 50 เขต จำนวน 487 แห่ง หรือประมาณร้อยละ 71 ของโรงเรียนในกรุงเทพฯ และสถาบันกวดวิชาเหล่านี้ยังคงมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นทุกปี (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2559)

นอกจากนี้ คณะกรรมาธิการวิสามัญได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2559 ให้อำนาจกระทรวงศึกษาธิการมากที่สุดเป็นจำนวนเงิน 520,132,166,300 บาท หรือประมาณร้อยละ 19.1 ของงบประมาณรวม 2.7 ล้านล้านบาท ซึ่งงบประมาณที่กระทรวงศึกษาธิการได้รับในปี 2559 นี้สูงกว่าปีที่ผ่านมาเกือบ 2 หมื่นล้านบาท (คณะกรรมาธิการสถานีวิทยุแห่งชาติ, 2559) แต่จากการรวบรวมข้อมูลคุณภาพหรือผลลัพธ์ทางการศึกษาที่สะท้อนออกมา ถ้าเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ที่ลงทุนด้วยจำนวนเงินในปริมาณใกล้เคียงกับประเทศไทย อย่างเช่นประเทศสิงคโปร์ จะพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาระหว่างไทยกับสิงคโปร์

ยังใกล้เคียงอยู่มาก จากผลการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษา ที่จัดโดยสถาบันเพื่อการพัฒนาการจัดการ หรือ IMD (Institute for Management Development, 2016) พบว่า ตั้งแต่ปี 2548-2559 ประเทศไทยอยู่ในลำดับ 40 กว่า รั้งทำมาโดยตลอด หรือคิด 1 ใน 14 ประเทศสุดท้ายทุกปี จากทั้งหมดประมาณ 55 - 61 ประเทศ ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์อยู่ในอันดับที่ 10 ต้นๆ

ผลคะแนนการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมพื้นฐาน (O-NET) ที่ผ่านมามีตั้งแต่ปีการศึกษา 2552 - 2558 นั้น ได้สะท้อนคุณภาพการศึกษาไทยออกมาว่า ผลการสอบโอเน็ตมีค่าเฉลี่ยรวมทั้งประเทศไม่ถึงร้อยละ 50 เช่นเดียวกับค่าเฉลี่ยแยกตามรายวิชา ซึ่งเป็นเหมือนกันหมดในทุกระดับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 และเป็นไปในทางเดียวกันทั้ง 3 ปี โดยเฉพาะผลคะแนนในวิชาหลักทั้ง 5 วิชา คือ ภาษาไทย สังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์นั้น ตลอดทั้ง 8 ปีที่ผ่านมา ยังไม่มีค่าเฉลี่ยของวิชาใดที่เกินร้อยละ 50 ไม่ว่าจะเป็นผลคะแนน O-NET ของระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือว่ามัธยมศึกษาปีที่ 6 (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2559)

ดังที่กล่าวมาข้างต้น แม้ประเทศไทยจะมีงบประมาณในการพัฒนาการศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่ผลที่ได้รับกลับสวนทางกับการเติบโตของสถาบันการศึกษานอกห้องเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างเห็นได้ชัด สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้เรารู้ว่าระบบการศึกษาไทยนั้นยังมีปัญหาอยู่ การเติบโตของสถาบันการศึกษานอกห้องเรียนแสดงให้เห็นว่า การศึกษาในโรงเรียนอาจไม่เพียงพอให้ผู้เรียนและผู้ปกครองก้าวสู่อนาคตที่ต้องการได้ หากเรียนเพื่อเพิ่มเกรด นั้นอาจหมายถึงเรียนในโรงเรียนแล้วไม่เข้าใจ แต่ถ้าหากเรียนเพื่อสอบเข้า นั้นอาจหมายถึงผู้เรียนและผู้ปกครองให้ความสำคัญกับข้อสอบและการทำข้อสอบได้มากกว่าเนื้อหาทั้งหมดที่ควรรู้ ส่วนผลคะแนนการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมพื้นฐาน (O-NET) แสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนอาจไม่รู้และไม่เข้าใจเนื้อหาสิ่งที่เรียนเลย จึงไม่สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการทำข้อสอบได้

เมื่อกลับมามองหลักสูตรการศึกษาพื้นฐานแกนกลาง เปรียบเทียบชั่วโมงเรียนของผู้เรียนไทยกับประเทศอื่น พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนชั่วโมงเรียนต่อปีสูงเป็นอันดับ 1 ของโลก มีชั่วโมงเรียนประมาณ 1,200 ชั่วโมงต่อปี แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนไทยกลับตกต่ำลงเรื่อยๆ ในขณะที่ประเทศที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาสูง เช่น เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น กลับมีชั่วโมงเรียนต่ำกว่า 1,000 ชั่วโมงต่อปี โดยเฉพาะ ฮองกง ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาการศึกษาอย่างมาก ซึ่งผู้เรียนฮองกงมีชั่วโมงเรียนแค่ 790 ชั่วโมงต่อปีเท่านั้น ส่วนมาตรฐานชั่วโมงเรียนสากล องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้ว่า จำนวนชั่วโมงเรียนของผู้เรียนที่เหมาะสม คือ 800 ชั่วโมงต่อปีเท่านั้น (ภาวิข ทองโรจน์, 2556)

ดังนั้น จำนวนชั่วโมงเรียนต่อปีกับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนไทยจึงสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เรียนไม่มีความสุขหรือสนุกกับการเรียนเลย มีหน้าซำกลายกันว่า ชั่วโมงเรียนจำนวนมากๆ ทำให้ผู้เรียนมีความเครียดในเรื่องการแข่งขัน ต้องการได้เพียงคะแนนสูงๆ เพื่อให้ถูกมองว่าเป็น “คนเก่ง” มากกว่าความต้องการมีความรู้อย่างถ่องแท้ในรายวิชานั้นๆ อีกทั้งการที่ผู้เรียนตั้งใจเรียนมากเกินไปยังก่อให้เกิดปัญหาครอบครัวและปัญหาสังคมอีกอย่างหนึ่งด้วย กล่าวคือ การที่ผู้เรียนให้ความทุ่มเทกับการเรียนอย่างมากจนเกินไป แทนที่ผลการเรียนจะดีขึ้นเป็นรางวัลของความสำเร็จ กลับกลายเป็นผลการเรียนอาจจะไม่ได้ดีขึ้นหรือแย่ลงกว่าเดิม ซึ่งทำให้ผู้เรียนบางคนมีปัญหาอื่นตามมา เช่น ร่างกายอ่อนแอเนื่องจากไม่มีเวลาพักผ่อน เปลี่ยนนิสัยกลายเป็นคนพูดน้อย เก็บตัว ไม่ค่อยสนใจสิ่งที่อยู่รอบข้าง มีอารมณ์ฉุนเฉียวง่ายเมื่อถูกขัดใจ ไม่มีเพื่อน ไม่สามารถเข้าสังคมได้ สาเหตุที่ปัญหาเหล่านี้ถูกมองข้ามและไม่ได้รับการแก้ไข เพราะความเข้าใจผิดของผู้ปกครองที่คิดว่าการที่บุตรหลานเก็บตัวเงียบหมายถึงบุตรหลานของตนเองกำลังตั้งใจเรียนอยู่ เป็นเรื่องดี ทำถูกต้องแล้ว จึงไม่ได้เข้าไปพูดคุยหรือห้ามปราม และยังในบางกรณีผู้ปกครองกลับเป็นฝ่ายสนับสนุนให้ผู้เรียนตั้งใจเรียนอย่างหนักเองเสียด้วยซ้ำ (กรมสุขภาพจิต, 2555)

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเชิงปริมาณจำนวนมากที่เปิดเผยว่า ได้รับทุนและการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ให้ศึกษาสภาพและปัญหาในการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาของประเทศไทย เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามานานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 (ธีระ รุญเจริญ, 2545) ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาสภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวม แต่ไม่ได้มองปัญหาและผลกระทบของปัญหาผ่านตัวของผู้เรียนโดยตรง ซึ่งอาจทำให้ไม่ได้สะท้อนสาเหตุของปัญหาและไม่สามารถแก้ไขปัญหามานานได้อย่างตรงประเด็น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาปัญหาดังกล่าวในอีกมุมมองที่แตกต่าง คือการวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษาแบบแนวทางผ่านเรื่องเล่า (Narrative Approach) เพราะเรื่องเล่าของผู้เรียนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากปรากฏการณ์นี้ ผู้วิจัยไม่ได้ต้องการมุ่งเพียงเก็บเป็นตัวเลขสถิติมาวิเคราะห์เท่านั้น แต่ผู้วิจัยจะทำการวิจัยผ่านแนวคิดทางปรัชญาในช่วงหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ในเรื่องวาทกรรม (Discourse) ของ มิเชล ฟูโกต์ (Foucault, 1970) และ การศึกษาผ่านเรื่องเล่ามาเป็นฐานของแนวทางในการศึกษา โดยใช้วาทกรรมเป็นแนวทางการศึกษาในด้านกระบวนการครอบงำความคิด และความพยายามที่จะกำหนดนิยามสิ่งต่างๆ จากนั้นจะใช้การศึกษาผ่านเรื่องเล่าวิพากษ์พร้อมกับตั้งคำถามต่อปรากฏการณ์นั้น เพื่อกระตุ้นให้สังคมตื่นตัวกับปัญหาที่เกิดขึ้น

การมองปัญหาการศึกษาขั้นพื้นฐานด้วยมุมมองแบบวาทกรรม จะทำให้มีการตั้งคำถามกับบรรทัดฐานทางการศึกษาที่สังคมยึดถืออยู่ ว่าได้กดทับหรือเบียดเบียนกับสิ่งใดและผู้ใด ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธุ์ ได้เสนอทัศนะไว้ว่า ภายใต้วาทกรรมบรรทัดฐานของสังคมนั้น ความ

ประพจน์ที่ไม่เป็นไปตามกรอบระเบียบกฎเกณฑ์หรือวิถีประชา มักจะถูกวาทกรรมทางสังคมหยิบยื่นความแตกต่างให้ เนื่องจากไม่เป็นบุคคลตามที่สังคมต้องการ ส่วนจะเกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไร เกิดผลกระทบต่อใครบ้าง เป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักทรงลงมา หรือแทบจะไม่มีน้ำหนักอยู่เลย ดังนั้น ยุติธรรมหรือไม่กับการขัดเขี่ยสถานะความเป็นอื่นให้กับผู้ที่ไม่เป็นไปตามที่สังคมต้องการ ทั้งที่ในบางครั้งความประพจน์นั้นไม่ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้อื่นผู้ใดในสังคม ทุกคนจึงมีสิทธิ์ที่จะสร้างและต่อรองกับอัตลักษณ์ของตนเองได้ โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับวาทกรรมที่สังคมสร้างขึ้นมา และถึงแม้จะกล่าวว่า ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะสร้างและต่อรองกับอัตลักษณ์ของตน แต่การอาศัยอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขย่อมเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับทุกคนในสังคมพึงจะได้รับ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552)

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับทัศนะนี้อย่างยิ่ง ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะสร้างและต่อรองอัตลักษณ์ของตนภายใต้ความปกติสุข แต่สถานการณ์ในปัจจุบันที่ผู้วิจัยประสบอยู่กลับไม่เป็นเช่นนั้น ผู้วิจัยเป็นผู้ที่ประกอบวิชาชีพอยู่ในระบบการศึกษาหลัก ตระหนักเห็นปัญหาที่เกิดจากการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบ โรงเรียนว่าเป็นปัญหาเรื้อรังที่กดดันผู้เรียนอย่างมาก ซ้ำยังมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอีกด้วย ผู้วิจัยจึงมีคำถามขึ้นมาว่า การสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ผู้เรียนได้รับผลกระทบจากการสร้างบรรทัดฐานนี้อย่างไร และผู้เรียนต่อรองอัตลักษณ์ของตนกับสถานการณ์เช่นนี้อย่างไร

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การศึกษาผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านแนวทางการศึกษาแบบเรื่องเล่า จะช่วยให้สังคมได้มุมมองใหม่ที่ต่างจากเดิม ทำให้สังคมได้รับรู้ถึงปัญหานี้ในอีกแง่มุมหนึ่งผ่านเรื่องเล่าจากตัวผู้ถูกกระทำโดยตรง เรื่องเล่าจะสะท้อนให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของมนุษย์นั้นมีธรรมชาติเป็นเรื่องราวหลากหลายเรื่อง และเรื่องราวเหล่านั้นมีความเชื่อมโยงกับความหมายต่างๆ เมื่อผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนาแบบแต่งเรื่องใหม่ (Re-authoring) จะทำให้ผู้เล่ามีพลังในการแยกตัวออกจากปัญหา และในท้ายที่สุด การสนทนาด้วยเรื่องเล่าจะช่วยให้ผู้เล่ามีความกระฉ่างชัดต่อปัญหา ซึ่งทำให้เราเห็นตัวปัญหาจากอีกมุมมองหนึ่ง โดยผู้วิจัยมีความคาดหวังว่า งานวิจัยชิ้นนี้จะช่วยเปลี่ยนมุมมองของคนในสังคมที่มีต่อการศึกษา มองเห็นปัญหาการศึกษาในมุมที่แตกต่างออกไป เพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่เป็นการศึกษาสำหรับการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในฐานะที่เป็นวาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อผู้เรียน

2. เพื่อศึกษากระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนภายใต้บรรทัดฐานทางการศึกษาของ วาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษาผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา โดยให้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของอับเดลาและคณะ (Abdelal, Herrera, Johnston, & Mcdermott, 2006) ทฤษฎีทางสังคมพื้นฐานของริทเซอร์ (Ritzer, 2003) และแนวคิดเรื่องวาทกรรมของฟูโกต์ (Foucault, 1970) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ใช้การวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการวิจัย จากนั้นจะใช้แนวคิดการศึกษาแบบเรื่องเล่าของอีเลียต (Elliot, 2005) มาเป็นแนวทางวิเคราะห์เกี่ยวกับผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา และการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนภายใต้บรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ กำหนดให้พื้นที่คือ โรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาทั้งโรงเรียนที่บริหารจัดการโดยรัฐบาลและบริหารจัดการโดยเอกชน โดยโรงเรียนดังกล่าวเป็นโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาของรัฐบาลและมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3. ขอบเขตการวิจัย ด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็นสามกลุ่ม ได้แก่

1. ผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6
2. ผู้ปกครองของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6
3. ครูและผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยเลือกให้ครอบคลุมทั้ง ครูผู้สอน ครูผู้บริหาร ผู้ปกครอง และผู้เรียนทั้งที่เรียนผ่านเกณฑ์และไม่ผ่านเกณฑ์การศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งทั้งหมดต้องเป็นผู้ที่เต็มใจในการให้ข้อมูลเพื่อเปิดมุมมองด้านการสร้างความหมายของบรรทัดฐานทางสังคม สามารถทบทวนประสบการณ์อันเป็นจุดวิกฤตในชีวิตเพื่อเข้าถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นและรู้กระบวนการงาน/ต่อรองกับวาทกรรมบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน จำนวน 19 คน

4. ขอบเขตของระยะเวลาที่ศึกษา การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลในช่วงเดือน มีนาคม-พฤษภาคม พ.ศ.2561

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

วาทกรรม หมายถึง โครงสร้างของความรู้อย่าง การแสดงออก การสื่อความหมาย ตลอดจนแบบแผนการกระทำของมนุษย์ที่มีอำนาจแฝงอยู่ และสามารถสื่อหรือผลิตสร้างอำนาจขึ้นมาภายใต้วาทกรรมนั้นๆ วาทกรรมเสมือนเครือข่ายของกฎเกณฑ์ ค่านิยมการรับรู้ ความเข้าใจร่วม มาตรฐาน และความเชื่อในเรื่องต่างๆของชีวิตมนุษย์

บรรทัดฐานทางการศึกษา หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมในการศึกษาที่สมาชิกในสังคมยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติและกำหนด เช่น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ความรู้ตามตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลาง กฎระเบียบต่างๆของโรงเรียน การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นต้น

ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมทางการศึกษา หมายถึง ระบบ ระเบียบทางการศึกษาที่เป็นผลผลิตจากการสื่อสารสัมพันธ์กันของคนในสถานการณ์ต่างๆ สามารถมองเห็นและรับรู้ได้ มีแบบแผนการปฏิบัติบ่งบอกเพื่อชี้แนะการแสดง การกระทำ ขณะเดียวกันก็ทำการผลิตซ้ำแบบแผนของวาทกรรมสืบต่อไปด้วย เช่น การกำหนดเกณฑ์ทางการศึกษาแบบการสอบวัดเกรดเฉลี่ย การเรียนตามตัวชี้วัดความรู้ในหลักสูตรการศึกษาแกนกลางขั้นพื้นฐาน ที่สังคมมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ปกติ

ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากความประพฤติที่เป็นและไม่เป็นไปตามกรอบระเบียบกฎเกณฑ์หรือวิถีประชา ตามที่บรรทัดฐานทางการศึกษากำหนดต้องการ เช่น การให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่เรียนไม่ผ่านเกณฑ์การศึกษาขั้นพื้นฐานน้อยกว่าผู้เรียนที่ผ่านเกณฑ์ เป็นต้น

เรื่องเล่า หมายถึง การบอกเล่าถึงสิ่งที่ผู้เล่าต้องการจะให้ผู้ฟังได้รับรู้ ในการเล่าเรื่องราว เหตุการณ์และการกระทำจะถูกนำมาเชื่อมโยงและจัดระเบียบผ่านการวางโครงร่างของเรื่อง ซึ่งเป็นแบบแผนของมโนทัศน์ที่ความหมายของเหตุการณ์ต่างๆภายใต้บริบทหนึ่ง เรื่องราวที่ถูกสร้างขึ้นจะมีจุดเริ่มต้น ช่วงกลาง และจุดจบของเรื่อง และการสร้างเรื่องราวถือเป็นการผลิตวาทกรรมอย่างหนึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้ให้ข้อมูลจะเล่าเรื่องตั้งแต่การเริ่มต้นของการตกอยู่ใต้บรรทัดฐาน ผลกระทบตลอดไปจนถึงการต่อรองอัตลักษณ์ของตนภายใต้บรรทัดฐานนั้น

อัตลักษณ์ หมายถึง คุณสมบัติเฉพาะตัวของคนหรือสิ่งหนึ่งๆ และทำให้เกิดความแตกต่างจากคนหรือสิ่งอื่น ซึ่งงานวิจัยนี้อยู่บนฐานคิดที่มองว่า ผู้เรียนทุกคนมีสิทธิ์ที่จะสร้างและต่อรองกับอัตลักษณ์ของตนเองอย่างอิสระ สามารถอาศัยอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

การต่อรองอัตลักษณ์ หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างต่อเนื่องจนเกิดการสร้างและหล่อหลอมสำนึกเกี่ยวกับตัวตนของพวกเขาเหล่านั้น และเชื่อมโยงลักษณะทางตัวตนของปัจเจกบุคคลเข้ากับโลกสาธารณะที่อยู่รอบตัวของคนเหล่านั้น ในงานวิจัยนี้

การต่อรองอัตลักษณ์ หมายถึง การปรับตัวเพื่อรับมือสภาพการณ์ที่ผู้เรียนต้องอยู่ใต้บรรทัดฐานทางการศึกษา

การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษาที่จัดโดยรัฐบาล ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมายถึง กฎหมายเพื่อการศึกษาที่ถูกร่างขึ้นผ่านสภาผู้แทนราษฎร มีจุดมุ่งหมายเพื่อปฏิรูปการศึกษาภายในประเทศ โดยให้สิทธิประโยชน์แก่ประชาชนทุกคนในด้านการศึกษา

ตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลาง หมายถึง สิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจง และมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การทำกิจกรรมหรือการปฏิบัติภารกิจหลักอย่างเป็นระบบตามแบบแผนที่กำหนดไว้ โดยมีการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพ และการประเมินคุณภาพ จนทำให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพและมาตรฐานของดัชนีชี้วัด ระบบและกระบวนการผลิต ผลผลิตและผลลัพธ์ของการจัดการศึกษา

ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา หมายถึง ผู้เรียนในระบบการศึกษาขั้นที่ 3 ถัดจากระดับประถมศึกษา มีอายุระหว่าง 12-17 ปี โดยการศึกษาในขั้นนี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านวิชาการและวิชาชีพให้เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา จะทำให้สังคมตระหนักว่า ภายใต้มุมมองของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่ได้มีเพียงรูปแบบเดียวตามที่บรรทัดฐานของสังคมกำหนดสร้างความหมายขึ้นมา นอกจากนี้จะทำให้เราเข้าใจถึงความหมายของบรรทัดฐานทางสังคมภายใต้เงื่อนไขและบริบทเดียวกัน สามารถวิเคราะห์กระบวนการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์จากการศึกษาของผู้เรียน เพื่อป้องกันปัญหาทางการศึกษาซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งของการเบียดขับผู้เรียนออกจากระบบการศึกษา ผลลัพธ์ของการศึกษานี้จึงนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจความหมายของบรรทัดฐานทางสังคมที่แตกต่าง และทำให้คนในสังคมเข้าใจความแตกต่างดังกล่าว อันจะนำไปสู่การเป็นสังคมที่สมบูรณ์ที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีความเสมอภาคทางสังคมต่อไป

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัยเรื่องผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวาทกรรมและวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมกับการศึกษา
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 2.5 แนวทางการศึกษาแบบเรื่องเล่า
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวาทกรรมและวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

หัวข้อแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวาทกรรมและวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ประกอบไปด้วยหัวข้อ ความหมายของวาทกรรม วาทกรรมเชิงวิพากษ์ วาทกรรมการสร้างอัตลักษณ์ให้ผู้เรียน และการเสริมสร้างอัตลักษณ์ให้ผู้เรียนผ่านแผนการศึกษาแห่งชาติ

2.1.1 ความหมายของวาทกรรม

วาทกรรม (Discourse) เป็นคำที่ ฟูก็อดท์ ใช้บ่อยครั้งมากในงานเขียนของเขา ซึ่งความหมายของฟูก็อดท์นั้น ใช้คำนี้อย่างหลากหลายความหมายมาก มิได้หมายถึงเฉพาะการสื่อสารด้วยคำพูดเท่านั้น ในหลายโอกาส วาทกรรม หมายถึง โครงสร้างของความรู้ การแสดงออก การสื่อความหมาย ตลอดจนแบบแผนการกระทำของมนุษย์ที่มีอำนาจแฝงอยู่และสื่อออกมาหรือผลิตสร้างอำนาจขึ้นมาภายใต้วาทกรรมนั้นๆ หรือพูดได้ว่า วาทกรรมเปรียบเสมือนเครือข่ายของกฎเกณฑ์ ค่านิยมการรับรู้ ความเข้าใจร่วม มาตรฐาน และความเชื่อในเรื่องต่างๆของชีวิตมนุษย์ (กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2550)

ฟูโกต์ (Foucault, 1970) เสนอว่า มนุษย์เราทุกคนในแต่ละวันไม่มีผู้ใดรอดพ้นจากวาทกรรม ต้องตกอยู่ภายใต้วาทกรรมอย่างน้อยชุดหนึ่งเสมอ วาทกรรมชุดหนึ่งอาจทำให้เรามีอำนาจเหนือผู้อื่น แต่ว่าทฤษฎีชุดอื่นอาจจะทำให้เรามีอำนาจน้อยกว่าคนอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ทุกคนเราจะพบเห็นวาทกรรมจำนวนมากหลายชุด ตั้งแต่วาทกรรมด้านประเด็นการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านศึกษา ด้านการทำงาน ตลอดจนวาทกรรมด้านครอบครัว เครือญาติ สินค้าบริการ การโฆษณา การพักผ่อนหย่อนใจ การรับประทานอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้ฟูโกต์กล่าวถึงวาทกรรมโดยไม่จำแนกออกจากอำนาจ ซึ่งคำว่า “อำนาจ” ในความหมายของฟูโกต์ไม่เหมือนกับนักคิดคนอื่น ๆ

โดยปกติผู้คนมักจะสนใจพิจารณาคำว่า “อำนาจ” ว่าเป็นเพียงสิ่งทางการ มีการจัดระเบียบระบบกฎเกณฑ์หรือมีสถาบันการรองรับการใช้อำนาจอย่างแน่นอตายตัว อย่างไรก็ตามฟูโกต์เป็นผู้ที่ถกขบธรรมเนียมของการศึกษาเรื่องอำนาจอย่างท้าทาย โดยเผยให้เห็นว่าอำนาจไม่อาจจำกัดขอบเขตของการศึกษาอยู่ในวงแต่เพียงเฉพาะอำนาจที่เป็นทางการเท่านั้น เพราะอำนาจมีอยู่ทุกหนทุกแห่งและแสดงออกมาในทุกอณูชีวิต เราอาจจะกล่าวได้ว่าในทุกความสัมพันธ์ทางสังคมล้วนเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งสิ้น ฉะนั้นเราจึงควรสนใจศึกษาอำนาจ ณ เหตุการณ์ พฤติกรรม หรือระบบความสัมพันธ์ย่อยๆทั้งหลายที่เกิดขึ้นในทุกชีวิตประจำวันของมนุษย์

นอกจากนั้น ฟูโกต์ (Foucault, 1970) ยังเห็นว่าอำนาจไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดจากความเข้าใจหรือจงใจให้เกิดขึ้นอย่างผ่านการไตร่ตรองแล้วเท่านั้น แต่อำนาจดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ อำนาจแสดงออกและเกิดขึ้นอยู่เสมอโดยไม่ต้องจงใจหรือตระหนักรู้แต่ประการใด ผลของอำนาจเป็นการครอบงำ สามารถบังคับให้คนปฏิบัติตามได้ เราควรสนใจศึกษาอำนาจในทัศนะที่กว้างไกลกว่าต้นตอ ซึ่งเรื่องสาเหตุหรือจุดกำเนิดของของอำนาจฟูโกต์เห็นว่ามันปรากฏขึ้นอย่างหลากหลายและซับซ้อน ไม่จำเป็นต้องเป็นการครอบงำของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลอื่นที่อยู่เหนือผู้อื่นเสมอ แต่อำนาจเป็นสิ่งที่ไม่อาจแบ่งแยกเด็ดขาดลงไปว่าใครมีมากน้อยกว่ากันเพียงใด ทั้งนี้เพราะว่าอำนาจวนเวียนและกระจัดกระจายทั่วไปในความสัมพันธ์ทางสังคมทุกชนิด ทุกขณะ วาทกรรมเกิดขึ้นในบางสภาพเราอาจมีอำนาจเหนือบุคคลหนึ่ง แต่เมื่อกาลเทศะเปลี่ยนแปลงไปคนผู้นั้นอาจจะกลับมามีอำนาจเหนือเราภายในเวลาเพียงไม่นาน

ฟูโกต์ (Foucault, 1970) แนะนำว่า ไม่จำเป็นต้องเน้นความสำคัญของศูนย์กลางอำนาจมากนัก รวมทั้งอาจไม่ต้องเน้นการผลิตซ้ำของผู้มีอำนาจมาก ทว่าควรศึกษาอำนาจในจุดที่มันดำรงอยู่ เพราะอำนาจเหมือนอนุภาคเล็กๆกระจายเต็มไปหมดในชีวิตประจำวัน และไม่จำเป็นต้องเป็นอำนาจตามกฎหมายบ้านเมือง ไม่ใช่อำนาจรัฐและอำนาจที่จัดเป็นก้อนใหญ่ หรือเป็นเส้นตรงที่ลากไปในทิศทางเดียวกัน แต่เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันอย่างสลับซับซ้อน อำนาจเกิดขึ้นได้ทุกที่

แม้ในที่ที่ไร้อำนาจอย่างมากที่สุด ประการสุดท้าย อำนาจไม่ได้มีแต่มุมด้านการกดขี่ เอารัดเอาเปรียบ หรือปราบปรามข่มเหงเท่านั้น ทว่า อำนาจมีผลด้านบวกด้วย ได้แก่ การกำหนดสร้างความรู้ และวาทกรรมต่างๆ จนเติบโตกลายเป็นอารยธรรมได้ในที่สุด

ฟูโกต์ (Foucault, 1970) ใช้วิธีวงสาวิทยา (Genealogy) เปิดเผยให้เห็นว่า แท้จริงแล้วอำนาจของสถาบันต่างๆ ในสังคมได้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับรูปแบบความรู้ของปัจเจกบุคคลในลักษณะที่ถูกกระทำให้ต้องเป็นไปตามระเบียบวินัยและบรรทัดฐานทางสังคม โดยบรรทัดฐานเหล่านั้นไม่ได้มีหลักเกณฑ์อันสมบูรณ์ใดๆ อีกทั้งยังถูกสร้างให้เกิดขึ้นมาในสังคมอย่างเกินจริง และสุดท้าย บรรทัดฐานทางสังคมเหล่านี้ก็กลายเป็นผลผลิตทางประวัติศาสตร์ ฟูโกต์ตั้งประเด็นในการศึกษาแบบวงสาวิทยาที่ว่า ความผิดปกติของปัจเจกบุคคลเกิดจากชุดวาทกรรมความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ในแขนงต่างๆ เช่น จิตเวชศาสตร์ การแพทย์ และอาชญาวิทยา กล่าวคือ ไม่ใช่สภาวะปกติโดยสภาพธรรมชาติ แต่เป็นการผิดปกติที่เกิดขึ้นจากการสร้างความชอบธรรมให้กับความปกติโดยกระบวนการสร้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์

ในปี ค.ศ. 1975 หนังสือชื่อ Discipline and Punish : The Birth of The Prison หรือ “วินัยและการลงโทษ: จุดกำเนิดแห่งคุก” ได้ตีพิมพ์ออกมา ก่อให้เกิดแรงสั่นคลอนในแวดวงวิชาการอีกครั้ง ประเด็นสำคัญของงานชิ้นนี้คือการเพ่งวิเคราะห้ไปที่ “เทคนิคแห่งอำนาจ” ซึ่ง ฟูโกต์ได้ปฏิเสธโครงสร้างทางอำนาจ ศาสตร์แห่งปรัชญาและกฎหมายที่ก่อตัวในยุคภูมิปัญญา ส่งผลให้เกิดรูปแบบการใช้อำนาจของรัฐในลักษณะที่แยกแยะและแผ่ขานทุกทิศทาง โดยฟูโกต์กล่าวว่า อำนาจ (Power) มีความสัมพันธ์กับทั้งความรู้ (Knowledge) และร่างกายซึ่งถูกบังคับกดขี่ควบคุมอย่างรอบด้านด้วยเทคนิคแห่งอำนาจ นอกจากนี้ฟูโกต์อธิบายถึงการกำเนิดคุกสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 19 รวมถึงการก่อเกิดสถาบันทางสังคมในโลกสมัยใหม่ เช่น กองทัพ โรงงาน โรงเรียน สถาบันมาตรฐานต่างๆ ซึ่งเทคนิคแห่งอำนาจได้เข้าไปควบคุมร่างกายและพฤติกรรมของมนุษย์ในฐานะผู้ถูกกระทำ เพื่อก่อสร้างกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน หรือระเบียบวินัย ซึ่งเผยให้เห็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวโยงกันอย่างลึกซึ้งและซับซ้อนระหว่างอำนาจกับความรู้ (Foucault, 1975)

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะให้ความสนใจวาทกรรมการยกย่องผู้เรียนดีตามระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาไทยในปัจจุบัน ผลของวาทกรรมทำให้เกิดมีอำนาจเข้าไปควบคุมกดดันผู้เรียนที่ในระบบการศึกษากระแสหลัก ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าผลกระทบของชุดวาทกรรมนี้ส่งผลอย่างไรต่อผู้เรียนทั้งผู้เรียนที่อยู่ในใจกลางโครงสร้างทางวาทกรรมและที่อยู่ชายขอบของโครงสร้างทางวาทกรรมนี้ ตัวผู้เรียนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อสภาวะการณนี้ และมากไปกว่านั้นคือ ผู้วิจัยต้องการศึกษาอีกด้วยว่าผู้เรียนมีการต่อรองอัตลักษณ์ของตนเองกับสภาวะการณนี้อย่างไร

2.1.2 วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis : CDA) ถือเป็นแนวคิดหนึ่งในการวิเคราะห์วาทกรรมด้วยการใช้ความรู้ทางภาษาและสังคมประกอบการวิเคราะห์ นอกจากนี้ วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ยังเป็นแนวทางการศึกษาที่จะทำให้เห็นในเรื่องของอำนาจ (Power) การครอบงำ (Dominance) อุดมการณ์ (Ideology) ความไม่เท่าเทียมกัน (Hegemony) ชนชั้นทางสังคม (Class) เพศสภาพหรือเพศภาวะ (Gender) และ เชื้อชาติ (Race) เป็นต้น โดยอาศัยภาษาที่สื่อผ่านตัวบทและบริบททางสังคม แต่หากพิจารณาเฉพาะคำว่า “วิพากษ์” นั้น เมย์ (May, 2002) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความคิดที่ผ่านการสะท้อนหรือการทดสอบจากปรากฏการณ์ในชีวิต” เมื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์วาทกรรมจะสามารถค้นหาสิ่งต่างๆ ที่ดูเหมือนจะเป็นเรื่องปกติธรรมดาให้สะท้อนความคิดที่ซ่อนอยู่ด้วยกลวิธีทางภาษา หรือการนำภาษามาใช้เป็นเครื่องมือในการค้นหา ซึ่งสรุปรวมเป็นแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

พอลทริจ (Paltridge, 2006) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ไว้ สรุปได้ว่า วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เป็นการศึกษาการเชื่อมโยงระหว่างการใช้อย่างไรกับบริบททางสังคมและการเมือง สามารถใช้ศึกษาได้หลายประเด็น เช่น เพศภาวะ เพศสภาพ เชื้อชาติ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม อุดมการณ์และอัตลักษณ์ เป็นต้น โดยศึกษาว่าสิ่งเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นและสะท้อนอยู่ในตัวบทอย่างไร ซึ่งวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์สามารถศึกษาด้วยวิธีการต่างๆ โดยใช้ภาษาเป็นสื่อกลางเพราะภาษาสร้างและถูกสร้างโดยปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การศึกษาโดยใช้แนวคิดนี้จะเป็นการศึกษาโดยวิเคราะห์ตัวบท (Text) อย่างละเอียด และนำไปสู่การอธิบายความ ตีความ รวมถึงค้นหาอุดมการณ์ที่แฝงอยู่จากคุณสมบัติของภาษาในตัวบท ด้วยการเปิดเผยอคติและความเชื่อเบื้องต้นต่างๆ ของอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในตัวบท ตลอดจนประสบการณ์และความเชื่อของคนในสังคมนั้นๆ

นอร์แมน แฟร์เคลอฟ (Fairclough, 2010) นักคิดคนสำคัญในการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ได้ให้วัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการทางสังคมและภาษา ด้วยการหาความเป็นธรรมชาติในกระบวนการทางสังคมและคุณสมบัติของภาษาในตัวบทต่างๆ ซึ่งวิธีการวิพากษ์นั้นจะเน้นที่การเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท เช่น กระบวนการทางสังคม ความสัมพันธ์ของอุดมการณ์ อำนาจ ความไม่เท่าเทียมกัน เพศสภาพ ชนชั้น เป็นต้น

นอกจากนี้เขายังได้เสนอเรื่อง ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) ว่าเป็นกระบวนการที่ทำงานร่วมกันระหว่าง การผลิตสร้าง ความหมาย ที่อาศัยทรัพยากรทางภาษาได้แก่ตัวบท (Text) ผ่านการพูด การเขียน จัดระเบียบของวาทกรรม (Order of Discourse) เพื่อผลิต

(Production) แพร่กระจาย (Distribution) และบริโภค (Consumption) ในบริบทที่การสื่อสารนั้นๆ เกิดขึ้น การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมจะมองเห็นถึง ความรู้ ความคิด ที่ถูกผลิตซ้ำ ซึ่งมาจากธรรมเนียมปฏิบัติ (Convention) และความรู้ความคิด (Ideology) ที่ถูกนำมา ปรับปรุง ตกแต่ง และก่อรูปขึ้นใหม่ ในอาณาบริเวณที่วาทกรรมและตัวบทต่างๆ ได้มาประสานกันภายใต้ บริบทแวดล้อมที่ประกอบไปด้วยทั้งเครื่องมือ เครื่องมือ ตัวแสดง การจัดวางบรรยากาศ แสงสี ภาพ ตลอดจนภาษาภาพ แฟร์เคลาฟฟ์ เรียกสิ่งเหล่านี้ว่า “สื่อทางสัญญา” (Semiosis) (Fairclough, 2013)

แฟร์เคลาฟฟ์อธิบายว่า การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมจะวิเคราะห์เพื่อค้นหาการตีความความหมายใน 3 ส่วน ได้แก่ 1. ขั้นตอนการผลิตสร้าง เป็นขั้นตอนของการใช้ตัวบท มาจัดวาง ประกอบขึ้นภายใต้บริบทเฉพาะ พิจารณาเนื้อหาของการเสนอตัวบท การเรียงร้อยต่อกัน การประกอบสร้างที่เชื่อมโยงตัวบทที่มีความหมายอยู่ก่อนแล้ว อาจแตกต่างกันหรือย้อนแย้งกันเข้าด้วยกัน เรียกว่าสัมพันธ์ 2. ขั้นตอนจัดวางวาทกรรม (Intertextuality) หมายถึง การจัดวางวาทกรรมให้เป็นระเบียบ (Order of Discourse) เพื่อผลิตสร้างความหมายใหม่ขึ้นและพิจารณาลำดับเวลาของการเสนอตัวบท (Text) 3. ขั้นตอนการกระจาย (Distribution) และจัดวางอำนาจที่บีบบังคับ (Force) ที่มีแฝงอยู่ในตัวบท ไม่ว่าจะเป็นลำดับของการนำเสนอเรื่องราวหรือช่องทางที่ใช้ในการเผยแพร่ตัวบทมายังผู้อ่าน ว่าได้โน้มน้าวให้เกิดการตีความอย่างไร

ดังจะเห็นได้จากที่สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มีการกำหนดเกรดเฉลี่ยขั้นต่ำ สำหรับผู้เรียนที่ต้องการสมัครเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ไว้ที่ 2.00 ซึ่ง ตัวบท (Text) ประกาศเช่นนี้ เป็นการบังคับให้ยอมรับว่า ผู้เรียนที่เกรดไม่ถึงตามที่ สพฐ. กำหนด คือผู้ที่ไม่มีสิทธิ์ที่จะได้รับการศึกษาในระดับมัธยมปลาย (Force) ประกาศนี้ถูกจัดระเบียบและกลายเป็นวาทกรรมที่กำหนดวิถีชีวิตของผู้เรียนใหม่และแบ่งแยกผู้เรียนออกเป็นสองประเภททันที (Order of Discourse) คือ ผู้เรียนที่มีความรู้ความสามารถและผู้เรียนที่ไม่มีความรู้ความสามารถที่จะเรียนต่อ (Production) ประกาศนี้แพร่กระจายสู่สังคม (Distribution) คนในสังคมก็บริโภคและเชื่อตามตัวบทนั้น (Consumption) และยึดถือปฏิบัติตามแต่โดยดี เป็นต้น

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ เป็นการศึกษาการเชื่อมโยงระหว่างการใช้ภาษากับบริบททางสังคมและการเมือง เพื่อใช้วิเคราะห์การใช้อำนาจในทางที่ผิด การครอบงำ และความไม่เท่าเทียมกันของสังคม มีวิธีการวิเคราะห์ตีความสามส่วน คือ 1. ขั้นตอนการผลิตสร้าง 2. ขั้นตอนจัดวางวาทกรรม 3. ขั้นตอนกระจายตัวของอำนาจ ซึ่งในงานวิจัยนี้จะใช้แนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ มาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาผลของบรรทัดฐานการศึกษาที่มีต่อผู้เรียน ความคิดเห็นของผู้เรียนต่อผลของวาทกรรมที่เกิดขึ้น และกระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียน

2.1.3 วาทกรรมการสร้างอัตลักษณ์ให้ผู้เรียน

วาทกรรมในทฤษฎีของ Stuart Hall เชื่อว่า อัตลักษณ์เป็นเพียงการประกอบสร้างโดยความเป็นตัวตนนั้น เป็นเพียงชิ้นส่วนหลายชิ้นที่ถูกประกอบรวมกันขึ้นมาเท่านั้นเอง และภายใต้บริบทของสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งอาจจะมีการเชื่อมต่อชิ้นส่วนต่างเข้าด้วยกัน และส่งผลต่อการแสดงออกของบุคคลในลักษณะหนึ่ง แต่เมื่ออยู่ภายใต้บริบทที่แตกต่างไป อาจมีการเชื่อมต่อชิ้นส่วนต่างๆ และส่งผลต่อการแสดงออกของบุคคลในอีกรูปแบบหนึ่งก็ได้ ฉะนั้นวาทกรรมภายในตัวบุคคลจึงสามารถเคลื่อนย้ายไปมาได้ภายใต้บริบทที่ต่างกัน มนุษย์คนหนึ่งจึงเป็นเพียงผลรวมของวาทกรรมหลากหลายชุดที่อาจขัดแย้งหรือส่งเสริมกัน และลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละคนนั้นเกิดมาจากการผสมผสานวาทกรรมเหล่านั้นไปในทิศทางที่ต่างกัน เราจึงสามารถสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันและหลากหลายได้ในสถานการณ์ต่างๆ (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2543)

สรุปได้ว่า การสร้างอัตลักษณ์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับอำนาจ ซึ่งไม่ใช่อำนาจแบบใช้กำลังบังคับ แต่เป็นกระบวนการครอบงำตัวตนที่แยบยล จากตัวตนดั้งเดิมเป็นตัวตนชนิดใหม่ ผู้วิจัยเห็นว่า อัตลักษณ์ของผู้เรียนที่เน้นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการในปัจจุบัน ถูกกดดันและคาดหวังจากครอบครัวและสังคม อีกทั้งยังยึดโยงกับคุณค่ามาตรฐานต่างๆ ฉะนั้นแล้ว การทำความเข้าใจวาทกรรมอัตลักษณ์จะช่วยให้เรามองเห็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่อยู่เบื้องหลัง และยังมีมองเห็นที่มาของปัญหาในปรากฏการณ์ทางสังคมนั้นอีกด้วย

2.1.4 การเสริมสร้างอัตลักษณ์ให้ผู้เรียนผ่านแผนการศึกษาแห่งชาติ

การศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชาติในทุกยุคทุกสมัย รัฐบาลไทยได้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ไทย เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมของคนในชาติอย่างเป็นระบบมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งภาพยิ่งชัดเจนมากขึ้นในปีพ.ศ. 2504 เมื่อรัฐบาลเริ่มใช้แผนการศึกษาแห่งชาติควบคู่กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติกลายเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ชาติ อัตลักษณ์ท้องถิ่น อัตลักษณ์ส่วนบุคคล หรืออัตลักษณ์ทางสังคม นอกจากนี้ ถ้าสังคมใดต้องการให้เยาวชนมีคุณสมบัติเช่นใด ก็ให้ใส่ลงไปในหลักสูตรและแบบเรียน เพื่อหล่อหลอมเยาวชนให้เป็นไปตามที่ต้องการ ตำราวิชาการที่ดูเผินๆ แล้วเหมือนไร้เดียงสาและปลอดจากเรื่องของคุณค่า อคติ อำนาจ และการเมือง ผ่านการใช้ภาษาแบบวิชาการที่ดูจริงจัง เคร่งขรึม ไร้อารมณ์และไร้ความรู้สึก แต่สิ่งเหล่านี้คือเทคนิควิทยาการแห่งอำนาจแบบหนึ่ง

2.2.1 ความหมายของบรรทัดฐานทางสังคม

ริทเซอร์ (Ritzer, 2003) กล่าวว่า บรรทัดฐาน (Norms) หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสม เป็นมาตรฐานกำหนดว่า การกระทำใดถูกต้อง การกระทำใดไม่ถูกต้อง การกระทำใดยอมรับได้หรือยอมรับไม่ได้ และการกระทำใดควรหรือไม่ควรกระทำ บรรทัดฐานจะดำรงอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของบุคคลตลอดเวลา ดังจะเห็นได้จากการที่เรารู้สึกไม่สบายใจ วิตกกังวลหรือกลัวการถูกลงโทษ เมื่อทำในสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควรบรรทัดฐาน

บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) จะเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในสังคมมีความคิดเห็นว่าการแสดงพฤติกรรมอย่างใดที่เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นก็จะยอมรับและปฏิบัติกัน แต่ถ้าสมาชิกมีความคิดเห็นว่าการแสดงพฤติกรรมนั้นไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ ก็จะไม่ยอมรับการกระทำนั้น หากนำมาปฏิบัติอาจจะเกิดการโต้แย้งคัดค้านกับการปฏิบัติพฤติกรรมนั้นๆ ได้ เมื่อมีการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติกันสืบมาเรื่อยๆ สิ่งนั้นจะกลายเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติของสมาชิกในสังคมอันถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมายังคนรุ่นหลังโดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

สรุปได้ว่า บรรทัดฐานทางสังคม หมายถึง ระเบียบ แบบแผน กฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในสังคมต่างๆ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคม

2.2.2 บรรทัดฐานกับการศึกษา

รัฐบาลทำให้การศึกษากลายเป็นบรรทัดฐานหนึ่งของสังคม ผ่านการออกพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553) โดยระบุไว้ว่า การศึกษาเป็น “หน้าที่” ซึ่งมีผลทางกฎหมายบังคับให้ผู้ปกครองต้องจัดให้บุตรหรือบุคคลในความดูแลมีสิทธิที่จะได้รับโอกาสทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ มีคุณธรรม มีจริยธรรม และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตเพื่อสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ โดยต้องรับการศึกษาภาคบังคับขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 9 ปี ทั้งนี้ รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และหากผู้ปกครองของบุคคลใดไม่กระทำตามจะถือว่าผู้ปกครองของบุคคลนั้นกระทำการผิดกฎหมาย ซึ่งผลของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติคือการทำให้การศึกษากลายเป็นเรื่องจำเป็นที่ทุกคนต้องปฏิบัติ มีความเกี่ยวข้องกับชีวิต ไม่สามารถ

หลีกเลี่ยงได้ และทำให้การศึกษากลายเป็นตัวชี้วัดต่อสถานภาพ บทบาททางสังคม และลำดับชั้นทางสังคมของบุคคลในสังคมอีกด้วย

2.2.3 ความหมายของสถานภาพทางสังคมกับการศึกษา

สถานภาพ (Status) หมายถึงชั้น (Rank) ในเรื่องความมั่งคั่ง ความมีเกียรติและอำนาจ แต่นักสังคมวิทยาใช้ในความหมายที่แตกต่างออกไป นั่นคือหมายถึง ตำแหน่ง (Position) ในโครงสร้างสังคม และโดยวิธีการให้สถานภาพที่เรวาง (Locate) แต่ละคนในสังคม เช่น นักศึกษา อาจารย์ คณบดี เลขานุการ และคนอื่นๆ เป็นสถานภาพในโครงสร้างสังคมของสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เป็นต้น (สุจรรยา จันทศิริ, 2555)

สถานภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้าง ซึ่งทำให้แต่ละบุคคลไปด้วยกันได้ และเป็นตัวกำหนดว่าเรายู่ที่ไหน (Fit) ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เราพยายามคิดหรือวาดภาพว่าจะให้บุคคลอื่นเข้าไปอยู่ที่ไหน โดยพิจารณาในแง่สถานภาพของบุคคลเหล่านั้น สถานภาพที่เราดำรงอยู่มักเปลี่ยนแปลงไปตามบุคคลที่เรากำลังติดต่อหรือเผชิญอยู่ เปลี่ยนกันไปเรื่อยๆ ในช่วงชีวิตของเรา เช่น ที่มหาวิทยาลัย เมื่อติดต่อกับนักศึกษา นาย ก. มีสถานภาพเป็นอาจารย์ เมื่อติดต่อกับ เจ้าหน้าที่ที่มีสถานภาพเป็นหัวหน้าภาค คณบดี หรือ อธิการบดี ที่บ้านมีสถานภาพเป็นพ่อของลูก เป็นต้น โดยแต่ละบุคคลมีหลายๆสถานภาพรวมกันเช่นนี้ เรียกว่าชุดของสถานภาพ (Status – Set) โดยสถานภาพของบุคคลแบ่งออกอย่างชัดเจนเป็น 2 ประเภท คือ

1. สถานภาพโดยกำเนิดหรือสถานภาพที่ได้รับการกำหนดให้ (Ascribed Status) เป็นสถานภาพที่บุคคลได้มาโดยสังคมเป็นผู้กำหนดให้จากการที่บุคคลนั้นไปมีส่วนร่วม อยู่ในกลุ่มหรือในสังคมใดสังคมหนึ่ง หรืออาจจะได้มาจากเงื่อนไขทางชีวภาพของมนุษย์ ดังนั้น เมื่อมนุษย์เกิดมาจึงจะมีสถานภาพนี้ทุกคน โดยบุคคลไม่ได้ใช้ความสามารถของตนเองแต่ประการใด

2. สถานภาพโดยการกระทำหรือสถานภาพโดยความสามารถ (Achieved Status) เป็นสถานภาพที่บุคคลได้มาภายหลัง อันเป็นผลจากความสำเร็จในการกระทำของ ตนเอง บุคคลจะต้องใช้ความสามารถจนประสบความสำเร็จ จึงจะได้รับสถานภาพนั้นๆ และหนึ่งตัวแปรสำคัญในการกำหนดสถานภาพประเภทนี้ คือ การศึกษา (ปฟาณี ฐิติวัฒนา, 2553)

สรุปได้ว่า สถานภาพ คือ ตำแหน่งหรือที่ (Place) เพื่อใช้ในกระบวนการสร้างปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ เป็นตัวกำหนดการกระทำของมนุษย์ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามช่วงเวลาและโอกาสของแต่ละบุคคล และประเภทของสถานภาพในงานวิจัยนี้ จะพูดถึงสถานภาพโดยการกระทำหรือสถานภาพโดยความสามารถ (Achieved Status) ที่บุคคลจะได้รับหลังจบการศึกษาที่

รัฐกำหนด ซึ่งทำให้การศึกษากลายเป็นตัวกำหนดสถานภาพของบุคคลอีกอย่างหนึ่ง โดยบุคคลจะต้องใช้ความพยายามผ่านการศึกษาเล่าเรียนในระดับต่างๆ จากระดับต้นสูงขึ้นไปเรื่อยๆ ผ่านสถาบันทางการศึกษาในระดับตั้งแต่โรงเรียน วิทยาลัย หรือ มหาวิทยาลัย ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถกำหนดสถานภาพของบุคคลได้ทั้งสิ้น และแต่ละระดับการศึกษาจะใช้ระยะเวลาที่แตกต่างกันออกไปอีกด้วย เมื่อบุคคลได้ใช้ความสามารถศึกษาเล่าเรียนจนจบหลักสูตรในระดับการศึกษานั้นๆ ก็จะได้รับสถานภาพตามวุฒิที่ผ่านในระดับการศึกษานั้นมา เช่น เป็นผู้ที่มียุติการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปริญญาตรี โท และเอก เป็นต้น

2.2.4 ความหมายของบทบาททางสังคม

นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาททางสังคม (Social Role) ไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2553) ให้ความหมายว่า บทบาท คือการทำตามบท การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร กล่าวว่า บทบาท คือ การกระทำ หรือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มที่อยู่ในสถานภาพนั้นๆ ดังนั้น บทบาทจึงเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมตามตำแหน่งหรือสถานภาพ ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหรือตามลักษณะของการรับรู้ บทบาทเป็นผลรวมของการแสดงออกตามสิทธิและหน้าที่ (ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, 2545)

สนธยา พลศรี ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึง หน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่ บทบาทจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย (สนธยา พลศรี, 2545)

ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟูง และคณะ ได้อธิบายไว้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role Expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อทำให้ความสัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ (ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟูง และคณะ, 2544)

สรุปได้ว่า บทบาททางสังคม หมายถึง หน้าที่ของบุคคลที่ต้องกระทำตามความคาดหวังของสังคม ซึ่งในงานวิจัยนี้ กำหนดให้บทบาทของผู้เรียนถูกสังคมกำหนดเป็นความคาดหวังผ่านพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ความรู้ตามตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลาง ทุกระดับชั้นต่างๆ ของโรงเรียน ค่านิยมให้เด็กเรียนเก่ง การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นต้น

2.2.5 บทบาททางสังคมกับการศึกษาในปัจจุบัน

ผู้เรียนถูก “คาดหวัง” ในบทบาทตามมาตรฐานการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่ได้ให้นิยามมาตรฐานการศึกษาว่า เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ และเป็นมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง เพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียง สำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ของการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ

อุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษาคือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตและการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เน้นสร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรมและวัฒนธรรม เป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อคนไทยทั้งปวง มุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีแก่ผู้เรียนในวัยเด็ก ปลุกฝังความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งแต่วัยการศึกษาระดับพื้นฐาน และพัฒนาความรู้ความสามารถ เพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน และสามารถตรวจสอบได้อย่างมั่นใจว่า การศึกษาเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

การศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนไทยทุกคนให้เป็น “คนเก่ง คนดี และมีความสุข” คือ มีสุขภาพกายและจิตที่ดี มีพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์ การพัฒนาในแต่ละช่วงวัย ได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพของตนเอง นำความรู้ไปใช้ในการสร้างงาน และสร้างประโยชน์ให้สังคม สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ รู้ทันโลก รวมทั้งสามารถใช้แหล่งความรู้และสื่อต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม สามารถปรับตัวได้ มีมนุษยสัมพันธ์ดี ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี เข้าใจและเคารพในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคม มีทักษะและความสามารถที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข มีความรับผิดชอบ เข้าใจยอมรับและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จนกระทั่งสามารถแก้ปัญหาในฐานะสมาชิกของสังคมไทยและสังคมโลกโดยสันติวิธี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

อย่างไรก็ตาม ในชีวิตจริงคนเราเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ด้วยบทบาทสังคมที่ต่างกัน ทำให้ความแตกต่างของบทบาทอาจนำมาซึ่งความสับสนในจิตใจว่าตนมีบทบาทอะไร โดยเรียกว่า “ความสับสนในบทบาท” (Role Confusion) ซึ่งปัญหาการสับสนในบทบาทเกี่ยวข้องกับการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้ (หลิวหาชิง, 2558)

1. ปัญหาเกิดจากผู้สวมบทบาท เช่น ผู้เรียนอาจจะสวมบทบาทเป็นผู้เรียนตามที่สังคมพึงต้องการได้ไม่ดี ถึงแม้ว่ามาตรฐานการศึกษาแห่งชาติจะกำหนดบทบาทของผู้เรียนไว้อย่างชัดเจน แต่ผู้เรียนกลับรู้สึกว่าเป็นการยากลำบากที่จะทำตามบทบาทนั้น เพราะตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้คือนามธรรมมากเกินไป อีกทั้งขาดความเคลจขินและไม่เข้าใจบทบาทของตนอย่างถ่องแท้แต่จำเป็นต้องแสดงบทบาทที่ไม่ชำนาญต่อไป ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความเสียหายเป็นภัยต่อตนเองหรือกระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่นได้

2. ปัญหาเกิดจากตัวบทบาทไม่ชัดเจน เช่น การกำหนดบทบาทของผู้เรียนไว้ เป็นนามธรรมมากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งกันเองระหว่างบทบาท อย่างเช่น ในมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติพูดถึงเรื่องผู้เรียนต้องมีคุณธรรม จริยธรรม แต่สถานการณ์จริงในสังคมกลับถูกคาดหวังว่าต้องมีผลสัมฤทธิ์ทางการที่ดี ทำให้ผู้เรียนตัดสินใจไม่ถูกว่า จะแสดงบทบาทไหนและอย่างไรดี

3. ปัญหาเกิดจากการละเมิดบทบาท หมายถึง การที่ผู้เรียนไม่ปฏิบัติตามบทบาทอันชอบของตน แต่ได้ปฏิบัติตนนอกแบบแผนที่สังคมได้กำหนดเอาไว้ ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ขัดกับบรรทัดฐานของสังคม ย่อมกลายเป็นผู้สร้างปัญหาสังคมได้

เมื่อมีหลายกลุ่มคนในสังคมประสบปัญหากับความสับสนในบทบาทดังกล่าว จะเกิดภาวะที่เรียกว่าการจัดลำดับชั้นทางสังคมขึ้นมา เบอร์แมน (Berreman, 1972) ได้ให้ความหมายของคำว่า การจัดลำดับชั้นทางสังคม (Social Stratification) หมายถึง กระบวนการซึ่งทำให้ครอบครัวในแต่ละสังคมแตกต่างกันในด้านอำนาจ สิทธิพิเศษ เกียรติยศ เป็นการแบ่งระดับของคนในสังคมกลุ่มที่มีฐานะไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มคนในสังคม เป็นปรากฏการณ์ที่มีมาแต่โบราณและดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน การจัดลำดับชั้นทางสังคมเป็นด้านหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม เป็นกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการแยกคนในสังคมออกเป็นกลุ่มที่มีระดับสูงต่ำตามฐานะทางเศรษฐกิจ อำนาจ เกียรติหรือศักดิ์ศรี สังคมส่วนใหญ่ประกอบด้วยสมาชิกที่สามารถแยกออกได้เป็นระดับชั้นลดหลั่นกัน ระดับชั้นหนึ่งก็คือคนกลุ่มหนึ่งที่มีทรัพย์สินมรดกศักดิ์หรือฐานะทางสังคมเท่าๆ กันหรือใกล้เคียงกัน กลุ่มคนเหล่านี้อาจเรียกว่าชนชั้นหรือวรรณะหรือฐานันดร แล้วแต่กฎเกณฑ์หรือระบบของการจัดลำดับชั้นในสังคมหนึ่งๆ

หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดชั้นของบุคคลในสังคมนั้นมีอยู่มากมาย แต่ละสังคมก็ไม่เหมือนกัน บางสังคมมีหลักเกณฑ์มาก บางสังคมมีหลักเกณฑ์น้อย ซึ่งแล้วแต่ความสลับซับซ้อนของสังคมนั้น โดยในงานวิจัยนี้จะให้ความสนใจไปที่การจัดลำดับชั้นทางสังคมผ่านบรรทัดฐานทางการศึกษาที่ให้ความสำคัญและยกย่องผู้เรียนที่เรียนดีเรียนผ่านเกณฑ์มาตรฐาน มากกว่าผู้เรียนที่ไม่สามารถปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางการศึกษาได้ กล่าวคือ ผู้เรียนที่ได้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาต่างกันย่อมมีฐานะทางสังคมแตกต่างกันด้วย เช่น ผู้ที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาจะได้ชื่อว่าเป็น

ชนชั้นสมองหรือปัญญาชนย่อมจะมีชั้นทางสังคมสูงกว่าคนที่อ่านและเขียนหนังสือไม่ได้หรือคนที่เรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษา อีกทั้งคนที่ได้รับการศึกษาสูงก็จะมีโอกาสในการเลือกดำเนินชีวิตได้มากกว่าคนที่ได้รับการศึกษาน้อย เพราะสังคมเชื่อว่าพลังทางสมองของเขาจะสามารถทำงานใหญ่ได้ดีกว่า การพัฒนาปรับปรุงสิ่งต่างๆ และการจะทำให้สังคมเจริญกว่าเดิมนั้นต้องอาศัยคนที่ได้รับการศึกษาสูงๆ เท่านั้น และไม่ว่าศาสตร์สาขาใดยิ่งเรียนสูงมากก็จะได้รับการยกย่องจากสังคมและจัดให้อยู่ชั้นที่สูงตามไปด้วย

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์และทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์ จะเป็นการกล่าวถึงภาพรวมของอัตลักษณ์ผู้เรียนว่ามีความสัมพันธ์อย่างไรกับการศึกษาและสังคม ซึ่งจะประกอบไปด้วยหัวข้อความหมายของอัตลักษณ์ ประเภทของอัตลักษณ์ และองค์ประกอบของอัตลักษณ์

2.3.1 ความหมายของอัตลักษณ์

เจนกินส์ (Jenkins, 1996) ให้ความหมายของอัตลักษณ์ว่า เป็นความเข้าใจและรับรู้ที่เราเป็นใครและคนอื่นเป็นใคร และเป็นกระบวนการทางสังคมในการสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ที่ขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนหรือกลุ่มคนอื่นๆ อัตลักษณ์จึงไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วในตัวมันเอง หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะของความเป็นพลวัตตลอดเวลา

กิดเดนส์ (Giddens, 2001) ให้ความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” (Identity) ในทางสังคมวิทยาว่า เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจการยึดถือของผู้คนที่ว่า “เขาเป็นใคร” และอะไรคือความหมายของพวกเขาเหล่านั้น ซึ่งความเข้าใจในอัตลักษณ์ดังกล่าวสัมพันธ์อยู่กับความหมายอื่นๆ ในเชิงสัมพันธ์ เช่น เพศ ชาติพันธุ์ สัญชาติ และชนชั้นทางสังคม

นพพร จันทรนำชู อธิบายว่า อัตลักษณ์หมายถึงการรับรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งก็คืออะไรแตกต่างจากสิ่งอื่นอย่างไร โดยอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งอาจขัดแย้ง ส่งเสริม และไม่ผสมกลมกลืนกันก็ได้ (นพพร จันทรนำชู, 2557)

นิตี ภาวครพันธุ์ อธิบายว่า อัตลักษณ์มีลักษณะสำคัญ คือ อัตลักษณ์มีหลากหลายมิติ และมีพลวัตที่เลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ แม้ว่าบุคคลหนึ่งจะมีอัตลักษณ์หลากหลายมิติ แต่การที่บุคคลเหล่านั้นจะพลิกมิติอัตลักษณ์ได้ออกมาสื่อสารกับผู้อื่นนั้น ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์

ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่บุคคลเหล่านั้นต้องต่อรองช่วงชิงมา (นิตี ภัวกรพันธุ์ , 2541)

พัฒนา กิติอาษา ให้ความหมายของอัตลักษณ์ว่า ไม่ใช่ความหมายที่มีอยู่ด้วยตัวของมันเอง หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีพลวัตอยู่ตลอดเวลา สาระสำคัญของความหมายของอัตลักษณ์คือ จิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกส่วนรวมในระดับสังคมที่เกิดจากการนิยามว่าตัวเองคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่นอย่างไร และใช้สิ่งใดเป็นเครื่องหมายในการแสดงอัตลักษณ์ ดังกล่าว (พัฒนา กิติอาษา, 2546)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน กล่าวว่า อัตลักษณ์ในความหมายของอิริคสัน หมายถึง โครงสร้างของบุคลิกภาพของบุคคลที่เกิดจากการรู้จักตนและการยอมรับตนว่า มีลักษณะที่คงที่และต่อเนื่อง มาตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ในขณะที่เดียวกันบุคคลก็เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน ตามที่สังคมและวัฒนธรรมของตนกำหนดไว้ และมองเห็นว่าลักษณะความรู้ ความสามารถ และความต้องการของตนนั้น สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและคนรอบข้าง ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองว่า ตนเองจะสามารถ “ทำทุกอย่างได้ดี” ตามมาตรฐานของตนเองและของสังคมไปพร้อมกัน โครงสร้างของอัตลักษณ์มีหลายองค์ประกอบหรือหลายด้าน ที่สำคัญคือ ด้านอาชีพ ด้านศาสนา ด้านการเมือง ด้านบทบาททางเพศ ด้านการศึกษาและทางด้านค่านิยมอื่นๆ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2541)

อภิญา เฟื่องฟูสกุล อธิบายความหมายของ “Identity” ว่ามีคำแปลในภาษาไทยทั้ง “เอกลักษณ์” และ “อัตลักษณ์” ในฐานะที่คำดังกล่าวเกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางสังคมศาสตร์หลายสาขา โดยความหมายของเอกลักษณ์แสดงถึงความหมายดั้งเดิมของคำว่า “Identity” ที่หมายถึงคุณสมบัติเฉพาะตัวของคนหรือสิ่งหนึ่งๆ และทำให้เกิดความแตกต่างจากคนหรือสิ่งอื่น อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงในบริบทโลกาภิวัตน์ (Globalization) และอิทธิพลของแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ส่งผลให้ความคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลตามความหมายของ “Identity” แบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จนถึงว่าลักษณะเฉพาะของความเป็นปัจเจกบุคคล และสรรพสิ่งเป็นเพียงภาพตัวแทน (Representation) ในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น “Identity” ไม่ได้เป็นสิ่งที่คงที่ แน่นอนตายตัว แต่สามารถเลื่อนไหลและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม ซึ่งเป็นความหมายที่ตรงกับคำว่าอัตลักษณ์นั่นเอง (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2543)

สรุปจากข้อความข้างต้นว่า “อัตลักษณ์” ขณะที่ดำเนินงานวิจัยเรื่องผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นนี้ หมายถึง การที่ผู้เรียนทำความเข้าใจในตัวเองได้ว่า ตัวผู้เรียนเป็นใคร แตกต่างจากผู้เรียนคนอื่นๆ อย่างไร

และตัวผู้เรียนมีบทบาทหน้าที่อะไรในสังคมที่ผู้เรียนเป็นสมาชิกอยู่ รู้ซึ่งถึงวิถีทางการดำเนินชีวิตของตนเอง รู้ว่าต้องการอะไรจากชีวิตและรู้ว่าตนเองต้องการเป็นบุคคลแบบใดในอนาคต

2.3.2 ประเภทของอัตลักษณ์

กิดเดนส์ (Giddens, 2001) ระบุว่าอัตลักษณ์ในทางสังคมวิทยามักจะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) และอัตลักษณ์ทางตัวตนหรืออัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Self-identity or Personal Identity) โดยอัตลักษณ์ทั้ง 2 ประเภทนี้แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันแต่ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ อัตลักษณ์ทางสังคมจะมีผลในการกำหนดคุณลักษณะต่างๆ ของอัตลักษณ์ส่วนบุคคล ในขณะที่อัตลักษณ์ทางสังคมย่อมที่จะประกอบขึ้นจากอัตลักษณ์ส่วนบุคคลของสมาชิกในสังคมนั้นๆ ไปพร้อมกันด้วย อัตลักษณ์ทางสังคมอาจจะหมายถึงความเป็นแม่ เป็นนักศึกษา เป็นนักกฎหมาย เป็นคาทอลิก เป็นคนไร่บ้าน เป็นต้น สำหรับปัจเจกบุคคลใดๆ อาจผสมผสานไปด้วยอัตลักษณ์ทางสังคมที่หลากหลาย เช่น บุคคลหนึ่งอาจจะเป็นทั้งแม่ เป็นวิศวกร เป็นมุสลิมและเป็นนักการเมืองท้องถิ่นก็ได้ เนื่องจากอัตลักษณ์ทางสังคมที่หลากหลายเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงมิติต่างๆ ของชีวิตทางสังคมนั้นเอง

อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ทางสังคมที่แตกต่างหลากหลายมิได้แสดงออกถึงความสอดคล้องและผสมกลมกลืนซึ่งกันและกันเสมอไป แต่ลักษณะดังกล่าวเป็นที่มาของความขัดแย้งได้ในหลายกรณี เพราะปัจเจกบุคคลจะสร้างความหมายและประสบการณ์ในชีวิตของตนเองจากอัตลักษณ์พื้นฐาน (Primary Identity) ที่มีจะขึ้นอยู่กับเวลาและสถานที่ที่สำคัญ ดังที่มุมมองต่ออัตลักษณ์ทางสังคมจะเป็นการรวมเอามิติต่างๆ ที่ถือว่าปัจเจกบุคคลมี “ความเหมือนกัน” (The Same) กับผู้อื่นนำไปสู่ “หุ้นส่วนทางอัตลักษณ์” (Shared Identity) จนกลายเป็นรากฐานสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมในนามของกลุ่มหรือขบวนการต่างๆ เช่น ขบวนการสิทธิสตรี ขบวนการสิ่งแวดล้อม สหภาพแรงงาน ตลอดจนกลุ่มหรือขบวนการทางศาสนาและการเคลื่อนไหวของพหุชาตินิยม

การที่อัตลักษณ์ทางสังคมนำไปสู่ความเข้าใจที่ว่า ปัจเจกบุคคลไม่มีความแตกต่างจากผู้อื่น ในขณะที่เดียวกันความเข้าใจต่ออัตลักษณ์ส่วนบุคคลทำให้เรามองเห็นความแตกต่างของแต่ละปัจเจกบุคคล เนื่องจากอัตลักษณ์ส่วนบุคคลสะท้อนถึงกระบวนการในพัฒนาการทางตัวตน ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ “เรา” สร้างหรือกำหนดวิธีการในการบ่งบอกลักษณะเฉพาะของตัวเราเองกับความสัมพันธ์ต่อโลกภายนอก นั่นคือความคิดเรื่องอัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นบนปฏิบัติการทางสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionists) ที่ปัจเจกบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างต่อเนื่อง

จนเกิดการสร้างและหล่อหลอมสำนึกเกี่ยวกับตัวตนของเขาและเธอเหล่านั้น นอกจากนี้ กระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนและสังคม ยังช่วยเชื่อมโยงลักษณะทางตัวตนของปัจเจกบุคคลเข้ากับโลกสาธารณะที่อยู่รอบตัวของคนเหล่านั้น เช่นเดียวกับอิทธิพลจากวัฒนธรรมและภาวะแวดล้อมทางสังคม ที่ถือเป็นปัจจัยหนึ่งในการหล่อหลอมอัตลักษณ์ส่วนบุคคลให้เกิดขึ้นในทางใดทางหนึ่งด้วย

สรุปว่า ประเภทของอัตลักษณ์ในขณะดำเนินงานวิจัยนี้ จะให้ความสนใจมุ่งไปที่อัตลักษณ์ส่วนบุคคลของผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื่องจากสะท้อนถึงการพัฒนาตัวตนในระบบการศึกษาได้ชัดเจน อีกทั้งยังให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ของผู้เรียนกับสังคมอย่างชัดเจนว่า ผู้เรียนมีการต่อรองอัตลักษณ์ของตนเองอย่างไรกับบรรทัดฐานทางการศึกษาที่สังคมสร้างขึ้น

2.3.3 องค์ประกอบของอัตลักษณ์

อับเดลและคณะ (Abdelal et al., 2006) เสนอว่า การอธิบายอัตลักษณ์ในฐานะตัวแปรหนึ่งของการศึกษาทางสังคมศาสตร์จำเป็นต้องให้ความสนใจถึงเนื้อหา (Content) และการโต้แย้ง (Contestation) ของสิ่งที่เรียกว่า “อัตลักษณ์” โดยในส่วนของเนื้อหาจะระบุถึงความหมาย (Meaning) ของอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) ในขณะที่การโต้แย้งจะเป็นระดับขั้นของการตกลงใจหรือความเห็นพ้อง (Agreement) ภายในกลุ่มต่อเนื้อหาดังกล่าว ส่งผลให้การสร้างอัตลักษณ์เกิดการผันแปร มิใช่มีความแน่นอนตายตัวดังที่เคยอธิบายกัน มีการตกลงและขัดแย้งกันในการให้ความหมายอยู่ตลอดเวลา โดยอธิบายถึงเนื้อหาที่บรรจุเอาความหมายต่างๆ ของอัตลักษณ์ทางสังคมว่ามีลักษณะสำคัญ 4 รูปแบบ ได้แก่

1. การสร้างบรรทัดฐาน (Constitutive Norms) หมายถึง กฎเกณฑ์ (Rules) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการสำหรับการให้นิยามความหมายตามสมาชิกของกลุ่ม โดยกฎเกณฑ์ดังกล่าวเป็นปฏิบัติการในการให้ความหมายเกี่ยวกับอัตลักษณ์ และข้อกำหนดให้เกิดการยอมรับต่ออัตลักษณ์ที่เกิดการสร้างขึ้น เนื้อหาด้านบรรทัดฐานเหล่านี้เกิดจากบรรทัดฐานทางสังคมที่มาจากศูนย์กลางของสิทธิอำนาจหลายๆ แหล่ง (ทั้งในรูปของตัวบทกฎหมายหรือไม่ก็ตาม) ซึ่งจะค่อยๆ ปรากฏเป็นความหมายที่แน่นอนและถูกคาดหวังจากสมาชิกของกลุ่ม จนเป็นแนวปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับของกลุ่มจนกลายเป็นพันธะผูกพันของปัจเจกบุคคลในฐานะสมาชิกของกลุ่ม

2. เป้าประสงค์ทางสังคม (Social Purposes) หมายถึง เป้าหมายหรือเจตนาที่ถูกแลกเปลี่ยนกันภายในสมาชิกของกลุ่ม ในขณะที่เนื้อหาทางบรรทัดฐานของอัตลักษณ์คือเป็นปฏิบัติการที่มุ่งสร้างพันธะผูกพันและการยอมรับทางสังคม เนื้อหาทางเป้าประสงค์ของอัตลักษณ์จะเป็นสิ่งที่

แสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ จุดมุ่งหมาย หรือความโน้มเอียง (Preferences) ของกลุ่ม ถึงแม้ว่าเนื้อหาของอัตลักษณ์ทั้งสองด้านมีส่วนในการกำหนดพันธะผูกพันในกลุ่มสมาชิก แต่การสร้างบรรทัดฐานนั้น ในทางปฏิบัติที่เป็นพันธะผูกพันให้เกิดการประกอบสร้างกลุ่มขึ้นมาใหม่ (Reconstitute) ส่วนเป้าประสงค์ทางสังคมเป็นการก่อให้เกิดพันธะผูกพันในทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

3. ความสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบ (Relational Comparisons) หมายถึง การนิยามอัตลักษณ์ของกลุ่มจากความแตกต่างหรือจากอัตลักษณ์ที่เป็นอื่น เนื้อหาของอัตลักษณ์รูปแบบนี้เป็นการกำหนดอัตลักษณ์จากความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม และแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนตายตัว แต่กลับขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ของการแสดง (Actor) กับความเป็นอื่น (Other) ในเชิงการเปรียบเทียบระหว่างอัตลักษณ์ของตนเองกับอัตลักษณ์ที่เป็นอื่น เนื้อหาของความสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบยืนยันสมมุติฐานของทฤษฎีอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity Theory : SIT) ที่ว่าการสร้างอัตลักษณ์ภายในกลุ่ม (In-Identity) เพื่อผลิตสร้างพฤติกรรมเชิงการต่อสู้ (Competitive Behavior) หรือสร้างความขัดแย้งระหว่างภายในกลุ่มกับกลุ่มภายนอกอื่นๆ (Out-Groups) อันเนื่องมาจากกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ภายในกลุ่ม เกิดขึ้นจากความจำเป็นหรือเพื่อสร้างความแตกต่างด้วยการลดอิทธิพลหรือการลดค่า (Devaluation) ของกลุ่มภายนอกลงนั่นเอง

4. ตัวแบบการรับรู้ (Cognitive Models) หมายถึง โลกทัศน์หรือความเข้าใจทางการเมือง เงื่อนไขหรือสภาวะทางวัตถุและผลประโยชน์ที่ถูกหล่อหลอม (Shaped) จากอัตลักษณ์เฉพาะด้าน เนื้อหาของอัตลักษณ์ด้านการรับรู้จะแสดงให้เห็นว่า สมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับความคาดหวังต่อโลกอย่างไร และมีการอธิบายถึงความจริงทางสังคมของกลุ่ม (ทั้งในเชิงทฤษฎีและญาณวิทยา) อย่างไรบ้าง เช่น ภาวะของความเป็นชาติหนึ่งชาติใด (หรือภาวะของโลกตะวันตกและตะวันออก) ต่างมีความเกี่ยวข้องกับวิถีเฉพาะของการตีความต่อโลกในแบบหนึ่ง นอกจากนี้ ตัวแบบการรับรู้ยังสร้างความเข้าใจให้กับตัวตน กลุ่มและความเป็นอื่น ซึ่งการสร้างความเข้าใจโดยพื้นฐานอย่างหนึ่งก็คือภาษา ดังที่ Mar-Molinero เห็นว่า ภาษาเป็นวิธีการหนึ่งที่มนุษย์ใช้ในการทำความเข้าใจตัวเอง รวมทั้งถูกใช้ในความเข้าใจและแลกเปลี่ยนกับผู้ที่สามารถสื่อสารกันได้ ในภาษาเดียวกัน ภาษายังนำไปสู่การผลิตสร้างงานเขียนหรือวรรณกรรมที่มีบทบาทในการสร้างอัตลักษณ์บนพื้นฐานของความเข้าใจในผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์มีผลต่อมโนทัศน์หรือแนวคิดเรื่องความชอบธรรม ผลประโยชน์นโยบาย ตลอดจนผู้นำและพรรคการเมืองภายในหน่วยการเมืองหนึ่งๆ ด้วย

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบต่างๆ ที่ประกอบสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลมีความเกี่ยวข้องกับการสร้างบรรทัดฐานในสังคมโดยตรง ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญใน

งานวิจัยชิ้นนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์โดยใช้แนวทางการศึกษาทางสังคมศาสตร์ตามแนวคิดของอับเดลและคณะเป็นความคิดพื้นฐานของงานวิจัย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นตัวแปรหนึ่งที่ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดเรื่องวาทกรรมและวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ในฐานะที่เป็นวาทกรรมพื้นฐานทางการศึกษา ซึ่งจะประกอบไปด้วยหัวข้อ ความหมายของคุณภาพการศึกษา ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.4.1 ความหมายของคุณภาพการศึกษา

ในบริบทของการศึกษาคำว่า “คุณภาพ” มีหลากหลายความหมาย องค์การยูนิเซฟ (United Nations Children’s Fund, 2000) กล่าวว่า คำที่มักใช้ในความหมายเดียวกับคุณภาพ ได้แก่ ประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิผล (Effectiveness) และความเสมอภาค (Equity) ถึงแม้คำจะแตกต่างกัน แต่นักการศึกษาปัจจุบันเห็นสอดคล้องกันว่าคำเหล่านี้ประกอบกันเป็นมิติพื้นฐานของการศึกษาที่มีคุณภาพ ดังนั้น คุณภาพการศึกษาตามแนวคิดของยูนิเซฟจึงพิจารณาจาก 5 ประการ ได้แก่ ตัวผู้เรียน สภาพแวดล้อมในการเรียน เนื้อหาสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอน และผลลัพธ์ ดังนี้

ผู้เรียน ที่มีสุขภาพแข็งแรง มีภาวะโภชนาการที่ดี มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ และได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือการเรียนจากครอบครัวและชุมชน

สภาพแวดล้อม ที่ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย ป้องกัน การคุกคามทางเพศ และมีการจัดการทั้งทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอเหมาะสม

เนื้อหาสาระการเรียนรู้ ต้องสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหลักสูตร หนังสือ สื่อ อุปกรณ์การเรียน และทักษะพื้นฐาน โดยเฉพาะการอ่านออกเขียนได้ และการคิดคำนวณ รวมถึงทักษะชีวิตที่เด็กจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพที่ดี ความปลอดภัย ความรู้เรื่องเพศศึกษา การโภชนาการ การป้องกันการติดเชื้อต่าง ๆ

กระบวนการเรียนการสอน ที่ครูเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในบรรยากาศของห้องเรียนนอกห้องเรียนมีการบริหารจัดการที่ดี ครูมีทักษะการประเมินผลการเรียนรู้เพื่อนำมาพัฒนาผู้เรียนและลดช่องว่างความแตกต่างในการเรียนรู้

ผลลัพธ์ ที่ได้จากการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องสะท้อนถึงความรู้ ทักษะและทัศนคติ ที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายการศึกษาของชาติ และการมีส่วนร่วมของสังคม

ในทำนองเดียวกัน องค์การสหประชาชาติ (United Nations Educational, 2005) ได้เสนอว่า การศึกษาที่มีคุณภาพสามารถพิจารณาจากกรอบและตัวชี้วัดการศึกษาที่สะท้อนถึงคุณภาพ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงกรอบและตัวชี้วัดการศึกษาที่สะท้อนถึงคุณภาพการศึกษา

กรอบพิจารณา	ตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษา
ลักษณะของผู้เรียน	1. ผู้เรียนมีสุขภาวะที่ดี ภาวะ โภชนาการที่สมบูรณ์ และมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการศึกษา
กระบวนการเรียน การสอน	2. ครูมีคุณภาพในการสอนและมีเทคนิคการสอนที่กระตือรือร้น 3. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ นิยามชัดเจน โดยครอบคลุมการวัด ความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณค่า
เนื้อหาสาระ	4. หลักสูตรสอดคล้องและสนองความต้องการของสังคม ที่พัฒนามาจาก ความรู้และประสบการณ์ของครูและผู้เรียน
ระบบ	5. สิ่งอำนวยความสะดวก และอุปกรณ์การศึกษามีเพียงพอเหมาะสม 6. สภาพแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกสุขลักษณะ และมีความปลอดภัย 7. การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม 8. เคารพ ผูกพันกับชุมชนท้องถิ่นและวัฒนธรรม

ที่มา : (United Nations Educational, 2005)

คุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะของการจัดการศึกษาที่มีมาตรฐาน ทำให้เกิดผลอย่างยั่งยืนแก่ผู้เรียนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร และสามารถสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน หรืออาจกล่าวได้ว่า คุณภาพการศึกษา คือ คุณภาพของผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนด ทั้งนี้ คุณภาพของผู้เรียนดังกล่าวต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่าย ได้แก่ พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชนที่เอาใจใส่ การจัดการศึกษา หน่วยงานระดับนโยบายและระดับปฏิบัติมีระบบการบริหารที่ได้มาตรฐาน และโดยเฉพาะระดับปฏิบัติ หมายถึงสถานศึกษามีระบบการเรียนการสอนที่ลงถึงระดับห้องเรียนอย่างมี

คุณภาพ อันเป็นผลมาจากการมีผู้บริหารและครูมืออาชีพ รวมทั้งมีคณะกรรมการสถานศึกษาที่ให้คำปรึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (รัตนา ดวงแก้ว, 2556)

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาดังกล่าว ทำให้เราเข้าใจได้ว่าการศึกษาระบบที่ซับซ้อนและมีบริบททางการเมือง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจแบบฝังรากลึก อีกทั้งมิติต่างๆ ก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ซึ่งในบางครั้งเราไม่สามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้

นอกจากนี้ คุณภาพการศึกษายังมีตัวร่วมที่สำคัญ ได้แก่ บริบท กระบวนการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ที่เป็นคุณภาพของผู้เรียน เป็นหัวใจของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงโดยตรงกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีเป้าหมายคือ คุณภาพของผู้เรียนที่ไม่ต่ำกว่ามาตรฐานที่รัฐกำหนดไว้

2.4.2 ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สำหรับความหมายของ “การพัฒนาคุณภาพการศึกษา” ตามแนวคิดขององค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการกำหนดมาตรฐาน (ISO) ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพหรือการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา เป็นการดำเนินการทั่วทั้งองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกิจกรรม (Activities) และกระบวนการ (Processes) เพื่อให้เกิดสิทธิประโยชน์แก่ทั้งองค์กร ผู้ปกครอง และชุมชน หรืออาจกล่าวอย่างง่ายว่าการพัฒนาคุณภาพการศึกษาคืออะไรก็ตาม ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานอันมีคุณภาพ และในการพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพการศึกษาตามแนวทางขององค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการกำหนดมาตรฐาน สามารถดำเนินการได้ 2 วิธีพื้นฐาน ได้แก่ วิธีการควบคุมที่ดีกว่า (Better Control) และวิธีการสร้างมาตรฐานหรือนวัตกรรม (Raise Standards/ Innovation) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้ (มานพ ศิริชวลิต, 2552)

1. การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพโดยวิธีการควบคุมที่ดีกว่า หมายถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนมาตรฐานการศึกษาชุดเดิม ไม่ใช่กระบวนการที่สงวนรักษาหรือสร้างมาตรฐานใหม่ มาตรฐานที่ได้จากวิธีนี้ เป็นมาตรฐานที่ได้รับการปรับปรุงผ่านกระบวนการของการเลือกการวิเคราะห์ และการปรับแก้ไขของผู้ที่มีประสบการณ์ในการใช้

2. การพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพโดยวิธีการสร้างมาตรฐานหรือนวัตกรรม หมายถึง กระบวนการที่ไม่เกี่ยวกับการสงวนรักษาหรือปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาที่มีอยู่เดิม แต่จะสร้างมาตรฐานขึ้นมาใหม่ผ่านกระบวนการที่เริ่มต้นจากการศึกษาความเป็นไปได้ และจะพัฒนาผ่านกระบวนการวิจัยที่พัฒนามาตรฐานขึ้นมาใหม่ โดยจะผ่านการทดลองนำมาใช้งานแบบทำซ้ำ

มาตรฐานดังกล่าวนี้ถือว่า เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี การตลาดและการจัดการ

ส่วนแนวคิดของออฟสเต็ด อ้างถึงใน (รัตนา ดวงแก้ว, 2556) ระบุว่า “การพัฒนาคุณภาพการศึกษา” จะใช้ในความหมายแตกต่างกันใน 4 ลักษณะได้แก่ 1) ยกกระดับมาตรฐาน 2) เพิ่มคุณภาพ 3) เพิ่มประสิทธิภาพ และ 4) บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม สังคม และวัฒนธรรม จากความหมายทั้ง 4 ลักษณะดังกล่าว สถาบันการศึกษาสามารถนำมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา โดยพิจารณาทั้งด้าน กระบวนการ เป้าหมายหรือผลลัพธ์ ว่ามีการพัฒนาเพิ่มขึ้นหรือไม่เพียงใด โดยมีแนวคำถามในการ ตรวจสอบ 4 ข้อ ได้แก่ 1) สภาพที่เป็นอยู่ในขณะนี้เป็นอย่างไรร 2) ต้องการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง 3) เมื่อเวลาผ่านไป จะบริหารการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร และ 4) จะทราบได้อย่างไรว่าการบริหาร การเปลี่ยนแปลงนั้นประสบความสำเร็จ

สำหรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในบริบทของสังคมไทย นับตั้งแต่มีพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา มีแนวคิดเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกระดับ โดยการกำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อเป็นหลักประกันว่าการให้บริการ การศึกษาของหน่วยงานการศึกษาจะสามารถสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมได้ ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องยึดมาตรฐานคุณภาพที่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา กำหนดเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาของตน เพื่อเป็นหลักประกันว่า กระบวนการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษา จะบรรลุตามมาตรฐานคุณภาพที่ได้กำหนดไว้ ตลอดเวลา พร้อมทั้งมีการทบทวน ตรวจสอบ และรับรองคุณภาพมาตรฐานจากหน่วยงานอิสระ ภายนอกเป็นระยะ สิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสนใจคือ การจัดการศึกษาเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ เป็นการตอบสนองเฉพาะส่วนความพึงพอใจของผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมเท่านั้น ไม่ได้สอบถามความคิดเห็นจากตัวผู้เรียนและผู้สอนซึ่งได้รับผลกระทบ โดยตรงเลย อีกทั้งผู้วิจัยยังเห็นว่า แนวทางการพัฒนาการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลนั้น ไม่ควรมี สูตรเฉพาะหรือแบบแผนที่ตายตัว แต่ควรขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมนั้นๆ มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีอิสระเพื่อให้ทันกระแสต่างๆของโลกในอนาคต

2.5 แนวทางการศึกษาแบบเรื่องเล่า

คอนเล่ (Conle, 2000) กล่าวว่า วิธีการศึกษาแบบเรื่องเล่าให้ความสำคัญกับการแสดงออก ด้วยภาษาและการสื่อสารรูปแบบต่างๆ ที่คนใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น นิทาน นิยายปรัมปรา

ภาพวาด ดนตรี เป็นต้น ซึ่งเป็นการบอกเล่าถึงสิ่งที่ผู้เล่าต้องการจะให้ผู้ฟังได้รับรู้ การสร้างเรื่องราวถือเป็นการผลิตวาทกรรมอย่างหนึ่ง ในการเล่าเรื่องราว เหตุการณ์และการกระทำจะถูกนำมาเชื่อมโยงและจัดระเบียบผ่านการวางโครงร่างของเรื่อง ซึ่งเป็นแผนแบบของมโนทัศน์ที่ความหมายของเหตุการณ์ต่างๆภายใต้บริบทหนึ่ง เรื่องราวที่ถูกสร้างขึ้นจะมีจุดเริ่มต้น ช่วงกลาง และจุดจบของเรื่อง เรื่องเล่าเป็นวิธีการที่ทำให้คนสามารถจับภาพประสบการณ์ที่เกิดขึ้นโดยใช้ภาษาที่ประกอบไปด้วยประโยคต่างๆ เพื่อแสดงลำดับของเหตุการณ์ นอกจากนี้เรื่องเล่ายังมีโครงเรื่อง (Plot) ซึ่งเป็นตัวกำหนดการจัดลำดับประโยคและเหตุการณ์ต่างๆ การวางโครงเรื่องมีส่วนสำคัญในการทำให้เหตุการณ์ต่างๆมีความหมายตามที่ผู้เล่าเรื่องต้องการ

อีเลียต (Elliot, 2005) กล่าวถึงวิธีการศึกษาเรื่องเล่าว่า โดยทั่วไปเรื่องเล่ามักเกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของผู้เล่า โดยมีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นและตามด้วยการมีอีกเหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดหวังหรือคาดคิดมาก่อนเกิดขึ้น ส่งผลให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาในตอนแรกเปลี่ยนแปลงไปหรือขาดดุลยภาพ ซึ่งอาจมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะบางประการของบุคคล โครงเรื่องมักเป็นการลำดับเหตุการณ์หนึ่งไปสู่เหตุการณ์หนึ่ง และแม้ว่าการศึกษาศาสตร์หรือคำอธิบายจะมีได้เป็นประเด็นสำคัญของการศึกษาเรื่องเล่า แต่เราก็ไม่อาจละเลยความเข้าใจในเชิงเหตุผลที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ เพราะเรื่องเล่าจะนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและตามด้วยเหตุการณ์ต่อมาภายใต้บริบทสังคมนั้นๆ

ดังนั้น เรื่องเล่าจึงเป็นการกระทำทางสังคมและเคลื่อนไหวไปตามบริบททางสังคมของผู้เล่า การศึกษาเรื่องเล่าจึงเป็นความพยายามเข้าถึงความทรงจำที่ผสมผสานระหว่างสิ่งที่ผู้เล่าเชื่อว่าเป็นจริง (Facts) และสิ่งที่ผู้เล่ามองว่า มันมีความหมายอย่างไรกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Facilities) กับตัวเรื่องเล่าซึ่งเป็นความจริงสำหรับผู้เล่า (Narrative Truth) เรื่องเล่าจึงสะท้อนทั้งข้อเท็จจริงและความหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ดังนั้นสิ่งที่เราเรียกว่า เรื่องราวที่เป็นจริง (Stories That Are Believed) จึงเป็นสิ่งที่ซับซ้อน เริ่มจากการมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในชีวิตของผู้เล่า โดยผู้เล่าตีความและเลือกเก็บไว้ในความทรงจำ กลายเป็นประสบการณ์ชีวิตของผู้เล่า ซึ่งถูกนำมาบอกเล่าอีกครั้ง ในขณะที่นักวิจัยกับผู้เล่าเรื่องสนทนากันเรื่องราวต่างๆ ก็จะถูกสร้างขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์และความเข้าใจที่เกิดขึ้นระหว่างกัน ต่อจากนั้นผู้วิจัยจะนำเรื่องเล่าของผู้เล่าเรื่องมาตีความและเขียนเป็นเรื่องราวผ่านกระบวนการที่เรียกว่า การวิเคราะห์เรื่องเล่า (Moen, 2006)

โมเอน (Moen, 2006) สรุปว่า วิธีการศึกษาเรื่องเล่าให้กรอบการมองที่ช่วยให้ช่วยให้นักวิจัยสามารถเข้าถึงประสบการณ์ของบุคคลผ่านเรื่องราวของเขา มนุษย์ไม่เพียงแต่จะเป็นผู้เล่าเรื่องต่างๆ แต่มนุษย์ยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของเรื่องเล่าของตนเองและของผู้อื่น คนมองสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองผ่านเรื่องเล่า และพยายามดำรงชีวิตตามเรื่องเล่าที่ตนเองจดจำหรือรู้สึกฟื้นขึ้นมา เรื่องเล่าเป็นบันทึก

ประสบการณ์ของมนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านเรื่องราวที่ถูกนำกลับมาเล่าใหม่ วิธีการศึกษาเรื่องเล่าจึงเหมาะกับการศึกษาความซับซ้อนของชีวิต เพราะเรื่องเล่าเปิดพื้นที่ให้คนสามารถนำเรื่องราวกลับมาเล่าใหม่อีกครั้ง คนมองความสมเหตุสมผลในชีวิตของตนเองตามเรื่องเล่าที่มีอยู่ การดำเนินชีวิตของคนไม่อาจแยกออกจากชีวิตที่ถูกนำมาบอกเล่า ดังนั้น ความเข้าใจชีวิตจึงไม่ใช่การตั้งคำถามว่าชีวิตเป็นอย่างไร แต่เป็นการตั้งคำถามว่าชีวิตได้รับการตีความและตีความใหม่อย่างไร และชีวิตได้รับการนำมาเล่าและเล่าใหม่อย่างไร

เว็บสเตอร์และเมิร์ตโตวา (Webster & Mertova, 2007) ระบุว่า การศึกษาเรื่องเล่าพยายามจับภาพของเรื่องราวทั้งหมดที่เล่า มากกว่าการมุ่งไปที่การทำความเข้าใจเฉพาะในหัวข้อที่ศึกษาหรือเฉพาะปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ณ จุดๆ หนึ่ง รวมทั้งเป็นการศึกษาปัญหาในรูปของการเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องทั้งกับเรื่องราวส่วนตัวของผู้เล่า รวมไปถึงเรื่องราวของสังคม วิธีการศึกษาเรื่องเล่ามิใช่เป็นเพียงการให้ความสนใจกับโครงสร้างของเรื่องที่น่าสนใจและดึงดูดใจให้คล้อยตาม แต่เป็นความพยายามในการเข้าถึงเบื้องหลัง หรือความเชื่อพื้นฐานที่เป็นตัวกำหนดวาง โครงเรื่องเล่า โดยนัยนี้วิธีการศึกษาเรื่องเล่าจึงนำเสนอมุมมองใหม่ว่า การวิจัยเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นหรือการนำเรื่องราวส่วนตัวและเรื่องราวของสังคมกลับมาสร้างใหม่อีกครั้ง รวมถึงเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตของแต่ละบุคคลเพราะเหตุการณ์นั้นๆ ให้ความหมายว่าเราเป็นใคร โดยเรื่องเล่าซึ่งเป็นตัวแทนและให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ต่างๆ และให้โครงสร้างสำหรับทำความเข้าใจและสื่อความหมายนี้ออกมา

นีสเซอร์และฟิวช (Neisser & Fivush, 1994) ระบุว่า วิธีการศึกษาเรื่องเล่าไม่พยายามหาข้อสรุปเกี่ยวกับความแน่นอนและไม่เชื่อในความจริงแท้ (Exact Truth) เพราะเรื่องราวซึ่งมีพลังอำนาจจนทำให้เราคล้อยตามไม่ได้เกิดจากการที่เราสามารถตรวจสอบสิ่งนั้นได้ แต่เป็นเพราะวิธีการศึกษาเรื่องเล่าได้นำ “ความจริง” มาให้เรารับรู้ บุคคลสร้างความสมเหตุสมผลของชีวิตด้วยการสร้างเรื่องเล่าเพื่ออธิบายประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการสร้างความจริงตามแบบที่บุคคลนั้นมองเห็นหรือรับรู้ (Subjective Reality) เกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น เรื่องเล่าให้ความหมายด้วยการบอกเล่าและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดต่างๆ และกระทำไปตามความคิดนั้น โครงร่างของเรื่องเล่า (Narrative Plot) เป็นตัวเชื่อมชุดของการกระทำ การให้เหตุผล และสร้างความคาดหวังจากการกระทำนั้นๆ แนวคิดของเรื่องเล่าให้ความสนใจกับวิธีการที่คนใช้ภาษาในฐานะเป็นวาทกรรม ทั้งนี้ เพื่อทำความเข้าใจและสร้างความสมเหตุสมผลให้กับชีวิตของตนเอง และเพื่อตีความการกระทำระหว่างกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจในการศึกษาวาทกรรมเหล่านี้ผ่านการศึกษาเรื่องเล่า เพื่อให้สามารถเข้าถึงเหตุผลที่คนกระทำสิ่งหนึ่ง โดยนัยนี้ ในการวิเคราะห์เรื่องเล่า นักวิจัยจึงมิได้มุ่งไปที่

การพยายามตรวจสอบให้ได้ว่าข้อความหรือสิ่งที่คนพูดเป็นความจริงหรือไม่ แต่เป็นการพยายามหาความหมายจากคำพูดหรือข้อความที่คนเลือกใช้ หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นความสนใจว่าตัวบท (Text) สร้างความหมายขึ้นอย่างไร แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ บางครั้งความเข้าใจของมนุษย์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งไม่จำเป็นต้องแสดงออกมาทางตัวบทอย่างชัดเจนได้ การสร้างเรื่องเล่าเป็นหัวใจสำคัญของการจัดระบบ วิธีการศึกษาเรื่องเล่าจึงให้ความสำคัญกับการที่บุคคลนำเสนอความจริงที่ซ้อนทับกันซึ่งมาจากมุมมองของผู้เล่า และเป็นความจริงที่มีความเชื่อมโยงกัน โดยผู้วิจัยจะพยายามจับความหลากหลายและซับซ้อนของวาทกรรมที่ต่างช่วงชิงกันเข้ามาในตัวเรื่องเล่า

แฮนเซน (Hansen, 2006) ระบุว่า การมองเรื่องเล่าในฐานะวาทกรรม ได้ขยายออกไปสู่การให้ความสนใจเรื่องราวชีวิตของแต่ละบุคคลและสิ่งที่บุคคลได้แสดงออกมา หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการมองชีวิตของบุคคลในฐานะเป็นเรื่องราว ซึ่งเรื่องราวก็นับเป็นวาทกรรมแบบหนึ่งที่น่าเหตุการณ์และการกระทำมาร้อยเรียงเชื่อมโยงกันโดยมีการวางโครงเรื่อง (Emplot) หมายถึงแผนแบบของมโนทัศน์ (Conceptual Scheme) ซึ่งมีความหมายตามเหตุการณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในบริบทนั้นๆ เรื่องเล่าจึงหมายถึงเรื่องราวซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมหรืออุดมการณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกนำมาสร้างความชอบธรรมให้กับสิ่งที่บุคคลมองว่ามีคุณค่าและเป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยจะให้ความสนใจกับเรื่องราวที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงอาจนิยามเรื่องราวว่า หมายถึง “เรื่องเล่าซึ่งเกิดจากการวางโครงเรื่อง” (Emplot Narrative) ก็ได้ เรื่องเล่าเชื่อมโยงสิ่งที่เกิดขึ้นในลักษณะของบทหรือตอน (Episode) ของชีวิต เรื่องเล่าของเรื่องราว (Storied Narrative) เป็นการแสดงออกทางภาษาที่สามารถบอกถึงความซับซ้อนของการกระทำของมนุษย์ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นในลักษณะของเหตุการณ์ที่ถูกนำมาเชื่อมโยงกันของลำดับเหตุการณ์ มีโอกาสที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบริบทของสิ่งแวดล้อม โดยเรื่องราวอาจถูกนำเสนอในรูปแบบของประวัติชีวิต อัดชีวประวัติ ประวัติศาสตร์ กรณีศึกษา หรือรายงานเกี่ยวกับสิ่งที่คนจดจำได้

เป้าหมายอย่างหนึ่งของมนุษย์ในการสร้างเรื่องราวคือ ความพยายามที่จะขับเคลื่อนชีวิตตนเองไปสู่ทางออกของปัญหา สร้างความชัดเจน คลี่คลายสถานการณ์ที่ยังไม่เรียบร้อยหรือเสร็จสมบูรณ์ เมื่อเรื่องราวถูกสร้างขึ้น บุคคลจะนำสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่มากมายในอดีต มาจัดระเบียบและเชื่อมโยงเพื่อให้ตนเองและผู้ฟังเกิดความเข้าใจสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการมองออกไปในอนาคต ประเด็นสำคัญคือ มนุษย์ไม่ได้สร้างเรื่องเล่าโดยเชื่อมโยงเฉพาะเหตุการณ์กับเหตุการณ์เท่านั้น แต่มนุษย์วางโครงเรื่องของเหตุการณ์ต่างๆ โดยเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่ตนเองดำรงอยู่ไว้ด้วย โครงเรื่องจึงหมายถึงเรื่องเล่าที่เป็นเรื่องราวที่คนเข้าใจและบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นรวมทั้ง

การตัดสินใจหรือทางเลือกของชีวิตที่ผ่านมา โครงเรื่องทำหน้าที่เป็นตัวประกอบสร้างเหตุการณ์ให้เป็นเรื่องราว โดย (1) กำหนดช่วงเวลาที่เกิดเรื่องราวก่อนและจบลงโดยช่วงเวลาจะสั้นหรือยาวแค่ไหนก็ได้ (2) กำหนดหลักเกณฑ์ในการเลือกเหตุการณ์ที่จะนำเข้ามาไว้ในเรื่องราว (3) จัดลำดับเหตุการณ์ลักษณะของภาพเคลื่อนไหวที่คลี่คลายจากจุดเริ่มต้นไปสู่บทสรุปของเรื่อง และ (4) ให้ความหมายกับเหตุการณ์ต่างๆ ว่ามีส่วนสำคัญในการก่อรูปของเรื่องราวที่ถูกสร้างขึ้นอย่างไร (นภภรณ์ หะวานนท์, 2552)

อัลเวอร์แมน (Alvermann, 2000) ระบุว่า วิธีการศึกษาเรื่องเล่าให้ความสนใจตัวบุคคลที่มีความเข้าใจตนเองและประสบการณ์ของตนเองอย่างไร ซึ่งเป็นการเข้าถึงความจริงผ่านการตีความของผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ (Subjective Reality) มีลักษณะเป็นอัตวิสัย รวมทั้งยังให้ความสนใจกับประสบการณ์ของผู้วิจัยที่จะมีผลต่อการตีความสิ่งที่ได้รับฟัง (Self-Critical Reflexivity) ซึ่งหมายถึงการที่ประสบการณ์ของผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้เกี่ยวข้องในระบบการศึกษา เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความจริงหรืออีกนัยหนึ่งเป็นการปฏิเสธเส้นแบ่งระหว่างการเป็นผู้วิจัยหรือผู้รู้ (The Knowers) กับสิ่งที่วิจัย (Research Subjects) หรือสิ่งที่รู้ (The known) และมีได้มองว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ที่เป็นเจ้าของประสบการณ์เป็นที่มาของอคติในการวิจัย หรือมีส่วนทำให้ผลการวิจัยบิดเบือนไปจากสิ่งที่ควรเป็น การมองว่าตัวเองเป็นใคร มีจุดยืนอย่างไร ถูกหล่อหลอมมาอย่างไรเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การเข้าใจเรื่องราวของผู้อื่น

การสะท้อนตัวตนของผู้วิจัย คือการเปิดเผยพื้นฐานในเชิงคุณค่าของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัย นอกจากนี้ ความรู้สึกของผู้วิจัย เช่น ความเศร้า ความสะเทือนใจ ความเบื่อ ความไม่สบายใจ ความกังวลใจ หรือความสนใจของผู้วิจัยในกระบวนการวิจัย ก็ถือเป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้นำทัศนคติ ความรู้สึก หรือตัวตน เข้าไปสู่กระบวนการวิจัย (Author-Subjective) และมีส่วนสำคัญต่อการตีความและเป็นการร่วมสร้างความจริงกับผู้เล่าเรื่องด้วย (นภภรณ์ หะวานนท์, 2552)

หลักการสำคัญในการพูดคุยหรือสนทนากับผู้เล่าเรื่องคือ ความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานของความเข้าใจ ความเสมอภาค ไม่มีการบังคับ กดดันให้พูด ไม่ตัดสินผิดถูก ทั้งผู้วิจัยและผู้เล่าเรื่องอยู่ในบรรยากาศของความสบายใจในการพูดคุยแลกเปลี่ยน ผู้วิจัยไม่ใช่ผู้ถามและผู้เล่าเรื่องเป็นผู้ตอบ แต่เป็นบรรยากาศของการเอื้ออำนวยให้เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นไปแล้วนั้นได้รับการทบทวน รำลึกถึงและสื่อสารผ่านสิ่งที่เป็นเรื่องเล่า ในการสนทนาระหว่างนักวิจัยกับผู้เล่าเรื่องย่อมมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นอย่างปฏิเสธไม่ได้ในหลายๆ กรณี บรรยากาศของการพูดคุยอาจทำให้ผู้เล่าเรื่องกลายเป็นวัตถุเพื่อการศึกษาสำหรับนักวิจัย อย่างไรก็ตาม อำนาจเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและอาจมีการสลับเปลี่ยนไปมาระหว่างผู้วิจัยและผู้เล่าเรื่องได้ อเล็กซ์และแฮมมาร์สตรอม (Alex & Hammarstrom, 2007) ระบุว่า การที่นักวิจัยพยายามมองสถานการณ์ หรือมโนทัศน์ที่เกิดขึ้นในขณะที่พูดคุยจาก

มุมมองที่หลากหลาย เป็นกระบวนการของการสะท้อนกลับ (Reflexibility) ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในขณะพูดคุย และมีผลต่อการปรับท่าทีในการพูดคุยใหม่ เพื่อให้เกิดบรรยากาศที่เสมอภาคมากขึ้นได้ ทุกคนล้วนมีมุมมองที่หลากหลายต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้น สิ่งที่ผู้เล่านำมาเล่าจึงขึ้นอยู่กับบริบทผู้ฟัง ความต้องการของผู้เล่าเรื่อง และความไวต่อสถานการณ์ ความยืดหยุ่นขณะพูดคุยของผู้วิจัยจึงมีส่วนสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศของความเสมอภาค และมีผลต่อเรื่องราวที่ผู้เล่าเรื่องนำมาบอกเล่า โดยนัยนี้ นักวิจัยจึงเป็นผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเรื่องราว (Co-Created Narratives) และท่าทีของผู้วิจัยในกระบวนการวิจัยควรได้ถูกนำมาสะท้อนกลับในการวิเคราะห์และตีความเรื่องเล่า

คำถามสำคัญในเชิงจริยธรรมของการวิจัยที่มีต่อผู้เล่าเรื่องที่สำคัญคือ การกลับมาเล่าเรื่องใหม่อีกครั้งมีผลต่อตัวผู้เล่าเรื่องอย่างไร การเล่าเรื่องได้รับการมองว่าไม่ใช่การสะท้อนปัญหาหรือปลดปล่อยเรื่องราวไม่ดีที่เกิดขึ้นออกจากตนเอง แต่มองว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนประกอบสร้างมาจากสิ่งอื่นมากมายที่ผู้เล่าเรื่องเองก็ไม่อาจควบคุมได้ เช่น ความคิด ความเชื่อ สถานะของผู้เล่าในความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้เล่าเรื่องกับบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์นี้ ซึ่งเป็นการทำให้ผู้เล่าเรื่องสามารถแยกปัญหาที่เกิดขึ้นออกจากตนเองและไม่โทษตนเองมากกว่า (Externalizing The Problems)

กล่าวโดยสรุปคือ การนำเรื่องราวกลับมาร้อยเรียงและเล่าใหม่อีกครั้ง จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เล่าเรื่องได้จัดระบบข้อมูลและเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตของตนเอง ผ่านเรื่องเล่า และเกิดปฏิภาณในการดำเนินชีวิตใหม่ที่เกิดจากการบ่มเพาะประสบการณ์ของตนเองได้นั่นเอง

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านแนวทางการศึกษาแบบเรื่องเล่า จากการสำรวจองค์ความรู้ทางด้านผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อในการวิจัย พบว่า มีเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมและวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ 2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ และ 3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่า มีรายละเอียดดังนี้

2.6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

งานวิจัยเกี่ยวกับวาทกรรมและภาคปฏิบัติทางวาทกรรมทางการศึกษา ได้แก่

สโพรร์ (Spohrer, 2016) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Negotiating and Contesting "Success": Discourses of Aspiration in a UK Secondary School การเจรจาต่อรองและโต้แย้งเรื่อง "ความสำเร็จ": วาทกรรมการสร้างแรงบันดาลใจในโรงเรียนมัธยมของประเทศอังกฤษ ด้วยเหตุว่าประเทศอังกฤษมีนโยบายที่ต้องการจะเพิ่ม "แรงบันดาลใจ" ให้กับคนหนุ่มสาวที่ด้อยโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งนโยบายนี้ มีถกเถียงปัญหากันมานานกว่า 10 ปี งานวิจัยนี้จึงต้องการค้นหาที่มาของวาทกรรม "การสร้างแรงบันดาลใจสู่ความสำเร็จ" ผ่านครูและผู้เรียนชาวสกอตต์ในโรงเรียนแห่งหนึ่งของประเทศอังกฤษ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์รายบุคคล พูดคุยจับประเด็นเป็นกลุ่มและการสังเกตพฤติกรรม โดยอยู่บนฐานทฤษฎีการวิเคราะห์วาทกรรมของฟูโกต์ "การสร้างแรงบันดาลใจ" ที่เห็นได้ชัดคือ ความตึงเครียดที่ผู้เรียนจะต้องให้คำมั่นสัญญาต่อสิ่งที่ประสบความสำเร็จไม่ได้ นอกจากนี้ยังถกเถียงกันเพิ่มเติมว่า มันมีความพยายามที่จะทำให้ผู้คนยอมรับในความตึงเครียดนี้ผ่านการปรับทัศนคติให้เห็นว่า โครงสร้างทางสังคมแบ่งแยกคนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ คนที่ประสบความสำเร็จกับคนที่ล้มเหลวในชีวิต และคนหนุ่มสาวก็ต้องหาทางพัฒนาความสามารถของตนเองขึ้นมาให้ได้ งานวิจัยนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า โรงเรียนควรจะเข้าช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความตึงเครียดจากผลของวาทกรรมนี้ และสอนให้ผู้เรียนมีความคิดเชิงวิพากษ์มากขึ้น

อุษณีย์ ธโนสวรย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาในระบบ : ปฏิบัติการทางอำนาจผ่านความรู้และการสร้างความเป็นอื่นให้กับชุมชนหมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยให้เห็นเบื้องหลังของการสถาปนาการศึกษาในระบบโรงเรียนให้เป็นวาทกรรมหลัก รวมทั้งผลของวาทกรรมที่มีผลต่อชุมชนหมู่บ้านในสังคมไทยโดยอาศัยการวิเคราะห์วาทกรรม เอกสาร ผลการวิจัยต่างๆ และประสบการณ์จริงของคนในชุมชนหมู่บ้าน ใช้การสัมภาษณ์ระดับลึกเป็นตัวแทนสำคัญในการวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า เบื้องหลังกระบวนการก่อรูปและการสร้างความหมายความสำคัญให้กับการศึกษาคือ 1. อำนาจของอุดมการณ์ทุนนิยมตะวันตก 2. ความรู้ที่ตั้งบนฐานของหลักการเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ที่ถูกใช้เป็นฐานในการจัดระเบียบการศึกษา และ 3. ด้วยภาคปฏิบัติการทางอำนาจที่เข้าไปกระทำกับชุมชนหมู่บ้านในรูปแบบของการศึกษาระบบโรงเรียน ส่งผลให้ความรู้และอัตลักษณ์ของชุมชนสลายลงและบีบบังคับให้ชุมชนตกอยู่ในตำแหน่งของ "ความเป็นอื่น" คือ เป็นที่ที่ไม่มีความรู้จะจัดกระทำดำเนินการใดๆได้ด้วยตนเอง ต้องพึ่งพิงหรือยอมตามองค์กร สถาบัน หรือบุคคลภายนอกชุมชนที่มีความรู้หรืออำนาจมากกว่า (อุษณีย์ ธโนสวรย์, 2545)

ส่วน มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาในระบบโรงเรียน : ปฏิบัติการสร้างความหมายและอัตลักษณ์ให้กับภูมิปัญญาของชุมชน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อได้ชี้ให้เห็นถึงอุดมการณ์ของการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่ถูกกำกับทิศทางโดยภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมของการศึกษา และมีผลให้การศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นวาทกรรมหลัก (Dominant Discourse)

รวมทั้งการชี้ให้เห็นถึงผลของวาทกรรมที่มีต่อความรู้ ภูมิปัญญาของชุมชนที่ใช้ในการดำรงชีวิต โดยอาศัยการวิเคราะห์วาทกรรม เอกสาร งานวิจัย ประสบการณ์จริงของ ผู้ปฏิบัติงานในระบบ การศึกษาและคนในชุมชนที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก นำมาเป็นตัวบทสำหรับการวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างความหมายและความสำคัญให้กับการศึกษา ได้ถูกกำกับด้วย นโยบายของการพัฒนาประเทศ ที่มุ่งไปสู่ความทันสมัยตามแบบแผนอุดมการณ์ทุนนิยมตะวันตก และความรู้ที่วางอยู่บนฐานคิดแบบวิทยาศาสตร์ และด้วยภาคปฏิบัติภารกิจจริงของการศึกษา (Discursive Practice) ที่ได้จัดระเบียบระบบความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ามาสู่หลักสูตรการศึกษา ในระบบโรงเรียน และการสร้างพื้นที่ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในฐานะภาคขยายที่ขึ้นตรง ต่อ การศึกษาในระบบโรงเรียน จึงสะท้อนให้เห็นถึงความชอบธรรมของการศึกษาในระบบ โรงเรียน ในการสร้างความเป็นอื่นในรูปแบบใหม่ที่มีความซับซ้อนให้แก่ ระบบความรู้ ภูมิปัญญา ของชุมชนที่ต้องพึ่งพิงต่อการศึกษาในระบบโรงเรียน และมีอาจดำรงอยู่ในฐานะของความรู้ ที่มีอิสระและมีอำนาจในตัวเอง (มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ, 2551)

ชูเกียรติ ถนอมบุญชัย ได้ทำการศึกษาเรื่อง วาทกรรมเด็กดี : ศึกษากรณีศูนย์ฝึกและอบรม เด็กและเยาวชนชาย บ้านอุเบกขา เป็นงานการศึกษาถึง “วาทกรรมเด็กดี” ที่ภาครัฐบาลผลิตขึ้นเพื่อ ควบคุมเด็กทั่วไปในสังคม ผ่านการขัดเกลาทางสังคมจากสถาบันทางสังคมต่างๆ เพื่อให้เด็ก กลายเป็นเด็กดีที่รัฐพึงประสงค์ โดยลงพื้นที่เพื่อศึกษาวาทกรรมและภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม ของภาครัฐที่ปฏิบัติต่อเด็กในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชาย บ้านอุเบกขา อันเป็นสถานที่ที่ เต็มไปด้วยความเข้มข้นของอำนาจในการ “รื้อสร้างและประกอบ” เด็กเยาวชนที่เคยทำผิดเสียใหม่ ให้กลายเป็น “เด็กดี” ตามวาทกรรมที่ภาครัฐต้องการ จากผลการศึกษาสามารถวิเคราะห์สรุปได้ว่า ทุกภาคฝ่ายที่มีส่วนร่วมอยู่ภายในศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านอุเบกขานั้น ล้วนแต่เชื่อ ใน “วาทกรรมเด็กดี” แต่ในความเป็นจริงกลับไม่มีใครคิดที่จะปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ที่ บางส่วนยังไม่เชื่อว่าเด็กจะสามารถกลับตัวเป็น “เด็กดี” ได้ หรือบางส่วนไม่ได้นำเอาภาคปฏิบัติ ของวาทกรรมเด็กดีที่รัฐกำหนดไว้มาใช้ทั้งหมด แต่เจ้าหน้าที่เลือกที่จะใช้ในชุดการปฏิบัติการ ที่ตนเองคิดว่าเหมาะสมกว่า ส่วนเด็กและเยาวชนนั้นไม่ได้เชื่อในวาทกรรมเด็กดีของรัฐ แต่เด็ก จะใช้วิธีการต่อรองอำนาจเพื่อให้ตนเองดูเป็นเด็กดีในสายตาของคนทั่วไปในสังคม ดังนั้น เมื่อการเจ้าหน้าที่เลือกที่จะไม่ปฏิบัติตาม “วาทกรรมเด็กดี” และเด็กและเยาวชนก็ไม่ได้เชื่อใน “วาทกรรมเด็กดี” วาทกรรมชุดนี้จึงไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ภาครัฐต้องการ แต่สิ่งสำคัญที่ ทั้งเจ้าหน้าที่ เด็กและเยาวชนใช้ร่วมกันคือ “ชุดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” เพราะการมีอำนาจ จะทำให้ตนเองได้รับในสิ่งที่ตนต้องการ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการใช้อำนาจภายในศูนย์ฝึกและอบรม เด็กและเยาวชนชายบ้านอุเบกขานั้นไหลเวียนอยู่ในหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นผู้กุมอำนาจ

โดยชอบธรรมอย่างเจ้าหน้าที่ หรือผู้ที่ดูเหมือนจะไร้อำนาจใดๆ อย่างเด็กและเยาวชน ล้วนแต่พยายามที่จะเข้ากุมอำนาจเอาไว้ครอบครองทั้งสิ้น (ชูเกียรติ ถนอมบุญชัย, 2552)

อำพรณ์ ปานเจริญ ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างวาทกรรมผู้เรียนนายร้อยตำรวจหญิง เพื่อหาที่มาของวาทกรรมที่กดทับผู้เรียนนายร้อยตำรวจหญิงอยู่ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การสร้างวาทกรรมผู้เรียนนายร้อยตำรวจหญิงถูกสร้างขึ้นมาจากการตีความจากตัวบทที่เป็นประเพณี อุดมคติ คำนิยม กฎเกณฑ์ กติกาต่างๆ ที่ผ่านมาในอดีตและปัจจุบันที่ถูกสร้างขึ้นจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ในมิติภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม ผู้เรียนนายร้อยตำรวจหญิงได้เลือกสรรวิถีทางในการปฏิบัติตน เพื่อแสดงและสร้างอัตลักษณ์ความเป็นผู้เรียนนายร้อยตำรวจหญิงให้มีความสมบูรณ์แบบ โดยการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1. ระยะแรกของการศึกษาเริ่มมีการเรียนรู้และมีการปรับตัว 2. ระยะกลางของการศึกษามีการเรียนรู้มากขึ้นและมีการพัฒนาเต็มเต็ม 3. ระยะสุดท้ายของการศึกษามีการเรียนรู้สมบูรณ์แบบในมิติภาคปฏิบัติการทางสังคม งานวิจัยนี้เป็นการถ่ายทอดอุดมการณ์ของสังคมผ่านโรงเรียนนายร้อยตำรวจ เพื่อให้ผู้เรียนนายร้อยตำรวจหญิงปฏิบัติตามบรรทัดฐานสังคม โรงเรียนนายร้อยตำรวจจึงได้ออกเป็น กฎ ระเบียบ ปฏิบัติ ข้อบังคับของสถานศึกษาและคู่มือการปฏิบัติของผู้เรียน เพื่อใช้ควบคุมผู้เรียนนายร้อยตำรวจหญิงให้มีความประพฤติที่ดีงามอยู่ในกรอบของสังคม บุคคลที่มีส่วนสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ผู้เรียนนายร้อยตำรวจหญิงให้มีความโดดเด่นเป็นที่ปรากฏและเป็นที่ยอมรับของสังคมได้แก่ เพื่อน ผู้เรียนชั้นสูง (รุ่นพี่) ผู้บังคับบัญชาที่ปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายปกครอง ครู-อาจารย์ และสื่อต่างๆ (อำพรณ์ ปานเจริญ, 2556)

ปรัชญ์ ดาวอุดม ได้ทำการศึกษาเรื่อง การทำให้โรงเรียนกวดวิชาเป็นโครงสร้างที่มีเสถียรภาพในสังคมไทย เป็นงานที่เผยให้เห็นว่าการก่อตัวและการดำรงอยู่ของโรงเรียนกวดวิชานั้น มีแบบแผนอะไรบ้างที่เป็นเงื่อนไขในการผลิตซ้ำโครงสร้างทางสังคม จนทำให้โรงเรียนกวดวิชา กลายเป็นโครงสร้างที่คงทนและมีเสถียรภาพ ผลการศึกษาพบว่า การที่โรงเรียนกวดวิชากลายเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตทางการศึกษาของคนไทยนั้นเพราะ 1. การกวดวิชาก่อตัวขึ้นอย่างมีพลวัตในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ในระยะแรกมีเงื่อนไขคือเพื่อเข้าในระดับมหาวิทยาลัย ต่อมาในรูปแบบการแข่งขันที่ต่างกันไป 2. ความหมายของโรงเรียนกวดวิชาถูกสร้างขึ้นจากการตีความของบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นเงื่อนไขสำคัญ ความหมายที่แตกต่างหลากหลายถูกนำไปใช้ในการสื่อสารและตอบสนองต่อเป้าหมายของความสำเร็จทางการศึกษา ความน่าเชื่อถือของโรงเรียนกวดวิชาเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นจากแบบแผนหรือวิธีการที่ทำให้เชื่อว่าจะนำบุคคลไปสู่ความสำเร็จ 3. ความ เป็นโครงสร้างของโรงเรียนกวดวิชาเป็นสิ่งที่สถาปนาขึ้นในระดับจิตใจของบุคคล มีลักษณะเป็น

แบบแผนโครงสร้างอันหลากหลายที่จะอยู่ในใจของบุคคล トラบที่โรงเรียนกวดวิชายังทำให้บุคคลรู้สึกมั่นคงปลอดภัยกับการใช้ชีวิตทางการศึกษาในปัจจุบัน (ปรีชัช ดาวอุดม, 2557)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจความหมายของ วาทกรรม การวิเคราะห์ วาทกรรม และภาคปฏิบัติทางวาทกรรมมากขึ้น ตลอดจนเห็นแนวทางในการศึกษาและวิจัยงานที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรม ซึ่งผู้วิจัยจะเอาแนวคิดในเรื่องเหล่านี้มาเป็นฐานของแนวทางในการศึกษา โดยพยายามชี้ให้เห็นปัญหาที่ผู้วิจัยกำหนดผ่านทางแนวคิดดังกล่าว เพื่อหาที่มาของปัญหาและเพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการศึกษาต่อไป

2.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของผู้เรียน

งานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ของผู้เรียนตามบรรทัดฐานทางสังคมได้แก่

ริชและสแชนเตอร์ (Rich & Schachter, 2012) ได้ทำการศึกษาเรื่อง High School Identity Climate and Student Identity Development: อัตลักษณ์ของโรงเรียนมัธยมศึกษากับการพัฒนาอัตลักษณ์ของผู้เรียน งานวิจัยนี้พบว่า โรงเรียนแต่ละโรงเรียนมีการสร้างลักษณะเฉพาะตัวตามการพัฒนาอัตลักษณ์ของผู้เรียน โดยมีทฤษฎีหนึ่งกล่าวว่า ผู้เรียนจะมองครูผู้สอนเป็น “ต้นแบบ” (Role Model) และมองโรงเรียนของตนว่าเป็นแหล่งพัฒนาตนเอง และเป็นสถานที่ที่ให้ความมั่นใจในเรื่องการพัฒนาอัตลักษณ์ตนเองในอนาคต ตัวแปรกลางที่ตั้งสมมุติฐานของงานวิจัยนี้คือการรับรู้ของผู้เรียนต่อเรื่องที่สังคมมองในแง่บวก ประสบการณ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน และการถูกยอมรับในการทำหน้าที่ผู้เรียน งานวิจัยนี้มีผู้เข้าร่วม 2,787 คน จากโรงเรียนยิวแห่งหนึ่งในอิสราเอล ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1. โรงเรียนมีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาอัตลักษณ์ของผู้เรียนจริง 2. ครูในฐานะที่เป็นต้นแบบมีอำนาจในการพัฒนาอัตลักษณ์ของผู้เรียนมากกว่าที่คาดเดาไว้ และ 3. ประสบการณ์ในการศึกษามีความสำคัญอย่างมากในการสร้างความมั่นใจในอัตลักษณ์ของผู้เรียน

วรวิฑูลี สุภาพ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์และการให้ความหมายของการศึกษา เพื่อการพัฒนาพื้นที่ทางการศึกษาในสังคมไทย : กรณีศึกษาผู้เรียนไทยที่ศึกษาโปรแกรมเตรียมความพร้อมเพื่อสอบวัดระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย โดยการวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และพื้นที่การศึกษาของผู้เรียนไทยที่ศึกษาในโปรแกรมเตรียมความพร้อมเพื่อสอบวัดระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย 2) เพื่อวิเคราะห์การให้ความหมายของการศึกษาของผู้เรียนไทยที่ศึกษาในโปรแกรมเตรียมความพร้อมเพื่อสอบวัดระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่การศึกษาในสังคมไทย ตามอัตลักษณ์และการให้ความหมายของ

ผู้เรียนไทยที่ศึกษาโปรแกรมดังกล่าว โดยใช้วิธีการวิจัยได้แก่ วิจัยภาคสนาม การศึกษาประวัติศาสตร์ชีวิต การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยพบว่า

1. อัตลักษณ์ของผู้เรียน GED เป็นอัตลักษณ์ที่มีความเคลื่อนไหวและปรับเปลี่ยนตามอิทธิพลของ วาทกรรมและอำนาจในพื้นที่ทางสังคมผู้เรียน GED จะก่อ/แสดงอัตลักษณ์ขึ้นเพื่อต่อรองทางอำนาจและสร้างตัวตนในพื้นที่ทางสังคมโดยเป็นการเสนอจุดต่าง สมานจุดร่วมของกลุ่ม อัตลักษณ์ร่วมของผู้เรียน GED ให้มีความสำคัญกับเรื่องทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมที่มุ่งความเป็นนานาชาติ วิถีชีวิตบริโภคนิยม เน้นสินค้าและบริการราคาแพง อีกทั้งจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่แตกต่างจากการเรียนในโรงเรียนในด้านเวลา รูปแบบการเรียนและจุดมุ่งหมายทางการศึกษา จึงนำเสนอออกมาเป็นอัตลักษณ์ร่วมของผู้เรียน GED ในลักษณะ “เด็กอินเตอร์” “รวย” “เรียนเร่ง (ไม่) รัค”
2. พื้นที่ทางการศึกษาของผู้เรียน GED มีความสัมพันธ์กับแสดงอัตลักษณ์ พื้นที่การศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การให้ความหมายของการศึกษาและการแสดงอัตลักษณ์ ของผู้เรียน GED พบว่าพื้นที่ทางการศึกษาผู้เรียน GED ประกอบด้วยพื้นที่ 2 ลักษณะคือ พื้นที่ทางกายภาพได้แก่บ้าน สถาบันกวตวิชา พื้นที่สาธารณะย่านสยามสแควร์หรือห้างสรรพสินค้า ชื่นนำ และสถานบันเทิงยามค่ำคืน พื้นที่อีกลักษณะหนึ่งคือพื้นที่เสมือนโดยใช้เทคโนโลยีเป็นฐานได้แก่ เครือข่ายสังคมออนไลน์ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสารภาษาต่างประเทศเป็นหลัก พื้นที่ที่พบจะมีทั้งพื้นที่เฉพาะสำหรับนักเรียน GED และพื้นที่สาธารณะ ผู้เรียน GED จะเลือกพื้นที่ไม่ซ้ำซ้อนกับเด็กไทยแต่นิยมที่จะใช้พื้นที่ร่วมกับกลุ่มผู้เรียน โรงเรียนนานาชาติและผู้มีรายได้สูง
3. การให้ความหมายการศึกษา ได้รับอิทธิพลจากอัตลักษณ์และพื้นที่ทางการศึกษาที่ผู้เรียนปรากฏตัว การให้ความหมายการศึกษาจะประกอบไปด้วยขั้นตอน การสร้างความหมาย การถ่ายทอดความหมายและการแสดงออกทางความหมาย ที่มีความเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์และพื้นที่ทางการศึกษา ผู้เรียน GED ให้ความหมายของการศึกษาใน 3 ลักษณะ คือ 1) การศึกษาคือการพัฒนามนุษย์ซึ่งเน้นทักษะการคิดและการสื่อสารทางสังคมที่เน้นการใช้ภาษาต่างประเทศ 2) การศึกษาเพื่ออาชีพเน้นความสำคัญกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพในการทำงาน 3) การศึกษาเพื่อยกระดับความต้องการทางการเรียนและนำเชื่อถือในสังคม เป็นการให้ความหมายการศึกษาเพื่อเพิ่มคุณวุฒิและค่านิยมในการศึกษาต่อและการทำงานโดยให้ความสำคัญกับหลักสูตรนานาชาติและการจบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย และ 4) แนวทางการพัฒนาพื้นที่ทางการศึกษาเป็นการสร้างพื้นที่การศึกษานบนแนวคิดความหลากหลายทางอัตลักษณ์ผ่านพื้นที่ทางการศึกษาใน 2 ลักษณะ คือ 1) พื้นที่เสมือนที่ใช้เทคโนโลยีเป็นฐาน 2) พื้นที่กิจกรรมเป็นที่ตั้งโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียน GED ให้มีลักษณะ 4 ประการคือ รู้จักความเป็นไทย ใส่ใจการอยู่ร่วมกัน รู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยีและมีความรู้เรื่องการบริโภค วิธีดำเนินการเน้นการสร้างพื้นที่บน เว็บไซต์เพื่อเป็นพื้นที่ประสานงานและเป็นพื้นที่ในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน GED

การให้ความรู้ผ่านชุดความรู้ที่สอดคล้องกับเป้าหมายของพื้นที่ทางการศึกษาทั้ง 4 ลักษณะการดำเนินงานภายใต้ภาคีความร่วมมือในการจัดกิจกรรมและพัฒนาพื้นที่ทางการศึกษา ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ครอบครั้ว สถานศึกษา และสถาบันทางสังคม (วรวิฑู สุกภาพ, 2552)

คาราพร สีม่วง ได้ศึกษาเรื่อง การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของนักเขียน : กรณีศึกษาเรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิตของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล มีวัตถุประสงค์เพื่อหาจุดกำเนิดของอัตลักษณ์บุคคล โดยนำแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์และเรื่องเล่ามาใช้เป็นแนวทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า เสกสรรค์ประกอบสร้างอัตลักษณ์จากเนื้อหาที่นำเสนอในเรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิต ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวมี 5 กลุ่มคือ 1. ประวัติเรื่องราวชีวิตของตนเอง 2. บันทึกการเดินทางและการใช้ชีวิตกลางแจ้ง 3. ทักษะต่อประเด็นต่างๆ 4. การทบทวนวิเคราะห์และอธิบายตนเอง 5. ประเด็นชีวิตปรัชญาและจิตวิญญาณ เสกสรรค์ประกาศอัตลักษณ์ของตนเองในแต่ละช่วงของชีวิต ประกอบด้วยอัตลักษณ์ในวัยเด็ก วัยหนุ่ม วัยกลางคน และวัยชรา อัตลักษณ์ช่วงวัยต่างๆ ล้วนเป็นการประกอบสร้างและเลือกนำเสนอจากเสกสรรค์ที่ดำรงอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งสามารถเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงได้ตามปัจจัยด้านเวลาและบริบทของสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป แต่กลวิธีที่เสกสรรค์ใช้ในการประกอบสร้างและนำเสนออัตลักษณ์คือการใช้เรื่องเล่าเป็นพื้นที่ในการประกอบสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ของตน ซึ่งทำได้อย่างสมบูรณ์แบบ เรื่องเล่าของเสกสรรค์จึงมีสถานะเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ตนเอง ทำให้สังคมรับรู้เกี่ยวกับตัวตนของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล อย่างถูกต้องตรงกัน (คาราพร สีม่วง, 2556)

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจความหมายของอัตลักษณ์ การต่อรองอัตลักษณ์ ตลอดจนวิธีการวิจัยและศึกษาอัตลักษณ์ของผู้เรียน ซึ่งผู้วิจัยจะนำแนวคิดเหล่านี้มาเป็นแนวทางการในการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ และการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน

2.6.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องเล่า

งานวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องเล่าที่สร้างอัตลักษณ์ ได้แก่

พิรุณพร แสนรงค์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การให้ความหมายต่อประสบการณ์ชีวิตโดยใช้กิจกรรมศิลปะในการวิจัยเรื่องเล่ากรณีศึกษาเด็กที่มีเชื้อเอชไอวีจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการให้ความหมายต่อประสบการณ์ชีวิต และศึกษารูปแบบ กระบวนการวิจัยเรื่องเล่าในเด็กที่มีเชื้อเอชไอวีที่เป็นผู้ให้บริการทางจิตสังคมในจังหวัดขอนแก่น โดยใช้กิจกรรมศิลปะ โดยการศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) ใช้รูปแบบการวิจัยเรื่องเล่า

(Narrative Research) ผู้ศึกษาทำการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ เด็กที่มีเชื้อเอชไอวี จำนวน 4 ราย และเป็นผู้ให้บริการในระบบบริการสุขภาพและภาคีเครือข่าย จำนวน 8 ราย ผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร การสัมภาษณ์ลุ่มลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการบันทึกกระบวนการวิจัย ผลการวิจัยนี้ประกอบด้วยข้อค้นพบสำคัญ 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ การให้ความหมายต่อประสบการณ์ชีวิตในเด็กที่มีเชื้อเอชไอวีพบข้อค้นพบสำคัญ 4 มิติ ได้แก่ 1) “โรคร้าย” การให้ความหมายมากกว่าโรคร้ายไข้เจ็บ 2) “โลกร้าย” ความทุกข์และความเจ็บปวดที่มากกว่า “โรคร้าย” 3) บทเรียนจากกระบวนการเยียวยาจิตใจโดยใช้ศิลปะในมุมมองจากเด็กที่มีเชื้อเอชไอวี และผู้ศึกษา 4) การเปลี่ยนแปลงในเด็กที่มีเชื้อเอชไอวี ประเด็นที่สอง คือ รูปแบบและกระบวนการวิจัยเรื่องเล่าในเด็กที่มีเชื้อเอชไอวี พบว่า เทคนิคที่สามารถกระตุ้นให้เด็กที่มีเชื้อเอชไอวีสามารถเล่าเรื่องและให้ความหมายต่อประสบการณ์ชีวิต คือ การสัมภาษณ์ลุ่มลึกควบคู่ไปกับการใช้กิจกรรมศิลปะด้านต่างๆ อาทิ ประติมากรรมกระดาษ กิจกรรมวงกลมสัมพันธ์ กิจกรรมสิ่งของแทนชีวิตการสื่อสาร เพื่ออธิบายเรื่องราวชีวิตผ่านการเขียนและละคร เป็นต้น (พิรุณพร แสนรงค์, 2544)

ประการหนึ่ง พวงเนียม ได้ทำการวิจัยเรื่องวิถีชีวิตและเรื่องเล่าเจ้าแก๊วไร้อ้อย อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิถีชีวิตเจ้าแก๊วไร้อ้อย ความสำเร็จของเจ้าแก๊วไร้อ้อย ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าแก๊วไร้อ้อย ตลอดจนนำเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิทยาการศึกษาชีวิตประวัติและเรื่องเล่า ประชากรผู้ให้ข้อมูลหลักคือ เจ้าแก๊วไร้อ้อย ชาวไร้อ้อย และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแก๊วไร้อ้อย อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี จำนวนทั้งสิ้น 23 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบอรรถวิประวัติและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า การประกอบธุรกิจเจ้าแก๊วไร้อ้อยเป็นรูปแบบธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม การประกอบธุรกิจแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ 1. แบบสามีและภรรยา 2. การสืบทอดกิจการต่อจากบรรพบุรุษ แนวคิดในการริเริ่มกิจการเกิดจากความทะเยอทะยานและอยากมีฐานะที่ดีขึ้นเพื่อสร้างอนาคตให้กับครอบครัวและลูกหลานได้สืบทอดธุรกิจ เจ้าแก๊วไร้อ้อยมีความสำคัญในการเก็บเกี่ยวผลผลิตอ้อยนำส่งโรงงานน้ำตาล และช่วยเหลือชาวไร้อ้อยที่ไม่มีเงินทุนในการทำไร่ การดำเนินชีวิตของเจ้าแก๊วไร้อ้อยเป็นไปอย่างเรียบง่าย เพราะในช่วงเยาว์วัยมีความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบากรูปแบบการดำเนินธุรกิจแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ 1. เป็นหัวหน้าโคเวต้าเฉพาะส่งอ้อยของตนเอง 2. เป็นหัวหน้าโคเวต้าส่งออกของตนเองและมีลูกไร่ เงินทุนที่ใช้ดำเนินธุรกิจเป็นเงินทุนของตนเอง และการกู้โรงงานน้ำตาลหรือกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การเก็บเกี่ยวผลผลิตมี 3 วิธีคือ 1. ใช้แรงงานคน 2. ใช้แรงงานคนกับรถตัดอ้อย

3. ใช้รถตัดอ้อยอย่างเดียว ลักษณะการบริหารงานของแต่ละคนแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประสบการณ์และแนวความคิดซึ่งมีลักษณะอัตลักษณ์ส่วนบุคคลต่างกัน การประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับความต้องการและเป้าหมายของแต่ละบุคคล ปัญหาและอุปสรรคที่พบคือด้านแรงงาน การเก็บเกี่ยว ฤดูกาล ราคาปุ๋ย ราคาน้ำตาล และการบริหารงาน แต่ปัญหาต่างๆ ไม่ทำให้การดำเนินธุรกิจขาดทุนเนื่องจากการลงทุนปลูกอ้อยครั้งหนึ่งสามารถเก็บผลผลิตได้ 3 ถึง 5 ครั้งตามสภาพการดูแลและการบริหารงาน (ประภรณ์ พวงเนียม, 2554)

อุมาวัลย์ ชีซ้าง ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ พ.ศ. 2523-2553 ว่ามีการประกอบสร้างความคิดเกี่ยวกับ “เด็กดี” และ “เยาวชนที่พึงประสงค์ของชาติ” อย่างไรบ้าง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเรื่องเล่าสำหรับเด็ก ได้แก่ นิทานและเรื่องสั้นสำหรับเด็กที่ตีพิมพ์ในหนังสือวันเด็กแห่งชาติจำนวน 94 เรื่องและศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของ แฟร์คลัฟ (Fairclough, 2010) ผลการวิจัยพบว่า แม้เรื่องเล่าเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นเรื่องที่เน้นความบันเทิงและเพลิดเพลินในการอ่าน แต่แท้จริงแล้วกลับมีบทบาทในการถ่ายทอดอุดมการณ์บางประการไปสู่เด็ก กลวิธีการสื่ออุดมการณ์ที่ปรากฏในเรื่องเล่าสำหรับเด็กนั้น แบ่งออกเป็น 3 กลวิธีหลัก ได้แก่ 1) กลวิธีทางภาษาในดวับท พบทั้งสิ้น 6 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้โครงสร้างประโยคแบบต่างๆ การกล่าวอ้าง การใช้คำถามวาทศิลป์ การใช้อุปลักษณ์และการเน้นความ 2) กลวิธีระดับดวับท พบว่าการใช้องค์ประกอบของเรื่องเล่าในการนำเสนออุดมการณ์ ซึ่งมีผลทำให้การสื่ออุดมการณ์มีความแนบเนียนมากยิ่งขึ้น กล่าวคือผู้แต่งนำเสนออุดมการณ์และความคิดของตนในรูป “เสียง” และ “ความคิด” ของตัวละครในเรื่องเล่า 3) กลวิธีระดับสหบท พบว่ามีการแทรกดวับทอื่นหรือกล่าวอ้างถึงดวับทอื่นเกี่ยวกับความคิดความเชื่อต่างๆ เพื่อสื่อความคิดเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาพุทธและอิสลาม ความเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความเป็นไทย กลวิธีดังกล่าวในสื่อมีอุดมการณ์ที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอและอุดมการณ์ที่ปรากฏบางช่วงเวลา อุดมการณ์ที่ปรากฏอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก-ผู้ใหญ่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความเป็นเด็กดีและคนดี อุดมการณ์เกี่ยวกับบทบาทชายหญิงในสังคมไทย อุดมการณ์เกี่ยวกับความยึดมั่นในสถาบันหลักของชาติ ส่วนอุดมการณ์ที่ปรากฏบางช่วงเวลา ได้แก่ อุดมการณ์เกี่ยวกับความยากจน อุดมการณ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ รวมถึงชุดความคิดย่อยเรื่องสังคมเมืองกับชนบท ผลการวิจัยพบว่า เรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติมีบทบาทเป็นสารทางอุดมการณ์ ซึ่งรัฐอาจใช้ในการถ่ายทอดและปลูกฝังความคิดเชิงอุดมการณ์ให้แก่เด็กในสังคมไทยเพื่อสร้างเด็กดีและพลเมืองดี ซึ่งจะเอื้อต่อการกำกับดูแลและควบคุมสมาชิกในสังคมต่อไป (อุมาวัลย์ ชีซ้าง, 2555)

สุธาทิพย์ โสภานันท์ ได้ทำงานวิจัย เรื่องเล่าตัวแทนประกันชีวิต บริษัทกรุงเทพประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาถึงประวัติชีวิต การเข้าสู่อาชีพบนหนทางแห่งความสำเร็จ รูปแบบการดำเนินชีวิตและทัศนคติที่มีต่ออาชีพตัวแทนขายประกันของบริษัทกรุงเทพประกันชีวิต จำกัด (มหาชน) โดยการศึกษาอัตชีวประวัติผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิต เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบสัมภาษณ์แบบอัตชีวประวัติของผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายการตลาดและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า ประวัติชีวิตพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลเป็นเด็กกำพร้า เป็นคนอ่อนโยน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและชอบช่วยเหลือผู้อื่น จนได้เข้ามาทำงานเป็นตัวแทนประกันชีวิตจากคำแนะนำของตัวแทนประกันชีวิตที่ตนนับถือ จากประสบการณ์การทำงานขายในอดีตมีส่วนช่วยให้เขาประสบความสำเร็จ รูปแบบการดำเนินชีวิตของคุณพลก บัวพลอย ดำเนินกิจกรรมประจำวันที่สามารถพัฒนาความรู้ตนเองได้ตลอดเวลา เช่น การอ่านหนังสือ ดูทีวี แล้วนำความรู้แนวคิดนั้นมาถ่ายทอดต่อทั้งด้านทัศนคติที่มีต่ออาชีพ ว่าอาชีพตัวแทนประกันชีวิตเป็นอาชีพที่สุจริตและมีความสำคัญมากต่อสังคม ส่วนคนในสังคมมองอาชีพตัวแทนประกันชีวิตในเชิงบวกมากขึ้น เห็นความสำคัญของการประกันชีวิตมากขึ้น เข้าใจการทำประกันชีวิตมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะปฏิเสธตัวแทนประกันชีวิตได้ตลอดเวลาเช่นกัน ถ้าตัวแทนประกันชีวิตมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม (สุธาทิพย์ โสภานันท์, 2555)

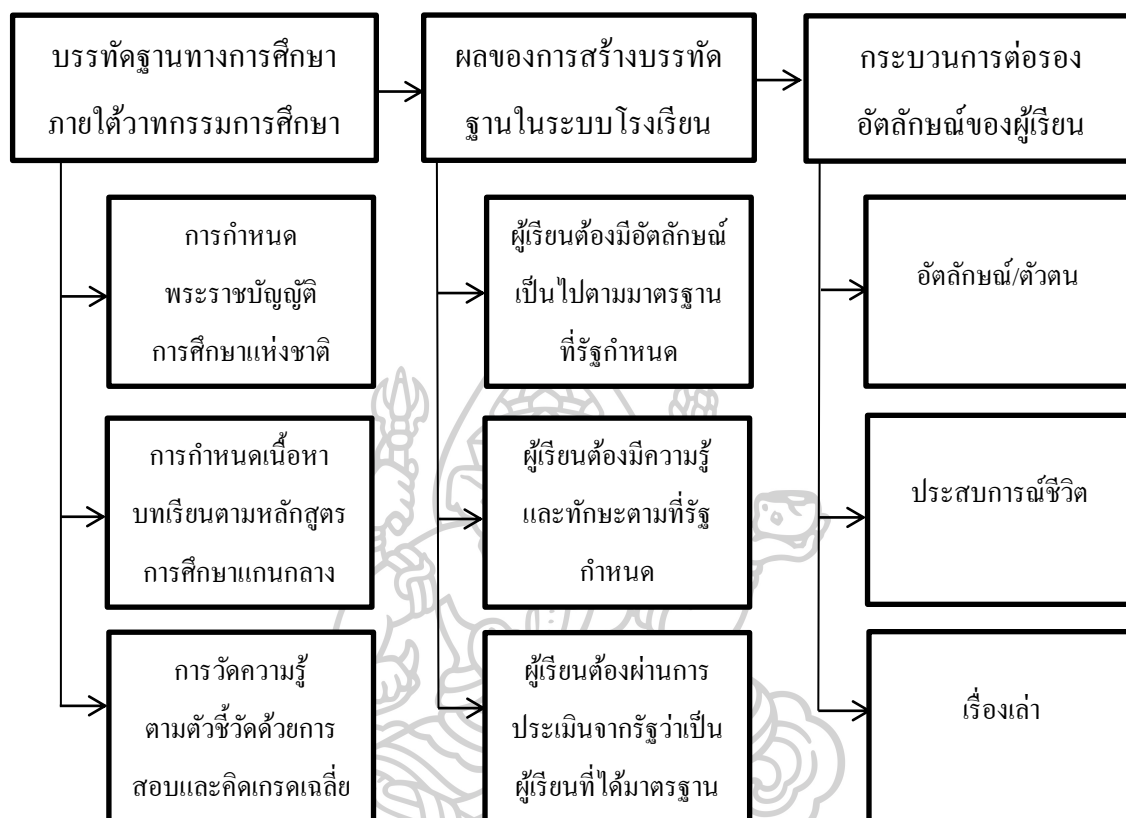
สลิลดา ศรีสันต์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง เรื่องเล่าในวันวานของชาวเวียงนครเกษม กรณีศึกษาชุมชนเวียงนครเกษม แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรื่องราวประวัติความเป็นมาของชุมชนเวียงนครเกษม อีกทั้งศึกษาภาพสะท้อนของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สังคมวัฒนธรรม รวมไปถึงความรู้สึกรักของชาวเวียงนครเกษม ในสภาวะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนของพวกเขา ด้วยการมองผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตของชาวเวียงนครเกษมโดยใช้ระเบียบวิธีในการศึกษา 2 แนวทางได้แก่ 1. ศึกษาผ่านเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร 2. เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกตการอย่างมีส่วนร่วมและคำศัพท์การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่าชุมชนเวียงนครเกษมเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในกลางเมืองกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีลักษณะของการเป็นชุมชนชาวจีนเนื่องจากคนที่อยู่อาศัยในชุมชนล้วนเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน โดยชุมชนเวียงนครเกษมนั้นมีการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมจีนภายในชุมชนไว้มากมาย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและมีความสนิทสนมกันอย่างแนบแน่นมาตั้งแต่ละรุ่นของบรรพบุรุษ ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ในปัจจุบันจะไม่สนิทสนมเข้าไปในอดีตเนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น การเข้ามาของเทคโนโลยี การทำงานตอนกลางวันในชุมชนเวียงนครเกษมแต่ตอนกลางคืนต้องพักอยู่อาศัยนอกชุมชน ทำให้เกิดความห่างเหินมากกว่าในอดีต แต่เนื่องจากการที่เวียงนครเกษม

เป็นชุมชนไม่ใช่ร้านค้า ทำให้ชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันช่วยเหลือซึ่งกันและกันคนในชุมชนรู้จักกันดี ทั่วทุกกันเหมือนพี่น้องแตกต่างจากชุมชนอื่นในละแวกใกล้เคียง ในช่วงหลังเกิดการเปลี่ยนแปลง มีนายทุนมาซื้อชุมชนเวียงนครเกษมไป ทั้งนี้ชาวเวียงนครเกษมได้มีการต่อรองต่อสู้กับนายทุนเพื่อ ปกป้องชุมชนเวียงนครเกษมไว้อย่างสุดความสามารถ แต่สุดท้ายก็ไม่สามารถรักษาชุมชนแห่งนี้ เอาไว้ได้ทำให้คนในชุมชนต้องย้ายออกจากที่อยู่อาศัยเดิม สิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งปัญหามากมายทำให้ บรรยากาศภายในชุมชนอยู่ในสภาวะตึงเครียด (สลิลดา ศรีสันต์, 2557)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจความหมายของวิธีการศึกษาแบบเรื่องเล่า และการใช้วิธีการศึกษาแบบเรื่องเล่ามาวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเอกสารอ้างอิงเหล่านี้มีส่วนช่วยยืนยัน ให้เห็นผู้วิจัยเห็นว่า เครื่องมือนี้ทำให้เราได้มุมมองของปัญหาใหม่ที่ต่างจากเดิม ทำให้สังคมได้รับรู้ ถึงปัญหาในอีกแง่มุมหนึ่ง ผ่านเรื่องเล่าจากตัวผู้ถูกกระทำโดยตรง

2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษาผลของการสร้าง บรรทัดฐานทางการศึกษาในฐานะที่เป็นวาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อผู้เรียน โดยใช้ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของอับเดลและคณะ (Abdelal et al., 2006) ทฤษฎีการจัดช่วงชั้นทางสังคมของ ริทเซอร์ (Ritzer, 2003) และแนวคิดเรื่องวาทกรรมของฟูโกต์ (Foucault, 1970) มาใช้เป็นกรอบ แนวคิดในการวิจัย ใช้การวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์จะใช้แนวคิดการศึกษาแบบเรื่องเล่าของอีเลียต (Elliot, 2005) มาเป็นแนวทาง ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาและการต่อรองอัตลักษณ์ ของผู้เรียนภายใต้บรรทัดฐานทางการศึกษาของวาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกำหนดกรอบ แนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในฐานะที่เป็นวาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อผู้เรียน 2. เพื่อศึกษากระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนภายใต้บรรทัดฐานทางการศึกษาของวาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน และศึกษากระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนไทยในฐานะที่เป็นวาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาผลของบรรทัดฐานในฐานะที่เป็นวาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อผู้เรียน โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 กลุ่ม ได้แก่

1. ผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6
2. ผู้ปกครองของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6
3. ครูและผู้บริหารที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษากระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนภายใต้บรรทัดฐานทางการศึกษาของวาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ไปวิเคราะห์ข้อมูลผ่านแนวการศึกษาแบบเรื่องเล่า เพื่อหาข้อสรุปและเขียนรายงานผลการวิจัย

3.2 แหล่งข้อมูล

1. เอกสารต่างๆ ได้แก่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การประกันคุณภาพการศึกษา กฎระเบียบของโรงเรียน แผนการพัฒนาอัตลักษณ์ผู้เรียนไทย หนังสือและตำราวิชาการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ วาทกรรมเชิงวิพากษ์ แนวทางการศึกษาแบบเรื่องเล่า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อดังกล่าว

2. พื้นที่ในการวิจัย คือ โรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาทั้งโรงเรียนที่บริหารจัดการโดยรัฐบาลและเอกชน เป็นโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาของรัฐบาล และมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้วิธีการคัดเลือกตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Selection) และแบบลูกบอลหิมะ (Snowball Selection) โดยคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่

1. ผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6
2. ผู้ปกครองผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6
3. ครูและผู้บริหารที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

โดยเลือกให้ครอบคลุมทั้ง ครูผู้สอน ผู้ปกครอง และตัวผู้เรียนของผู้เรียนกลุ่มทั้งที่เรียนผ่านเกณฑ์และไม่ผ่านเกณฑ์การศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งหมดต้องเป็นผู้ที่เต็มใจในการให้ข้อมูล อันจะช่วยเปิดมุมมองด้านการสร้างความหมายของบรรทัดฐานทางการศึกษา มีความสามารถในทบทวนประสบการณ์อันเป็นจุดวิกฤตในชีวิตเพื่อเข้าถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น และมีความสามารถในการอธิบายกระบวนการงาน ต่อรองกับวาทกรรมบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ โดยผู้วิจัยจะเข้าไปเป็นผู้รับฟังเรื่องเล่าประสบการณ์ชีวิตของพวกเขา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดของงานวิจัยที่กำหนดไว้ในข้างต้น

ทั้งนี้ การสนทนาที่เกิดขึ้นในการวิจัยเป็นไปโดยมีจุดประสงค์เพื่อเผยให้เห็นที่มาและการให้ความหมายของบรรทัดฐานทางการศึกษา เพื่อศึกษาว่าวาทกรรมนั้นดำรงสถานะเป็นความจริงอยู่ในสังคมได้อย่างไร มีผลกระทบอย่างไรต่อผู้เรียนบ้าง โดยจะวิเคราะห์หัวข้อต่างๆ ผ่านเรื่องเล่าซึ่งมีฐานะเป็นแหล่งผลิตวาทกรรมเพื่อหากฎเกณฑ์ที่อยู่เบื้องลึกของวาทกรรมอันจะนำไปสู่การขุดคุ้ยให้เห็นถึงการทำงานของอำนาจ ซึ่งแทรกตัวเข้าไปจัดกระทำต่อความหมายของบรรทัดฐานทางการศึกษาในผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา จนทำให้กลุ่มบุคคลเหล่านี้ต้องกลายเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาของสังคม และมักถูกยกขึ้นมาเป็นกลุ่มที่นำมาซึ่งปัญหาทางสังคมในหลายกรณี

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่
 - 1.1 เอกสารที่เกี่ยวกับวาทกรรมและวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์
 - 1.2 เอกสารที่เกี่ยวกับทฤษฎีทางสังคมกับการศึกษา
 - 1.3 เอกสารที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์

1.4 เอกสารที่เกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาการศึกษา

1.5 เอกสารที่เกี่ยวกับเรื่องเล่า

โดยแต่ละกลุ่มมีการใช้เอกสารหลักประกอบกับเอกสารอื่นๆ มีการแบ่งประเภทตามเนื้อหาของเอกสาร มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาประเภทต่างๆตามเนื้อหา

2. แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยใช้ประเด็นหรือแนวคำถามกว้างๆ เพื่อกระตุ้นให้คู่สนทนาเล่าเรื่องราวอย่างมีเป้าหมาย ผู้สัมภาษณ์มักมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ในลักษณะเป็นคู่สนทนา ใช้ทักษะการสื่อสารสร้างการสนทนาอย่างมีเป้าหมาย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ ซึ่งการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้แนวประเด็นคำถามหลักที่สร้างไว้ เก็บข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ในเรื่องข้อมูลส่วนบุคคลและแนวประเด็นคำถามเกี่ยวกับผลกระทบจากการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา และจะถามถึงการต่อรองอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักต้องอาศัยความจำกับเหตุการณ์ในอดีต เพื่อให้ครอบคลุมกับประเด็นพฤติกรรมที่ผู้วิจัยศึกษา นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้การสังเกตระหว่างการสัมภาษณ์รวมทั้งใช้เครื่องบันทึกเสียง เพื่อเก็บรายละเอียดทั้งบริบท สิ่งแวดล้อม พฤติกรรม กิจกรรมหรือเหตุการณ์ คำพูดจากการได้ยินและสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นงานวิจัยที่ศึกษาจะนำมาวิเคราะห์ตรวจสอบความน่าเชื่อถือ โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมารวบรวมจัดระบบให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นหลักในการศึกษา และคัดเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเท่านั้น โดยสถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์และระยะเวลาในการสัมภาษณ์ จะขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้ให้ข้อมูลจะเป็นผู้นัด วัน เวลา และสถานที่ที่สะดวกในการให้ข้อมูลกับผู้วิจัย ซึ่งส่วนใหญ่สถานที่ที่เก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้จะเป็นที่โรงเรียนของผู้เรียนที่ให้ข้อมูลหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้งใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 60-120 นาที จนกว่าผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตามประเด็นที่ศึกษาเป็นหลัก และจะหยุดการสัมภาษณ์เมื่อข้อมูลมีความครบถ้วนหรือถึงจุดอิ่มตัว (Saturation of Data) โดยพบว่าข้อมูลที่ได้เริ่มซ้ำกับข้อมูลเดิม เริ่มมีข้อมูลที่นอกประเด็นมากขึ้น และไม่มีข้อมูลใหม่ที่เพิ่มเติมจาก

ข้อมูลเดิมที่เก็บรวบรวมได้ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ข้อมูลถึงจุดอิ่มตัวเมื่อได้จำนวนผู้ให้ข้อมูลจำนวน 19 ราย

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยจะใช้เกณฑ์ของ (Scott, 1990) มาใช้คัดเลือกเอกสาร เกณฑ์สำคัญประกอบด้วย 1) ความจริง 2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ 3) การเป็นตัวแทน 4) ความหมาย ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับเกณฑ์ต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

1.1 ความจริง (Authenticity) หมายถึง ผู้วิจัยจะคัดเลือกเอกสารที่เป็นเอกสาร แท้จริง (Origin) โดยพิจารณาว่าเอกสารนั้นเป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลแท้จริงหรือไม่ ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับผู้เขียนหรือหน่วยงานที่เขียนเอกสารว่ามีความน่าเชื่อถือหรือไม่ รวมถึงข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนั้นสอดคล้องกับข้อมูลในบริบทอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีการเขียนเอกสารนั้นอย่างไร

1.2 ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (Credibility) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารด้วยการพิจารณาว่า เอกสารนั้นจะต้องไม่มีข้อมูลที่ผิดพลาด บิดเบือนหรือคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง

1.3 การเป็นตัวแทน (Representativeness) การเป็นตัวแทนมีหลายระดับ ระดับแรก หมายถึง คัดเลือกกว่าเอกสารนั้นสามารถใช้แทนหรือเป็นแบบฉบับที่แทนเอกสารประเภทเดียวกันได้หรือไม่ และระดับที่สองคือ ข้อมูลในเอกสารที่จะนำมาวิเคราะห์นั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่ เป็นตัวแทนของผู้ให้ข้อมูลได้

1.4 ความหมาย (Meaning) การใช้เกณฑ์ความหมาย หมายถึง การคัดเลือกเอกสาร ที่มีความชัดเจนสามารถที่จะเข้าใจได้ง่าย โดยผู้วิจัยจะต้องตรวจสอบเอกสารในเบื้องต้นด้วยการพิจารณาข้อมูลคร่าวๆ ว่า เอกสารที่นำมาพิจารณานั้นมีข้อมูลใดที่เป็นนัยสำคัญหรือจะสร้างความหมายให้กับการวิจัยหรือไม่

2. การวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ผ่านแนวทางการศึกษาแบบเรื่องเล่า ทำโดยการจับเหตุการณ์ วิกฤต (Critical Events) ที่อยู่ในเรื่องราวต่างๆของประสบการณ์ในเรื่องเล่า ให้รายละเอียดของสถานที่ เวลา ลักษณะต่างๆที่ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถระบุเหตุการณ์วิกฤตได้ ความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์วิกฤตที่เกิดขึ้นจะช่วยให้บุคคลปรับตัวและเคลื่อนไปสู่การนำเหตุการณ์สำคัญของชีวิตมา ต่อรองอัตลักษณ์ของบุคคล การใช้เหตุการณ์เหล่านี้จะเป็นจุดรวมความสนใจหลักของการวิจัย ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดประเด็นหลักในการวิเคราะห์ได้ (Event-Driving Approach) โดยการเข้าถึงเรื่องเล่าของเรื่องราวที่ผู้เล่าเรื่องต้องการนำเสนอ อาจทำได้ 2 แบบ คือ

2.1 การนำเรื่องเล่ามาวิเคราะห์ (Analysis of Narrative) คือการใช้ข้อมูลจากเรื่องเล่าของเรื่องราวหลายเรื่องที่เกิดขึ้นกับบุคคลมาสร้างเป็นมโนทัศน์ต่างๆ และเชื่อมโยงมโนทัศน์เข้าด้วยกันตามประเด็นของเรื่องที่กำลังศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎี โดยจะใช้ในกรณีที่ผู้เล่าถ่ายทอดประสบการณ์ได้ชัดเจนและจับประเด็นได้

2.2 การวิเคราะห์เพื่อสร้างเรื่องเล่า (Narrative Analysis) หรือการสร้างเรื่องราวจากข้อมูล (The Configuration of Data) ใช้ในกรณีที่ไม่สามารถจับประเด็นหรือเชื่อมโยงประเด็นจากผู้เล่าได้ โดยผู้วิจัยจะนำองค์ประกอบหรือส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์หรือเรื่องราวเกิดขึ้นกับบุคคลมาตีความ เพื่อสร้างเป็นเรื่องเล่าแทนการแยกเรื่องราวออกเป็นส่วนๆ เพื่อนำเสนอในลักษณะของประเด็นที่เป็นจุดสนใจของการวิจัย แต่ขณะเดียวกันก็ต้องจัดระเบียบและระวางเรื่องการให้ความหมายที่ไม่ปรากฏอยู่ในตัวข้อมูลด้วย ผู้วิจัยจะใช้ความรู้ในสาขาของตนเองช่วยในการตีความคำพูด การกระทำ และเรื่องราวในอดีตเป็นฐานข้อมูล

ดังนั้น การวิเคราะห์ตัวบทในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ตัวบทจากข้อมูลเชิงเอกสารและวิเคราะห์ตัวบทจากการสนทนาเล่าเรื่อง โดยในส่วนของวิเคราะห์ตัวบทจากการสนทนาเล่าเรื่อง ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ตัวบทควบคู่ไปในขณะที่รับฟังเรื่องราว โดยนำมาเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้ตามกรอบความคิดในการวิจัย

3.6 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลเรื่อง ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยม ในเชิงพรรณนา (Description) และพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้เห็นถึงที่มาของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ผลกระทบที่เกิดขึ้น และการยอมรับหรือต่อรองอัตลักษณ์ของผู้ถูกกระทำในปรากฏการณ์นี้ นำเสนอทางเลือกในการพัฒนาการศึกษาในอนาคตต่อไป โดยสรุปและเขียนรายงานผลการวิจัยออกมาเป็นบทต่างๆ

บทที่ 4

บรรทัดฐานทางการศึกษาและผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้โดยการถ่ายทอดจากบุคคลหรือจากสื่อหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งเพื่อให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ซึ่งความรู้เหล่านี้ บุคคลจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาให้บุคคลนั้น ได้เติบโตทั้งทางด้านสมอง สติปัญญา ควบคู่ไปกับคุณธรรม จริยธรรม และทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่ในความเป็นจริง แบบแผนของพฤติกรรมในการศึกษาที่สมาชิกในแต่ละสังคมยึดถือควรจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้นๆ นำเสียดายที่กลุ่มคนที่มีอำนาจในการบริหารจัดการการศึกษาของประเทศไทย เลือกใช้วิธีการเลียนแบบพฤติกรรมในการศึกษาตามสังคมอื่นที่มีความแตกต่างจากสังคมไทย จึงทำให้เกิดมาตรฐานทางศึกษาและวาทกรรมบรรทัดฐานทางการศึกษาขึ้นมาในที่สุด

4.1 รัฐ : จุดเริ่มต้นของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา

หลังจากการเปิดประเทศในยุคสมัยของรัชกาลที่ 4 ช่วงที่สยามกระทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับฝรั่งเศส การให้ความสำคัญกับการศึกษาเริ่มขยับบทบาทมาเป็นนโยบายหลักในการพัฒนารัฐสยาม ภาพของคำว่า “การศึกษา” ชัดเจนขึ้นมากในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงมีพระราชดำริให้ปรับเปลี่ยนวัดเป็นโรงเรียนเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง อีกทั้งยังตั้งกระทรวงธรรมการขึ้นมาดูแล ซึ่งในภายหลังก็ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นกระทรวงศึกษาธิการจนถึงปัจจุบัน โดยเป้าหมายแรกของกระทรวงธรรมการคือการทำให้คนทั่วราชอาณาจักรสยามได้เรียนรู้ภาษาไทยที่เป็นภาษาราชการ สำหรับใช้เป็นต้นแบบในการสื่อสารและการเรียนการสอน กล่าวได้ว่ากระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการนั้น เป็นกระทรวงที่ตั้งขึ้นเพื่อสร้างอำนาจรัฐ (State) อย่างแท้จริง

การใช้อำนาจรัฐในรูปแบบของการศึกษาเริ่มขยายตัวใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ เห็นได้จากการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) ได้พยายามผลักดันให้มีการปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง มาโดยตลอด เริ่มตั้งแต่วิสัยการปฏิรูปการศึกษาของประเทศที่ประสบความสำเร็จไปแล้วถึง 12 ประเทศ วิจัยสาระบัญญัติการศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จากนั้นได้ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา กระทำการ

ขร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติในมาตราที่ 81 ของรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติไว้ว่า “...จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ...” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2553)

ร่าง พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ ได้ผ่านความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎรชั้นสุดท้าย เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2542 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยและประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์การจัดการศึกษาของประเทศไทย โดยฐานะของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ เปรียบเสมือนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายที่บัญญัติของรัฐธรรมนูญกำหนดให้ตราขึ้น เป็นกฎหมายแม่บทที่ถือได้ว่าเป็นธรรมนูญการศึกษาที่ใช้เป็นหลักในการจัดการศึกษาของประเทศไทย และเป็นกฎหมายปฏิรูปการศึกษาที่วางหลักและแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาไทยไว้ทั้งระบบครบกระบวนการ

ซึ่งวันเดียวกันนั่นเอง หลังจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้ถูกกำหนดให้ตราขึ้น วาทกรรมและบรรทัดฐานทางการศึกษาก็ได้ถูกสร้างขึ้นเช่นเดียวกัน กระบวนการผลิตอัตลักษณ์และการให้ความหมาย บังเกิดขึ้นกับบุคคลทุกระดับชั้นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมของฟูโกต์ที่ได้อธิบายว่า ความรู้หรือบรรทัดฐานต่างๆ ล้วนมาจากสถาบันที่ถูกจัดระเบียบอย่างเคร่งครัด (ในกรณีนี้คือรัฐและสถานศึกษา) ที่ทำหน้าที่ในการปฏิบัติหรือจัดการกับความแตกต่าง สถาบันเหล่านี้คือการแสดงออกของอำนาจทางการเมือง ฟูโกต์ถือว่า อำนาจสร้างความชอบธรรม (Might Makes Right) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ความรู้ คือ อำนาจ (Knowledge is Power) โดยอาจกล่าวได้ว่า เป็นความพยายามของคนกลุ่มน้อยในสังคมที่มีอำนาจ เช่น นักการเมือง นักวิชาการ ซึ่งสามารถที่จะไปกำหนดหรือยึดเหนี่ยวความคิดของตนเกี่ยวกับความถูกต้องชอบธรรมหรือความจริง ที่อาจเรียกว่าเป็นความคิดหลัก (Grand Narrative) ให้กับคนกลุ่มใหญ่ยอมรับได้

ภาพของวาทกรรมทางการศึกษาชัดเจนมากยิ่งขึ้นหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติไปได้ 2 ปี ในช่วงปีแรกของการปฏิรูปการศึกษา ทุกส่วนของสังคมได้ให้ความสนใจในประเด็นนี้อย่างมาก มีการศึกษาวิจัยและถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เมื่อเข้าสู่ปีที่สองเป็นจังหวะที่มีการเลือกตั้งรัฐบาลใหม่ ประเด็น “การปฏิรูปการศึกษา” ได้ถูกหยิบยกมาเป็นนโยบายของทุกพรรคการเมือง และเมื่อหลังการเลือกตั้งจบ ก็ประสบกับจุดพลิกผันครั้งสำคัญที่ทำให้สังคมทุกฝ่ายให้ความสนใจเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา เพราะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทยที่ นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น รับเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการควบด้วยสองตำแหน่ง

โดยการปฏิรูปการศึกษาขั้นแรกที่รัฐบาลในขณะนั้นจัดทำขึ้นมา คือ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และการบริหารการศึกษาโดยใช้ระบบโรงเรียนเป็นฐาน

การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควบคู่กับการบริหารการศึกษาโดยใช้ระบบโรงเรียนเป็นฐาน เป็นรูปแบบที่สอดคล้องกันตามแนวทางการบริหารใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ด้วยความที่มีเป้าประสงค์ที่จะให้เกิดการกระจายอำนาจในการบริหาร และเกิดการจัดการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันในทุกๆสถานศึกษาตามเขตพื้นที่ต่างๆ รัฐบาลจึงเลือกรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายในประเทศด้วยวิธีนี้ โดยโรงเรียนจะถูกควบคุมผ่านหน่วยงานของส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ นโยบายและแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนมักจะถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบคือ การบริหารมักจะไม่ตอบสนองหรือไม่ตรงกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียน สมาชิกที่อยู่ในโรงเรียนและชุมชนที่ตั้งของโรงเรียน ไม่ได้มีอำนาจ ไม่ได้มีส่วนร่วม และไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการโรงเรียน ในฐานะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียนโดยตรง

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาที่มุ่งหมายสู่มาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ให้แก่สถานศึกษา มีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษาเริ่มจากเรื่องพื้นฐานคือ การกำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน แบ่งเป็น 8 กลุ่มวิชา คือ 1. ภาษาไทย 2. คณิตศาสตร์ 3. วิทยาศาสตร์ 4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 5. สุขศึกษา พลศึกษา 6. ศิลปะ 7. การงานอาชีพ เทคโนโลยี และ 8. ภาษาต่างประเทศ สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้ ถูกกำหนดเป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยจัดแบ่งแยกย่อยออกเป็น 2 กลุ่มอีก คือ กลุ่มวิชาหลัก ประกอบด้วย วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ และ วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยถือว่าเป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ ส่วนรายวิชากลุ่มที่สอง จะถือเป็นกลุ่มวิชารอง ประกอบด้วย วิชาสุขศึกษาและพลศึกษา วิชาศิลปะ วิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี และ วิชาภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ สร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

เมื่อพิจารณาจะพบว่า การแบ่งกลุ่มวิชาในหลักสูตร ออกเป็นสองกลุ่มเช่นนี้ ทำให้กลุ่มวิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ และวิชาสังคมศึกษา ถูกจัดลำดับชั้นโดยอัตโนมัติว่าเป็นวิชาที่มีความสำคัญมากกว่าวิชาอื่นๆ เพราะต้องใช้เป็นพื้นฐานการคิดในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ สัดส่วนการให้คะแนนและจำนวนหน่วยกิตจึงถูกกำหนดมาให้มีสัดส่วนมากกว่าอีกกลุ่มวิชาหนึ่ง ส่งผลทำให้ผู้เรียนที่มีความถนัดในกลุ่มวิชาแรก มีผลการเรียนที่ดีกว่าผู้เรียนที่มี

ความถนัดในกลุ่มวิชาหลังไปโดยปริยาย เมื่อผลออกมาเป็นเช่นนี้สังคมก็ได้จดจำภาพว่า รัฐบาลให้ความสำคัญกับกลุ่มรายวิชาหลักมากกว่ากลุ่มรายวิชารอง ผู้คนในสังคมจะให้คุณค่าสนใจศึกษากัน แต่เฉพาะในรายวิชาหลัก และไม่ให้คุณค่า มองข้ามการศึกษาในกลุ่มรายวิชารองทันที

เรามักนึกถึงถูกทางแล้วหรือเปล่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาคืออะไรกันแน่ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้เรียนที่ “เก่ง ดี และมีสุข” ตามนั้นหรือ มีใครเคยคิดตั้งคำถามขึ้นมาบ้างไหมว่า ทุกวันนี้เราพัฒนาลูกหลานของเรา ครบจริงทั้ง 3 ด้านหรือเปล่า หรือเราชื่นชมเพียงแต่เก่ง ต้องการให้ลูกหลานเราเรียนเก่งๆ โดยที่หลงลืมเรื่องการเป็นคนดี และการใช้ชีวิตให้มีความสุขไปหรือเปล่า จะมีใครรู้บ้างไหมว่า ทุกวันนี้ผู้เรียนต้องประสบพบกับปัญหาอะไร ภายใต้บรรทัดฐานทางการศึกษาที่พวกเราทุกคนช่วยกันสร้างมันขึ้นมา

ข้อความที่กล่าวข้างต้น เป็นถ้อยคำที่ถ่ายทอดจากประสบการณ์ผู้วิจัย ซึ่งได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของผู้เรียนแต่ละคน ผู้วิจัยสัมผัสได้ถึงความรู้สึกเจ็บปวดและทุกข์ทรมานที่ผู้เรียนแต่ละคนได้รับ ตลอดระยะเวลา 6 เดือนที่ได้เข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในสนามวิจัย ถือได้ว่าเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าและควรจะบอกเล่าให้สังคมได้รับรู้ เพื่อให้เห็นความรุนแรงของอำนาจที่เข้าไปกระทำต่ออัตลักษณ์ของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นเพศใดหรือระดับชั้นการศึกษาใด ถ้ามีสถานภาพว่าเป็นผู้เรียนต่างก็ถูกกระทำโดยไม่ได้รับการยกเว้น ถ้าผู้เรียนที่กำลังจะกลายเป็นผู้ขับเคลื่อนสังคมในวันหน้าถูกกระทำต่อความเป็นมนุษย์อย่างไม่สมควร เช่นนั้นแล้ว สังคมในสภาพหน้าจะเป็นอย่างไร ถูกต้องแล้วหรือที่สังคมจะตัดสินคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ด้วยบรรทัดฐานทางการศึกษาเพียงมาตรฐานเดียวที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อกดทับมนุษย์ด้วยกันเอง

4.2 ผลกระทบจากหลักสูตรการศึกษาแกนกลาง : การสร้างชาติผ่านมาตรฐานทางการศึกษา

เมื่อผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล คำถามแรกที่ผู้วิจัยมักจะถามผู้ให้ข้อมูลก่อนเป็นอันดับแรกคือ ความตระหนักรู้ถึงการมีอยู่และความคิดเห็นต่อหลักสูตรการศึกษาแกนกลาง เพื่อเป็นการวัดว่า ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมีศักยภาพในการให้ข้อมูลมากน้อยเพียงใด สิ่งที่น่าสนใจคือ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างตระหนักรู้ถึงการมีอยู่ของหลักสูตรการศึกษาแกนกลางที่กำลังใช้ในปัจจุบัน และที่น่าตกใจยิ่งไปกว่านั้น ผู้ให้ข้อมูลทุกคนต่างรู้ว่า ตัวผู้เรียน ผู้ปกครอง หรือแม้กระทั่งครูผู้สอนเอง ต่างก็ไม่ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบ แสดงทัศนะ หรือแสดงความคิดเห็นต่อตัวหลักสูตรเลย แม้แต่น้อย แต่ตนเองนั้นต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และสถานภาพในสังคมที่ตนดำรงอยู่ ต้องสวมอัตลักษณ์ผู้เรียนที่ดีตามหลักสูตรกำหนดขึ้นมาโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

“หลักสูตรนี้มีบางวิชาที่ไม่ได้ใช้งานจริง เช่น วิชาการงานพื้นฐานอาชีพ เรียนไปทำไม การหุงข้าวด้วยเตาถ่านในเมื่อทุกวันนี้ใช้หม้อหุงข้าวไฟฟ้ากันหมดแล้ว ส่วนวิทยาศาสตร์ก็ให้เรียน หลากหลายสาขาวิชามากเกินไป ในเมื่อเราอยากเป็นนักเคมี เราควรเรียนเคมีอย่างเดียวไม่ใช่หรือ ทำไมเราต้องเรียนทั้งฟิสิกส์เคมีชีวะด้วย เราารู้สึกว่ามันเรียนมากเกินไป ใช้เวลาเรียนมากเกินไป หลักสูตรฝึกให้เด็กจำมากกว่าเข้าใจ เปลืองเมมโมรี่สมอง เครียด เรียนมากาก็ไม่ได้พัก ไม่มีเวลา ศึกษาเรื่องที่เราสสนใจจริงๆ พวกเราทำอะไรไม่ได้ก็ได้แต่เรียนไป ประเทศไทยมันเป็นแบบนี้มานานแล้ว หนูทำอะไรมากไม่ได้ ที่ทำได้บางทีคือร้องไห้ ทยๆ ไป ทำใจรอว่าจะมีความหวัง”

ณัฐ หนึ่งในผู้เรียนห้องเรียนตามหลักสูตรสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ระดับชั้นมัธยมศึกษา เล่าให้ผู้วิจัยฟังด้วยความอัดอั้นตันใจ ไม่ใช่แค่ ณัฐคนเดียวเท่านั้น เพื่อนของเธอในห้องเรียนเดียวกันเล่าให้ผู้วิจัยฟังในทำนองคล้ายๆ กันว่า ทุกวันนี้เรียนไปเพราะความจำยอม ไม่มีสิทธิอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็น หรือถึงแม้ว่ามีโอกาสได้พูด ทุกคนต่างรู้ดีว่า “พูดไปก็เท่านั้น มันเปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้” เพราะอำนาจในการเปลี่ยนแปลงไม่ได้อยู่ในมือของพวกเขาตั้งแต่ต้น ร้อยละร้อยของผู้เรียนในห้องเรียนแบบพิเศษนี้ ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยตรงกันหมดทุกคนว่า ทุกวันนี้ พวกเขาไปโรงเรียนเพื่อพ่อแม่มากกว่ามาเพื่อหาความรู้เพิ่มเติมให้กับตนเองหรือมาทำในสิ่งที่ตนเองชอบ

เมื่อการอดทน ทำใจ ถูกทำให้กลายเป็นสถานะที่มนุษย์ “จำยอม” ต้องทนอยู่ ต้องถูกลดคุณค่าของตนเองลงไป ถูกบังคับให้สิทธิของตนเสมือนเป็นของของผู้อื่น ไม่มีอิสระในการดำรงชีวิต เกิดการสร้างข้อสรุปเหมารวมว่า “การจำยอม” เป็นเพียงหนทางเดียวของผู้เรียนที่ จะต้องกระทำ ปรากฏการณ์เช่นนี้ไม่อาจถูกละเลยปล่อยผ่าน เพราะถ้าหากมนุษย์จะละทิ้งมุมมองมาตรฐานและหันมาให้ความสำคัญกับการอดทนจำยอม การกระทำดังกล่าวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากการเลือกอย่างแน่นอน แต่เกิดขึ้นจากความเคยชินที่ถูกสังคมใช้ค่านิยมและกฎเกณฑ์บรรทัดฐานเข้ามาตัดสินมนุษย์ด้วยกันเอง ผลลัพธ์ของปรากฏการณ์นี้ทำให้ใครหลายคนได้รับความทุกข์ทรมานเกินกว่าที่เราจะคาดถึง

ครูเจ อดีตผู้บริหารฝ่ายหลักสูตรการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ ได้ให้ความเห็นต่อหลักสูตรการศึกษาแกนกลางว่า

“ต้องตอบก่อนว่าหลักสูตรมีไว้ทำไม ประเด็นของการมีหลักสูตรแกนกลางมีไว้เพื่อให้โรงเรียนมีแนวทางในการจัดการเรียนการสอน แต่ไ้กลุ่มคนที่ออกแบบหลักสูตรแกนกลางนี้ย คิดหลักสูตรนี้ไว้ตอนอายุ 40 และเอามันออกมาใช้ตอนอายุ 50 หมายถึง มันอัปเดต 10 ปีครั้ง ซึ่งมันไม่ทันการณ์แล้ว มันไม่สามารถนำมาใช้จริงให้มันเกิดประโยชน์ได้ เด็กมันโตมามันจะเรียนรู้อะไร ปัจจุบันหรืออดีต แน่แน่นอนว่าสิ่งที่มันเรียนก็คือเรื่องที่ผ่านมาแล้ว พอเอามาเรียน

ก็ไม่มีประโยชน์อะไร ถ้าจะวิพากษ์จริงๆ ต้องดูว่ามันมีองค์ประกอบการเรียนรู้่อื่นอีกไหม ทุกวันนี้เด็กอ่านหนังสือวันละกี่เล่ม หนังสือเรียนยังมีประโยชน์อยู่ไหม ถ้าหนังสือเด็กยังไม่อ่าน หลักสูตรที่คิดมาก็ไม่มีประโยชน์”

เมื่อคนคิดหลักสูตรไม่ได้เข้าใจสภาพแวดล้อมของผู้เรียนและผู้เรียนไม่ใช่คนคิดเลือกใช้หลักสูตร ปัญหาต่างๆ จึงได้เกิดขึ้นมา หลักสูตรนี้ได้กลายมาเป็นสิ่งกำหนดอนาคตของผู้เรียนอย่างชอบธรรม ถูกผลิตซ้ำให้กลายเป็นวาทกรรมที่จงใจกระทำต่อความเป็นมนุษย์ บังคับให้ผู้เรียนไม่มีทางเลือกอื่นใดนอกจากอดทนจำใจยอม เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า คุณค่าและความหมายของผู้เรียนไม่เคยถูกมองเห็นหรือนำมาวิพากษ์วิจารณ์กันในสังคม ซ้ำยังมีการสร้างความหมายอื่นเข้ามาซ้อนทับความหมายเดิมอีกด้วยว่า ผู้เรียนที่ดีมีคุณค่าจะต้องปฏิบัติตนตอบสนองสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาแกนกลางนี้ และหากผู้เรียนใดไม่สามารถอดทนจำใจยอมเรียนในระบบการศึกษาที่ใช้หลักสูตรนี้หรือเรียนไม่ผ่านหลักสูตรนี้ จะถูกมองว่าเป็นกลุ่มเด็กที่มีปัญหาและมีคุณค่าน้อยกว่าผู้เรียนที่อยู่ในระบบทันที

ความด้อยคุณค่าจะเกิดขึ้นถ้าหากเรียนไม่ผ่านหลักสูตรนี้ได้ถูกตอกย้ำอยู่ในจิตใต้สำนึกของผู้เรียน จึงส่งผลทำให้ผู้เรียนต้องตกอยู่ในสภาพไม่แตกต่างจากวัตถุ ไม่มีอิสรภาพในการดำรงชีวิตในทุกๆ พื้นที่ของชีวิตถูกกำหนดให้เข้าไปตามคำสั่งการของผู้ปกครองอยู่เสมอ อย่างเช่นความรู้สึกเจ็บปวดภายในใจของ เอ็น ที่เล่าว่า

“หลักสูตรการศึกษาแกนกลางเป็นหลักสูตรที่วิ่งเข้า เป็นหลักสูตรที่หวังผลแต่คะแนนแต่ไม่ได้วัดจิตใจของเด็ก สนใจให้คุณค่ากันแต่คณิตวิทย์ ไม่ให้คุณค่ากับศิลปะดนตรี ดูจากค่าน้ำหนักจำนวนหน่วยกิตและเวลาเรียนก็รู้แล้ว เราเคยสูญเสียความเชื่อมั่นในการเรียนไปเลยช่วงหนึ่งเพราะว่าเราไม่เก่งวิชาเลข ซึ่งไม่เก่งเลขวิชาเดียวเราก็ถูกตีตราจากสังคมแล้วว่าเป็นคนโง่ คืออะไร ทำไมทุกคนให้ความสนใจให้ความสำคัญแต่กับวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ซึ่งเราว่ามันไม่แฟร์”

เอ็น ไม่ใช่คนเดียว ที่รู้สึกเช่นนี้ นิค เป็นอีกคนหนึ่งที่ถูกตราหน้าว่าเป็นเด็กเรียนอ่อนเพราะได้เกรดเฉลี่ยวิชาคณิตศาสตร์น้อยลงจากเทอมก่อนๆ เพียงวิชาเดียว ผลจากวาทกรรมนี้เองทำให้นิคเปลี่ยนไป จากที่เคยชอบเรียนและสนใจในวิชาคณิตศาสตร์ กลายเป็นคนที่ไม่ชอบเรียนและไม่สนใจในวิชาคณิตศาสตร์อีกต่อไปเลย ตลอดระยะเวลาที่พูดคุยกับ นิค และ เอ็น ผู้วิจัยรับรู้ได้ว่า ทั้งคู่รู้สึกเจ็บปวดที่ถูกกระทำโดยสังคมและคนรอบข้าง โดยที่ไม่มีใครคิดจะฟังหรือทำความเข้าใจพวกเขาเลย

นอกจาก นิค และ เอ็น ที่ถูกวาทกรรมบรรทัดฐานทางการศึกษากระทำให้รู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองอยู่ตลอดเวลาแล้ว แม้ว่าจะมีกลุ่มผู้เรียนที่เข้าเลือกรับศึกษานอกระบบหรือการศึกษาทางเลือก แต่ไม่อาจหลีกเลี่ยงไปจากภาคปฏิบัติทางวาทกรรมนี้ได้เลย ความด้อยคุณค่าภายใต้

วาทกรรมจะทำงาน ด้วยการนำเสนอให้ภาพลักษณ์ของผู้เรียนในกลุ่มดังกล่าว ปรากฏในลักษณะ เป็นผู้ที่อ่อนแอ เข้ากับสังคมไม่ได้ ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ จึงต้องเลือกไปรับการศึกษาด้วยระบบอื่น สิ่งเหล่านี้กลายเป็นภาพตัวแทนของผู้ที่ไม่ได้ผ่านหลักสูตรการศึกษาแกนกลาง ผลิตซ้ำให้ความด้อย คุณค่า ผังรากลึกในจิตใต้สำนึกของผู้เรียนและคนในสังคม โดยไม่รู้ตัว แจน เป็นหนึ่งในผู้เรียนที่พาตัวเองออกมาอยู่นอกระบบการศึกษาไทย ขณะนี้เธอกำลังเรียนต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ก็ยังรู้สึกไม่ดีทุกครั้งเมื่อนึกถึงชีวิตภายใต้กรอบบรรทัดฐานทางการศึกษา หลักสูตรแกนกลาง

“ที่อเมริกาเรียนยากนะ แต่ไม่เท่าไทย ที่นี่ยังมีกิจกรรม มีกีฬาให้เล่นให้ทำหลังเลิกเรียน มันทำให้เรารู้เรื่องการเข้าสังคม ความสามัคคี การศึกษาไทยควรจะลดเวลาเรียนให้น้อยลง ควรจะส่งเสริมกิจกรรมหรือกีฬาให้มากขึ้น ไม่ใช่หมายถึงคาบว่างแบบทุกวันนี้ละ หมายถึงมีกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนจริงๆ ตอนที่เรียนภายใต้หลักสูตรนี้เครียดมาก เรากังวลเรื่องการข้ามหาลัย เพราะมันมีการสอบมากมายหลายอย่างมาก ที่อเมริกานี้มีสอบตัวเดียวจบ เรารู้สึกได้เลยว่า การสอบเยอะทำให้เราเครียดติดต่อกันเป็นเวลานาน ไม่ส่งผลดีต่อสุขภาพจิตมากๆ เราอยากพักผ่อนรีแลกซ์ ร่างกายก็ทำมากไม่ได้เพราะเวลาเรามีน้อย พักแป๊บหนึ่งก็ต้องกลับมาเครียดใหม่ คนรอบข้างได้แต่บอกว่าให้เราทนหน่อย”

หากใครหลายท่านคิดว่า แจน ที่ขณะนี้ไปเรียนต่อที่ต่างประเทศ น่าจะจากหลุดพ้นจากกรอบวาทกรรมบรรทัดฐานทางการศึกษาแล้ว ขอให้ท่านคิดใหม่ แจนเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า เธอยังคงถูกเพื่อนๆ ญาติพี่น้องและสังคมไทย พุดคุยตั้งคำถามที่กดดันเธออยู่เป็นระยะๆ อาจเป็นเพราะว่าเด็กนักเรียนนอกสำหรับสังคมไทยยังคงมีมายาคติเคลือบอยู่ว่า ที่เลือกไปเรียนที่ต่างประเทศก็เพราะว่าไม่สามารถใช้ชีวิตปรับตัวเองเข้ากับระบบการศึกษาของประเทศไทยได้ และเมื่อถูกตีตราว่าเป็นคนที่เข้ากับผู้อื่นไม่ได้ จะถูกมองว่าเป็นคนชายขอบในสังคมทันที ซึ่งจุดนี้ผู้วิจัยอยากชวนให้หลายท่านขบคิดว่า แท้ที่จริงแล้ว มนุษย์เรามีอิสระที่จะเลือกรับการศึกษาในรูปแบบอื่นๆ หรือระบบอื่นๆ ที่ต่างจากระบบการศึกษากระแสหลักตามความคุ้นชินของสังคมหรือไม่ และอยากให้ทุกท่านมองลึกลงไปมากกว่าเรื่องของการไปศึกษาต่อต่างประเทศ โดยให้คิดไปถึงระบบการศึกษาทางเลือกอื่นๆ ในประเทศไทยด้วยว่า ในปัจจุบัน สังคมไทยได้มีที่ยืนให้กับผู้เรียนที่เลือกจะเรียนในระบบการศึกษาทางเลือกจริงๆ หรือไม่

ภาพสะท้อนความเจ็บปวดจำยอมของผู้เรียนหลายคน ทำให้เราเข้าใจได้ว่า เราไม่อาจตัดสินคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นตามบรรทัดฐานที่มนุษย์ด้วยกันเองเป็นผู้สร้างขึ้นได้ทั้งหมด การถูกทำให้อยู่ภายใต้กรอบประการเดียว เป็นการลดคุณค่าของมนุษย์ลงไปให้ผิดเพี้ยนเกินมาตรฐานตราบไคที่สังคมยังคงมองไม่เห็นภาวะจำยอมและรู้สึกด้อยค่าของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากภาคปฏิบัติทาง

วาทกรรมของบรรทัดฐานทางการศึกษา นั้นหมายความว่า ยังมีผู้เรียนอีกหลายร้อยหลายพันคนที่ต้องตกเป็นเหยื่อให้กับภาระการทำงานของอำนาจ ต้องมีชีวิตอยู่เพื่ออดทนจำยอม ต้องใช้ชีวิตอยู่โดยรู้สึกไร้ค่าไร้ตัวตนอยู่ตลอด ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นจริง อนาคตของสังคมไทยในภายภาคหน้าคงไม่สามารถที่จะคาดหวังให้เกิดการพัฒนาอะไรหรืออย่างไรต่อไปได้อย่างแน่นอน

4.3 ผลกระทบจากการสอบและเกรดเฉลี่ย : เกณฑ์ที่ไม่ยุติธรรมแต่ได้มาตรฐาน

หลักสูตรการศึกษาในระบบโรงเรียนได้กำหนดให้ทุกโรงเรียนใช้คะแนนสอบและผลการเรียนเฉลี่ยเป็นตัววัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ด้วยเกณฑ์การสอบและคิดผลการเรียนเฉลี่ยนี้เองนอกจากจะทำให้ความรู้สึกด้อยคุณค่าของผู้เรียนถูกตอกย้ำให้ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว “ความไม่ยุติธรรม” ยังปรากฏตัวออกมาทับซ้อนกันอีกด้วย การสอบและการคิดเกรดเฉลี่ยใช้วิธีการทางสถิติมาวัดว่าใครเป็นผู้เรียนที่ได้มาตรฐานผ่านเกณฑ์ตามหลักสูตรการศึกษาแกนกลาง และแน่นอนว่า เมื่อมีกลุ่มผู้เรียนที่ผ่านเกณฑ์ ก็ต้องมีกลุ่มผู้เรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์เกิดขึ้น ครูอ้อย ครูผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษระดับชั้นมัธยมศึกษา กล่าวถึงหลักเกณฑ์นี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า

“มันเป็นเกณฑ์หนึ่งที่ใช้วัดเด็ก แต่มันวัดได้ไม่หมดหรอกนะ คนที่สนใจเรื่องเกรดเฉลี่ยจริงๆก็จะกดดันตัวเอง แต่สำหรับเด็กที่ขอให้มันผ่านไป เขาจะไม่สนใจเลย ขอแค่ให้มันผ่านไป ไม่คิดจะตั้งใจทำให้มันได้ออกมาดี เออเฟลมมันจะกระทบมากที่ครูโดยตรงว่า เราจะต้องทำยังไงเพื่อให้เด็กที่ไม่สนใจเข้ามาสนใจระบบนี้ เพราะตัวครูเองก็ถูกบังคับให้อยู่ในระบบนี้โดยเลือกไม่ได้เหมือนกัน”

สังเกตได้ว่า วาทกรรมบรรทัดฐานทางการศึกษาเรื่องนี้ ไม่ได้ส่งผลกระทบแต่เพียงผู้เรียนอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อไปถึงครูผู้สอนด้วย แม้ว่าตัวครูผู้สอนจะทราบดีว่าเกณฑ์ดังกล่าวยังมีข้อบกพร่องและเป็นปัญหา แต่ยังคงต้องนำมาใช้ต่อไปโดยไม่มีทางเลือก จากที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้เรียนหลายคนให้ข้อมูลตรงกันกับครูผู้สอนว่า วิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาด้วยวิธีนี้ มันส่งผลกระทบในเชิงลบมากกว่าเชิงบวกหลายอย่าง โดยนิก และ เอ็น ขยายความให้ผู้วิจัยฟังว่า

“คนเรากลัวมันจะเก่งไม่เก่งไม่ควรจะวัดกันที่คะแนนหรือเกรดเฉลี่ย น่าจะวัดกันที่ความสามารถมากกว่า เรื่องนี้กระทบกับเรามาก โดยเฉพาะวิชาที่เราไม่ถนัด แต่หน่วยกิตมันดันเยอะ มันจุกให้เกรดเฉลี่ยของเราตก เรา รู้สึกว่ามันไม่แฟร์กับเรา เราต้องพยายามเรียนในวิชาที่เราไม่ชอบ เราเลี้ยงมันไม่ได้ เราต้องทนเรียนอย่างเดียว การตัดเกรดเฉลี่ยมันเป็นการวัดผลรูปแบบหนึ่งที่เราไม่โอเค มันยังไม่ครอบคลุมครบทุกด้าน วิชาศิลปะและวิชาคณิตศาสตร์ สองวิชานี้มีวิธีการเรียนที่ต่างกัน แต่เขาเอาใช้เกณฑ์นี้เกณฑ์เดียวมาใช้วัด เราว่ามันไม่แฟร์ ที่ซ้ำร้าย เกรดเฉลี่ยพวกนี้คนใน

สังคมคนเอามาใช้แบ่งอีกว่า คนนี้โง่ คนนี้ฉลาด ซึ่งความเป็นจริงมันไม่ใช่ คนที่ตอบถูกคือคนเก่ง มันใช่หรือ คนที่ผิดพลาดคือคนโง่ มันใช่หรือ เรื่องนี้ส่งผลกระทบต่อเราคือ เราต้องพยายาม อึดตัวเอง พยายามขยัน พยายามทำให้มากขึ้น เพราะวิชาที่เราเกลียดมันคันมีหน่วยกิตเยอะซึ่งจะลด คะแนนของเราลงอย่างมาก ถ้ามว่าเราเหนื่อยไหม เราก็พยายามที่จะเรียนรู้จากมัน เรียนรู้ว่าคุณ เหนื่อยมันเป็นอย่างนี้เองนะ”

ผู้วิจัยรู้สึกได้ว่า ความอยุติธรรมที่ผู้เรียนรู้สึก มักจะมาพร้อมกับความคับแค้นใจ ทั้งนึก และเ็นต่างรู้ว่าตนเองนั้นถูกเอาเปรียบจากระบบการศึกษา และถูกภาคปฏิบัติทางวาทกรรม จัดอยู่ในกลุ่มผู้ที่ต้องพยายามอย่างมากถึงจะผ่านเกณฑ์นี้ไปได้ ไม่ว่าจะเกณฑ์ดังกล่าวจะถูกสร้าง ขึ้นมาด้วยจุดมุ่งหมายใด แต่การตีความของสังคมต่อเกณฑ์ที่ถูกสร้างขึ้นนั้น กลับแบ่งแยกให้ คุณค่าและความยุติธรรมไม่อาจจะเกิดขึ้นได้เลย สังคมในภายภาคหน้าจะเป็นเช่นไรหากอนาคต ของประเทศไม่มีความเชื่ออยู่ในใจว่ามีความยุติธรรมอยู่ในโลกใบนี้ ถ้อยคำที่ผู้วิจัยสะท้อนใจมาก ที่สุดคือคำพูดของ เก๊ท ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาได้เล่าความคิดของเขาให้ผู้วิจัยฟังว่า

“การสอบมันไม่ได้วัดว่าคนคนนั้นมีความรู้มีความสามารถในเรื่องนั้นจริงๆ แต่เราถูก บังคับว่าต้องทำให้มันดี เราก็ต้องทำไป เราตั้งคำถามอะไรไม่ได้ ถ้ามไปไม่มีใครตอบอะไรเราได้ ไม่มีใครสนใจว่าเราชอบไหมหรือ โอเคไหม”

ผู้เรียนเข้าใจทุกอย่างดี เหมือนอย่างที่ครู ผู้บริหาร และผู้ปกครองทุกคนเข้าใจ ว่าเกรดเฉลี่ย เป็นเรื่องที่มีไว้เพื่อการสอบเข้า ไปสู่โรงเรียนอื่นที่มี “ชื่อเสียง” โด่งดังทางด้านวิชาการ ไปจนถึง การยื่นคะแนนเพื่อเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา แอนฟิลด์ หนึ่งในเด็กห้องเรียน สสวท. โครงการ พิเศษของรัฐบาล ระบายให้ผู้วิจัยฟังเรื่องปัญหาเกรดเฉลี่ยของเขา

“เกรดมันก็แค่ตัวเลข แต่พ่อแม่เราเครียดมาก เราก็จิตตกตาม บังคับให้เราตั้งใจเรียน เพราะว่าเกรดเฉลี่ยบังคับเรื่องการสอบเข้า เราก็ต้องเรียนๆไป เพราะเราทำอะไรไม่ได้ เรามองว่ามัน เป็นปลาญปัญหาที่เราแก้ไม่ได้ ยังไงหรือ เพราะมาตรฐานมันไม่ได้ บางโรงเรียนมีการปล่อยเกรด ผมเคยลองไปสอบแข่งขันวัดกับเด็กโรงเรียนอื่น ซึ่งเข้ารอบเหมือนกัน แต่ผมถูกคัดชื่อออกเพราะ ผลเกรดเฉลี่ยของผมกับเขาไม่เท่ากัน”

ผู้เรียนในระดับมัธยมปลายอย่างนุ่มและนิวคูเหมือนจะจริงจังกับเรื่องนี้เป็นพิเศษ เพราะทั้ง คู่ต่างต้องใช้เกรดเฉลี่ยในการยื่นคะแนนเพื่อเข้ามหาวิทยาลัย ทั้งคู่บอกตรงกันว่า การที่มหาวิทยาลัย เอาเกณฑ์เรื่องเกรดเฉลี่ยมากำหนดบังคับ มันทำให้รู้สึกว่าการที่เรียนมันเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ เพราะต้องเรียนให้ได้ ตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยนั้นๆ กำหนด ทั้งที่ไม่รู้สึกเลยว่าวิชาที่เรียนมันเป็นประโยชน์หรือนำไปใช้ ในชีวิตประจำวันอะไรได้ ผู้วิจัยมองว่า ทราบไคที่บรรทัดฐานทางการศึกษายังบังคับให้มนุษย์ มองเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์แค่เพียงมิติเดียว มนุษย์ที่มีลักษณะ “ตรง” กับที่สังคมต้องการเท่านั้น

จึงจะมีพื้นที่ยืนอยู่ในสังคม แต่มีคุณสมบัติที่มีลักษณะ “ต่าง” ต้องดิ้นรนเพื่อสร้างที่ยืนของตัวเองในสังคม คำถามก็คือ พื้นที่ทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ให้กับมนุษย์ซึ่งมีคุณลักษณะเพียงแบบเดียวอย่างนั้นหรือ ความอยู่ดีศรีธรรม ความจำยอม เป็นสิ่งที่มนุษย์สำนึกกับรู้ตนเอง หรือเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ถูกจัดวางตำแหน่งให้ความเป็นมนุษย์มีไม่เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ กันแน่

4.4 ผลกระทบจากการแข่งขันเรียน : ไม่มีใครอยากเป็นผู้แพ้

ผลกระทบต่อเนื่องที่ตามมาจากปัญหาเรื่องกฎเกณฑ์การสอบและคิดเกรดเฉลี่ย คือเรื่อง “การถูกจัดลำดับชั้นโดยอัตโนมัติ” การศึกษาหลักในระบบโรงเรียนใช้ข้อมูลเชิงสถิติเป็นตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการคำนวณข้อมูลที่มีประชากรและตัวแปรจำนวนมาก แต่การใช้ข้อมูลเชิงปริมาณมาจำแนกระดับการวัดเป็นตัวเลขนั้น ไม่ได้จัดอันดับเพียงแค่ค่าสถิติเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนเท่านั้น แต่มีผลกระทบไปถึงการจัดลำดับชั้นทางสังคมภายในโรงเรียนอีกด้วย

“อย่าถามว่าแข่งขันเรียนใหม่ ให้ไปดูทีวีเตอร์ ประเทศนี้มีทีวีเตอร์ทุกหัวมุมถนน มันลือกับคำถามเมื่อก็ ก็เพราะมันแข่งขันเรียนเพื่อเอาเกรดเฉลี่ย ไม่มีการแข่งขันเรียนเพื่อวัดกันว่าใครรู้มากกว่ากัน เด็กเอาเกรดเฉลี่ยมาแลกกับความต้องการอื่นๆ เช่นเวลามันคุยกัน เฮ้ย มึงได้เกรดเท่าไรวะ แล้วพ่อแม่มึงให้อะไรวะ”

ครูหนู ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ กล่าวถึงที่มาของกระแสการแข่งขันเรียนในปัจจุบันว่าเป็นปัญหาลูกโซ่ที่เริ่มมาตั้งแต่ระบบการศึกษาแกนกลาง เมื่อผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากกลุ่มผู้ปกครองก็ต้องประหลาดใจที่พบว่า ผู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการแข่งขันและสร้างวาทกรรม “ต้องเรียนให้ได้เป็นอันดับที่หนึ่ง” กลับกลายเป็นมาจากกลุ่มผู้ปกครองเอง

“มีจริงๆนะ เรื่องที่อยู่ให้เด็กๆแข่งขันกัน ผู้ปกครองด้วยกันนี่แหละเป็นตัวผลักดันเยอะมาก ส่วนตัวเองไม่ชอบและไม่สนับสนุนให้ลูกเป็นแบบนั้น แต่พ่อแม่ในห้องเรียนลูกบางคนมองว่าการแข่งขันเป็นเรื่องจำเป็น เขาทำเพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้ลูกมีความ Active ส่วนตัวเรามองว่าเรื่องแบบนี้มันเริ่มฝังมาตั้งแต่เด็กๆก่อนลูกยังไม่เข้าโรงเรียนเลย เช่น ถ้ากินข้าวหมดก่อนชนะเลิศนะ ซึ่งเรารู้ว่า สอนลูกแบบนี้มันไม่โอเค”

แม่นิด เป็นผู้ปกครองของเด็กผู้เรียนชั้นประถมศึกษาโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง เธอเล่าให้ฟังว่า มีญาติพี่น้องของเธอหลายคนที่มีคิดแบบนี้ สอนแบบนี้ และพอเห็นว่าลูกหลานของตนเองสอบได้คะแนนดี ๆ อยู่อันดับต้น ๆ ก็จะมีอาการภาวภูมิใจ และเอาลูกหลานตัวเองไปอวดไปเปรียบเทียบกับ

กับญาติพี่น้องคนอื่นๆ เกือบ ให้ผู้วิจัยฟังว่า ตนเคยมีประสบการณ์โดนพ่อแม่ตำหนิและเกลียดชังของตนเองไปเทียบกับผู้เรียนคนอื่นๆ

“เราสงสัยนะว่าจะเอาเราไปเปรียบเทียบกับคนอื่นทำไม เราก็มีน้อยๆบ้าง น้อยใจ จริงๆ แล้วเราไม่ได้อยากแข่งกันเรียนหรอก แต่เบื้องหลังก็คือพ่อแม่ พ่อแม่บงการเราอยู่ พวกเขาเปรียบเทียบกับคะแนนเรากับลูกคนอื่น ที่โหดกว่าคือ พวกเขาการแข่งขันวิชาการต่างๆเนี่ย มันทำให้เรากดดันตัวเอง พ่อแม่ยังเคยให้เราไปสอบ ไปแข่งกับคนอื่น ที่นี้พอเราคาดหวังมากแล้วผลลัพธ์มันไม่ได้อย่างที่เราร้องการ เราก็ผิดหวัง พ่อแม่ก็ผิดหวัง เราทำอะไรไม่ได้ ได้แต่ก้มหน้ารับ เก็บเงียบไประบายออกเงียบๆ”

การที่ถูกจับจ้องพฤติกรรมทางการศึกษามากเกินไป ส่งผลต่อความรู้สึกผู้เรียนเป็นอย่างมาก ในแง่ของการจัดระเบียบทางสังคม ผู้เรียนที่ถูกจับจ้องนั้นรู้สึกว่าตัวเอง “บกพร่อง” และต้องแบกรับความกดดันไว้มากกว่าผู้เรียนคนอื่นๆที่มีคะแนนในระดับต้นๆ สิ่งที่ถูกผู้เรียนมักถูกตั้งคำถามจากพ่อแม่ก็คือ “ทำไมไม่ทำให้ได้อย่างลูกคนอื่น” มากกว่าที่จะถามว่า “ลูกได้เรียนรู้อะไรบ้าง” ยิ่งไปกว่านั้น ความบกพร่องที่ถูกอธิบายให้มันมีระยะที่แตกต่างจากความผิดปกติทั้งร่างกาย เพราะภายใต้ความหมายใหม่ของคำว่าบกพร่องที่ถูกสร้างขึ้นนี้ เกิดจากสภาพเงื่อนไขมากกว่าเรื่องของพฤติกรรม แม้ว่าผู้เรียนจะตั้งใจพยายามศึกษาหาวิชาความรู้สักเพียงใด แต่ถ้าไม่สามารถผ่านเงื่อนไขเป็นอันดับต้นๆ ในชั้นเรียน สังคมก็ยังจะประเมินค่าผู้เรียนว่าบกพร่องจากบรรทัดฐานซึ่งถูกเชื่อว่าเป็นเงื่อนไขต่อไป ฉะนั้น เกือบ ให้ผู้วิจัยฟังต่อถึงผลกระทบที่ต่อเนื่องตามมาของปัญหาการถูกบังคับให้จัดอันดับชั้น

“พอเกิดการแข่งขัน พ่อแม่บังคับยัดเยียดให้เราไปเรียนพิเศษ ทุ่ๆที่เราไม่อยากจะเรียน เขากลัวว่าเราจะตามเพื่อนในห้องไม่ทัน พอเห็นเกรดเราก็บอกว่า บางวิชาเราโง่กว่าเพื่อนนะ เราก็ต้องไปเรียนเสริมเพื่อตามเพื่อนให้ทัน ผลคือ ไม่มีเวลาทำการบ้าน พอการบ้านไม่เสร็จก็ต้องลอกเพื่อนไหนจะไม่มีเวลาส่วนตัวอีก คนที่ส่งเราไปเรียนก็ไม่เข้าใจเรา เราก็ต้องไปเรียนตามสั่ง เคยพูดกับพ่อแม่ พ่อแม่ตัดพ้อต่อว่า พวกจนเรารู้สึกเสียใจ”

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ นักฟิสิกส์ชื่อดังเคยกล่าวไว้ว่า เราทุกคนล้วนเป็นอัจฉริยะ ปลายทางน้ำเก่งมาก แต่ถ้าหากเราตัดสินความเก่งของมันด้วยการให้มันปีนต้นไม้ มันจะคิดว่ามันโง่ไปตลอดชีวิต ผู้วิจัยเห็นด้วยกับความคิดนี้ของไอน์สไตน์เป็นอย่างยิ่ง และยังรู้สึกด้วยว่าระบบการศึกษาไทยกำลังกระทำอย่างที่ว่าไอน์สไตน์กล่าวไว้ ระบบการศึกษาและสังคมไทยกำลังตัดสินผู้เรียนที่มีความสามารถและทักษะที่แตกต่างหลากหลายด้วยเกณฑ์วัดเพียงเกณฑ์เดียว อีกทั้งยังยึดยึดความรูสึกคือค่า ความรูสึกว่าตัวเองอ่อนแอและโง่เขลาให้กับผู้เรียนจำนวนมาก เพียงเพราะ

พวกเขาแตกต่างกันและไม่สามารถเรียนรู้ตามสิ่งที่สังคมกำหนดได้อย่างนั้นหรือ หรือเป็นเพราะสังคมต่างหากที่ถูกอำนาจบังคับ และทำให้เห็นว่าความแตกต่างที่มีมาโดยกำเนิดนั้นเป็นเรื่องผิดธรรมชาติ

4.5 ผลกระทบจากการเรียนพิเศษ : ทำไมเราต้องพิเศษกว่าคนอื่น

ทำอย่างไรปลาจึงจะปีนต้นไม้ได้ ทำอย่างไรลิงตัวนี้จึงจะปีนต้นไม้ได้ไวกว่าลิงตัวอื่นๆ เมื่อสังคมได้กำหนดเกณฑ์สำหรับผู้เรียนที่แตกต่างกันหลากหลายขึ้นมาแล้วว่าจะต้องผ่านเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาด้วยการสอบและวัดค่าสถิติเท่านั้น จึงส่งผลทำให้ผู้เรียนและผู้ปกครองของผู้เรียนต้องไขว่คว้าหาทางปีนต้นไม้ยักษ์ต้นนี้ขึ้นไปให้ได้ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม เพราะต่างเชื่อว่าบนยอดของต้นไม้ต้นนี้จะมีความสำเร็จรอคอยพวกเขาอยู่

สถาบันสมัยใหม่จึงถือกำเนิดขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่จัดระเบียบและควบคุมให้สรรพสิ่งเป็นไปตามความจริงที่ถูกสร้างขึ้น สถาบันดังกล่าวคือ ตัวเตอรหรือโรงเรียนสอนพิเศษนั่นเอง สถาบันเหล่านี้ได้ทำให้ภาพลักษณ์ความดีของคุณค่าของผู้เรียนชัดเจนยิ่งขึ้น ที่แห่งนี้ไม่ได้ถูกทำให้เกิดขึ้นด้วยเจตจำนงที่ต้องการแสดงภาพความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ในทางตรงกันข้าม มันถูกสถาปนาขึ้นด้วยความต้องการที่จะสร้างภาพความเท่าเทียมปลอมๆ ของมนุษย์ให้ดูชัดเจนยิ่งขึ้น โดยสร้างภาพให้สังคมได้เห็นว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถที่จะเข้าถึงความรู้ที่เพิ่มขึ้นมากกว่าโรงเรียนได้ หรือมีคะแนนที่เพิ่มขึ้นในโรงเรียนได้ เพียงแค่ก้าวเข้ามาในสถาบันแห่งนี้

อย่างไรก็ตาม ภายใต้ฉากหลังของสถาบันที่สร้างขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเท่าเทียมกัน กลับกลายเป็นเครื่องขย้ำอำนาจ สร้างความเป็นสถาบันความรู้ความเชี่ยวชาญที่จำเป็นเพื่อทำให้ผู้เรียนสามารถมีสถานภาพทางการศึกษาที่ดีขึ้นได้ตามความเชื่อของคนในสังคม ผู้เรียนทุกคนที่อย่างก้าวเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าว ล้วนถูกทำให้ตกอยู่ในสภาพของมนุษย์ที่ไร้ซึ่งอำนาจ ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของพื้นที่นั้น หากมีความต้องการที่จะออกจากพื้นที่หรือมีความปรารถนาที่จะทำอะไรที่แตกต่างออกไป ก็จะถูกขยัดเยียดความรู้สึกค้อยค่าและรู้สึกความบกพร่องเข้าไปทันที ชัยนค์ คุรุระดับชั้นมัธยมศึกษา ให้ความเห็นต่อสถานการณ์นี้ว่า

“มันมาตั้งแต่เบื่องบนระดับมหาลัยไล่ลงมาเรื่อยๆ ที่เด็กประถมมัธยมเรียนกันอย่างบ้าบอแบบนี้ เป้าหมายก็เพื่อมหาลัยไม่ใช่หรือ ค่านิยมของพ่อแม่ที่อยากจะให้ลูกเข้าจุฬา ธรรมศาสตร์ มหิดล สร้างความฝันให้ลูก ชีตางให้ลูกสร้างกรอบให้ลูก เด็กยังไม่รู้เลยว่าตัวเองต้องการอะไรหรือชอบอะไร แต่พ่อแม่มองถึงมหาลัยไปแล้วว่าลูกจะต้องเข้าเรียนที่ไหน คณะอะไร”

แม้ว่าผู้เรียนจะมีเป้าหมายหรือให้ความหมายต่อตัวเองไว้เช่นไร ก็ไม่สามารถที่จะแสดงมันออกมาได้เพราะถูกบรรทัดฐานตีกรอบจำกัดและไม่มีพื้นที่ทางสังคมให้แสดงออกมา เมื่อถึงจุดนี้

ผู้วิจัยจึงเกิดคำถามขึ้นมาว่า ทำไมการสร้างพื้นที่ทางสังคมจึงไม่อาจทำให้มนุษย์ที่มีความแตกต่างหลากหลาย สามารถเข้าไปใช้พื้นที่เหล่านี้ได้อย่างเท่าเทียมกัน คำตอบที่ได้รับอาจจะไม่ได้อยู่ที่คุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์แต่อาจอยู่ที่ว่า การสร้างพื้นที่เหล่านั้นจะเกิดความคุ้มค่าและเกิดประสิทธิภาพของการลงทุนของผู้ปกครองมากน้อยเพียงใด การให้ความสำคัญกับมนุษย์ได้ถูกเปลี่ยนไปเป็นการให้ความสำคัญกับคะแนนและสถานที่เรียนในอนาคต เมื่อเป็นเช่นนั้น ความคิดเห็นของผู้เรียนจึงถูกทำให้มองว่า เป็นเรื่องที่ไร้ประสิทธิภาพและไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนของผู้ปกครองนั้นหมายความว่า สถาบันใหม่ทางการศึกษานี้จะยังคงมีอำนาจและเป็นมายาคติลวงตาผู้คนในสังคมอยู่อย่างนี้ต่อไปอีกแสนนาน

เป้ ผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ภาพลักษณ์ภายนอกของเขาดูเป็นเด็กตั้งใจเรียน พุดจาจะฉาน มีความมั่นใจในตัวเองสูง แต่ทว่า เขายังไม่สามารถที่จะหลุดพ้นกรอบของวาทกรรมบรรทัดฐานของการศึกษาไปได้ เขาเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า แรกๆ ยังมีความรู้สึกดีและสนุกกับเนื้อหาวิชาที่เรียนในโรงเรียน แต่เมื่อเวลาผ่านไปพอได้เรียนในระดับที่สูงขึ้นๆ เป้พบว่าเนื้อหาวิชาที่เรียนในห้องเรียนก็ยากขึ้นตามไปด้วย

“ม.5 นี่จำเป็นพอสมควร เพราะข้อสอบเข้ามหาลัยส่วนมากจะมีเนื้อหามากกว่าความรู้ในห้องเรียน หมายถึง ข้อสอบเข้ามหาลัยจะเกินความรู้ ม.6 แทบทั้งนั้น แล้วไง เราก็ต้องค้นหาที่ไปเรียนพิเศษ เพื่อหาความรู้เพิ่มเติมตามคณะที่เราต้องการอยากจะทำ เพราะในโรงเรียนไม่มีสอนถามว่ากระทบทชีวิตเราไหม กระทบทแน่นอน แทนที่เราจะเลิกเรียน 4 โมงกลับบ้านต้องไปเรียนพิเศษต่อ เดินทางก็เหนื่อย กลับบ้านก็ดึก และวันไหนรถติดกลับบ้านดึกมากๆ จะมีปัญหาทะเลาะกับพ่อแม่ ช่วงแรกเราไม่โอเคอย่างมาก เราจัดการชีวิตตัวเองไม่ได้ เครียด ตอนนี้นำเรเริ่มปรับตัวได้ ใช้วิธีทำใจให้ชินและทนอยู่กับมัน จนเราคิดว่าเรายู่กับมันได้แล้ว”

เป้พยายามทำความเข้าใจว่า เนื้อหาวิชาที่ยากขึ้นตามลำดับชั้นปีเป็นเรื่องที่สมเหตุสมผลเมื่อไม่เข้าใจเนื้อหาที่เรียนจริงๆ เราก็ต้องค้นร่นพยายามเพื่อให้ตัวเองเข้าใจเนื้อหาๆ และคณะที่ตนเองอยากเรียนในระดับมหาวิทยาลัยส่วนมากใช้ความรู้เกินขอบเขตของหลักสูตรแกนกลาง เป้จึงหาทางออกโดยการเลือกที่จะเรียนพิเศษ เลือกที่จะยอมรับสภาพมีชีวิตอยู่ภายใต้ความกดดัน และเลือกใช้วิธีการอดทนจ่ายอมเพื่อให้เรื่องราวหน้าหนึ่งของชีวิตเขาผ่านพ้นไปได้ โดยที่ไม่รู้ตัวว่าเขาได้เลือกมันจริงๆหรือถูกบังคับให้เลือกกันแน่ เพราะเมื่อการสนทนาถึงคำว่า “ผมใช้วิธีทำใจให้ชินและทนอยู่กับมัน” น้ำเสียงของเป้แผ่วเบาต่างจากช่วงแรกที่สนทนาอย่างเห็นได้ชัด ภาพของเด็กที่มั่นใจในตัวเองสูงมากค่อยๆ จางลงๆ ในช่วงท้ายของการให้ข้อมูล

4.6 ผลกระทบจากทุกเรื่องราวสู่การต่อรองอัตลักษณ์

เมื่อ “ความจำยอม” “ความอยู่ดีธรรม” และ “การจัดลำดับชั้น” ถูกสถาปนาขึ้นมาเป็นความจริงชุดใหม่ของสังคม โอนถ่ายอำนาจต่อกันไปเรื่อยๆ จนกระทั่งมีพลังที่สามารถสร้างสถาบันสอนพิเศษหรือติวเตอร์ให้ขึ้นมาอยู่เหนือระบบการศึกษาแกนกลางได้ ปรากฏภาพต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมนี้ คือสิ่งกีดขวางผู้เรียนสลับเปลี่ยนเวียนหมุนวนไปมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ภาพอัตลักษณ์ของผู้เรียนที่ถูกกีดขวางผ่านบรรทัดฐานทางการศึกษา ได้ผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่าเป็นเวลาเรื่อยมาอย่างยาวนาน โดยภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมได้เข้ามากำกับการรับรู้ของมนุษย์ ทำให้สังคมมองเห็นการศึกษาแบบมาตรฐานเดียว ซึ่งขัดแย้งกับความเป็นจริงที่ว่า สังคมมนุษย์นั้นมีความซับซ้อนหลากหลาย ผลของมันคือทำให้ผู้เรียนตกอยู่ในสภาพของผู้ถูกระงับโดยอำนาจ ต้องกลายเป็นคนชายขอบและถูกขับออกไปจากการมีส่วนร่วมในสังคมมาตลอด

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้วิจัยได้เข้าไปรับรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับผู้เรียนและผู้คนที่อยู่รอบข้าง ทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เรียนและผู้ที่อยู่รอบข้าง โดยภายใต้ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ตัวผู้เรียนได้กระทำการต่อรองอัตลักษณ์ของตนเพื่อต่อสู้กับวาทกรรม เพื่อจะทำให้ตนเองได้มีที่ยืนในสังคมเฉกเช่นผู้เรียนอื่นๆ ผู้วิจัยจะนำเสนอเรื่องราวดังกล่าวเป็นความรู้ในบทต่อไป ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่า พลังอำนาจของมนุษย์ที่ร่วมกันกระทำต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันนั้นเป็นอย่างไร

บทที่ 5

การต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนภายใต้บรรทัดฐานทางสังคม

“อัตลักษณ์” ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การที่ผู้เรียนทำความเข้าใจในตัวเองได้ว่า ตัวผู้เรียนเป็นใคร แตกต่างจากผู้เรียนอื่นๆ อย่างไร และ ตัวผู้เรียนมีบทบาทหน้าที่อะไรในสังคมที่ผู้เรียนเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่งภายใต้เจตจำนงในการสร้างผู้เรียนทุกคนให้มุ่งสู่เฉพาะความเป็นเลิศทางวิชาการนั้น มันได้ลดทอนความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์ลงให้กลายเป็นเพียงแค่ “คุณลักษณะหนึ่งเดียว” ตามที่ผู้มีอำนาจเหนือกว่าต้องการ และในท้ายที่สุด คุณค่าของความเป็นมนุษย์ก็จะถูกกำกับให้เป็นไปตามความต้องการของผู้มีอำนาจอยู่เสมอ ด้วยนัยยะเช่นนี้เอง ผู้คนในสังคมนั้นจึงถูกทำให้เพิกเฉยและละเลยต่ออัตลักษณ์แห่งตัวตน จนทำให้ผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาอยู่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่สังคมสร้างขึ้น ต้องตกอยู่ในสภาพของมนุษย์ที่ไร้คุณค่า ถูกมองว่าไร้ความสามารถ และขาดศักดิ์ศรีในความเป็นตัวตนของตนเองมาโดยตลอด

5.1 การต่อรองอัตลักษณ์มีความสำคัญอย่างไร

เป็นเวลานานมาแล้ว ที่มนุษย์พยายามจะยกย่องตนเองให้ขึ้นมาเป็นใหญ่เหนือสรรพสิ่งทั้งปวง โดยการสร้างความจริงที่ทำให้มนุษย์ด้วยกันเชื่อว่า “มนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ คือ มนุษย์ที่มีความสามารถในการเรียนรู้วิชาการ” “ความรู้” คือสิ่งที่จะทำให้มนุษย์มีคุณลักษณะพิเศษโดดเด่นเหนือธรรมชาติกว่ามนุษย์คนอื่นๆ” ข้อความดังกล่าวนี้ ถูกทำให้กลายเป็นมาตรฐานในการสร้างคุณค่าและให้ความหมายกับมนุษย์ด้วยกันเองเรื่อยมา โดยไม่มีใครเคยคิดจะใส่ใจเลยว่า ความเชื่อแบบนี้เองที่ทำให้ความหลากหลายและลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันของมนุษย์ต้องกลับกลายมาเป็นความผิดปกติของสังคม จนทำให้มนุษย์ที่ถูกมองว่าไม่มีคุณลักษณะเป็นไปตามมาตรฐานต้องกลายเป็นมนุษย์ที่ไม่เคยมีคุณค่าและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับมนุษย์คนอื่นๆ ได้เลย

ในท่ามกลางสังคมที่มนุษย์ถูกทำให้เชื่อว่า ความสามารถในการใช้สติปัญญาคือองค์ประกอบสำคัญที่บ่งบอกถึงความเป็นเลิศในศักยภาพของตนเองนั้น หากเราจะถามถึงคุณค่าในชีวิตมนุษย์หรือความหมายในการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ คำตอบที่ได้รับคงไม่อาจทำให้เราเข้าถึงความเป็นมนุษย์ได้เลย เพราะคำตอบของแต่ละคนจะออกมาในแนวทางเดียวกันตามที่บรรทัดฐานทางสังคมกำหนด ฉะนั้นแล้วเราจึงควรจุกคิดว่า เหตุใดมันจึงเกิดปรากฏการณ์เช่นนี้ ทำไมการสร้างคำตอบของมนุษย์แต่ละคนจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างอิสระตามใจนึก ทำไมคำตอบที่เกิดขึ้นตาม

ความคิดของแต่ละคนล้วนแต่มีการไตร่ตรองให้เชื่อมั่นว่า คำตอบนี้จะต้องถูกยอมรับจากผู้อื่นในสังคมให้ได้มากที่สุด ในสภาวะการณ์ผิดปกติแตู่ปกติเช่นนี้ มันส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ของบุคคลที่ล้วนแตกต่างกันและมีความหลากหลาย ซึ่งถ้าต่อไปในภายภาคหน้า สังคมยังไม่ให้ความสำคัญหรือมองไม่เห็นปัญหาในประเด็นนี้ พัฒนาการต่างๆ ทางสังคมที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน

เรื่องราวที่ผู้วิจัยจะได้ถ่ายทอดจากประสบการณ์ต่อไปนี้ ล้วนเกิดขึ้นภายในกระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งสะท้อนให้เห็นทั้งความโศกเศร้าและความสุนทรีย์ที่เกิดขึ้นภายในตัวตนอันหลากหลายของผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ ซึ่งเรื่องราวทั้งหมดไม่ได้เกิดขึ้นเพราะการรู้เท่าทันต่ออำนาจที่เกิดจากการสร้างบรรทัดฐานแต่เพียงลำพัง หากแต่เกิดขึ้นเพราะผู้คนที่อยู่ล้อมรอบตัวพวกเขามีส่วนสำคัญที่เป็นปัจจัยในการที่จะปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์แห่งตนอีกด้วย

5.2 สังคมกับการต่อรองอัตลักษณ์สู่ความจำน

ถ้าเพียงแต่มนุษย์จะไม่ถูกทำให้มองเห็นอะไรแค่เพียงผิวเผิน เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตของเซนจะไม่ใช่แค่เพียงการพูดถึงความสำเร็จของใครคนหนึ่งแล้วก็จบลง แต่สิ่งสำคัญที่มนุษย์ควรเข้าใจและเรียนรู้คือ “เรื่องราวในระหว่างการเดินทาง” เพราะการบอกเล่าภาพชีวิตที่ผ่านมานั้นจะมีส่วนช่วยทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงประสบการณ์ของกันและกันได้ และเมื่อความคิดนั้นตกผลึกมันจะกลายเป็นต้นทางที่จะทำให้มนุษย์ได้เข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงของการดำรงอยู่ “ร่วมกัน” กับผู้อื่นในสังคม พร้อมกับทำให้เรานึกคิดและหันหลังกลับไปมองรอบๆ ตัวว่า ณ ขณะนี้ ผู้คนในสังคมกำลังเป็นเพื่อนร่วมทางที่ต่างคอยเติมเต็มพลังให้แก่กัน หรือกำลังเป็นศัตรูที่หันคมดาบต่อสู้กันเองอยู่

“... หลังจากผมจบชั้น ป.6 ที่โรงเรียนเปิดหลักสูตรห้องเรียนพิเศษวิทย์คณิตตามโครงการ สสวท. ของรัฐบาล เรียกว่าห้องสเต็ม ผมเลือกที่จะสอบแข่งขันภายในโรงเรียนเพื่อที่จะได้ไปเรียนห้องนั้น หลังจากสอบเข้าไปเรียนที่ห้องนั้นได้ ผมต้องพยายามตั้งใจเรียนให้มากกว่าเดิมเพราะห้องนี้มีแต่คนเก่งๆ มาเรียนด้วย ตัวผมกลัวเรียนไม่ทันเพื่อนเลยต้องไปลงเรียนพิเศษ เรียนเยอะมากจนไม่มีเวลาพักผ่อน ผมลดเวลาเล่นکنลง ทำการบ้านให้มากขึ้น จริงๆ ไม่ชอบหรอกที่ตัวเองต้องทำแบบนี้.. แต่ก็ต้องทำ”

แม้ว่าความสำเร็จในการสอบเข้าห้องเรียนพิเศษได้ของเซน อาจทำให้ใครหลายต่อหลายคนนั้นต่างพากันชื่นชม เชิดชู และยกย่องเขาให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนอื่นๆ ทว่าไปควรทำตามแต่สำหรับเซน เขากลับรู้สึกว่าการพยายามสาธยายถึงความสามารถของเขาจนเกินความพอดีนั้น

อาจเป็นเพราะคนเหล่านั้นไม่เคยรู้ต่างหากว่า กว่าที่เขาจะสามารถมาถึงตรงนี้ได้เขาต้องพยายามมากมายเท่าไร และไม่มีใครรู้เลยว่าห้องเรียนพิเศษที่ทุกคนยกย่องกันว่าดีที่สุดใน มันได้ลดทอน “ชีวิต” ของเขาลงไปขนาดไหน ไม่มีใครรู้ว่าเขาต้องแลกกับอะไรไปบ้าง สำหรับเซน การกล่าวยกย่องเขาจนเกินเหตุนั้น ไม่ต่างอะไรกับการพูดทำร้ายจิตใจเขาเลยแม้แต่น้อย

เซนเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 1 แล้วและกำลังจะขึ้นระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 แม้ว่าผลการเรียนของเขาจะอยู่ในระดับที่สูงถ้าเทียบกับผู้เรียนห้องอื่นๆ แต่เมื่อมาเทียบกับเพื่อนในชั้นเรียนห้องเรียนพิเศษวิทย์-คณิตด้วยกันแล้ว เขากลับอยู่เพียงอันดับกลางๆ เท่านั้น เซนถูกปลูกฝังให้เชื่อว่าการสอบได้ที่หนึ่งจะทำให้เขามีทางเลือกในอนาคตที่เพิ่มขึ้น แต่ขณะเดียวกัน เขาก็รู้ดีอยู่แก่ใจว่าการเป็นอันดับที่หนึ่งในห้องเรียนไม่ได้การันตีว่า จะทำให้เขาสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตได้มากกว่าเพื่อนคนอื่นๆ ในอนาคต ความขัดแย้งในใจของเขานี้เองทำให้เขาต้องล้มกลับมาสวมใส่อัตลักษณ์ของผู้เรียนดีตามระบบการศึกษาเหมือนที่ผู้เรียนคนอื่นๆ ในห้องเรียนพิเศษนี้ที่กำลังเผชิญชะตากรรมคล้ายๆกัน ในขณะที่หน้าตากของผู้เรียนดีตามระบบประทับอยู่บนใบหน้าเขา เซนได้แต่ครุ่นคิดอยู่ในใจเพียงลำพังว่า

“จะเรียนให้ไ้คะแนนดีๆอย่างไรในทุกรายวิชา” “จะทำอย่างไรให้เข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างที่ครูสอน” “จะเรียนโดยไม่เหนื่อยไม่ท้อได้อย่างไร” และที่สำคัญ “จะต้องปรับตัวกับการเรียนแบบนี้ให้ได้อย่างไร”

ทุกคำถามที่เกิดขึ้นไม่ใช่อุปสรรคที่เซนจะผ่านพ้นไปได้อย่างง่ายดาย อาจเป็นเพราะโลกของเด็กไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาให้มีเงื่อนไขหรือทางเลือกมากมายนัก ในเวลานี้ เซนรู้สึกเหนื่อยและท้อกับการที่ต้องต่อสู้กับความคิดของสังคมที่มีต่อผู้เรียน มีหลายครั้งที่เขามักจะตั้งคำถามกับตัวเองว่า “สังคมของเราเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับการศึกษา หรือเป็นสังคมที่ขัดเยียดเฉพาะแต่ความรู้ ไม่ได้สนใจให้ความสำคัญกับตัวผู้เรียนเลยจริงๆ” แม้ว่าวันนี้เขาอาจจะยังไม่ได้รู้คำตอบที่แน่ชัด แต่เซนก็ไม่เคยคิดที่จะยอมแพ้ เพราะเขารู้ดีว่า ความสำเร็จที่ใครหลายคนต่างพากันยกย่องชื่นชมเขาจนเกินเหตุนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะตัวเขาเก่งเหนือใคร แต่เกิดขึ้น เพราะผู้คนที่อยู่ล้อมรอบเขาไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว เพื่อน อาจารย์ คนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน หรือแม้แต่คนที่ต่างสัญชาติต่างวัฒนธรรม ทั้งหมดล้วนแต่ไม่เข้าใจในความแตกต่างหลากหลาย ไม่มีพื้นที่แห่งความเสมอภาคที่เพื่อเอื้อให้กับการสร้างตัวตนของเขาได้ตามใจปรารถนา แต่ถึงกระนั้น เซนยังเชื่อมั่นว่าจะมีสักวันหนึ่งที่ความคิดของคนในสังคมเปิดกว้างขึ้น ซึ่งทำให้ตัวเขารวมไปถึงผู้เรียนคนอื่นๆ สามารถประสบความสำเร็จในการสร้างตัวตนของตนเองได้ดีกว่านี้

“... เมื่อก่อนนี้ เราไม่เคยคิดเรื่องที่จะต้องเรียนเก่งเลยนะ ไม่เคยคิดถึงมันเลย แต่พอมาอยู่ห้องเรียนนี้ภาพที่เราเห็นส่วนใหญ่ก็คือ เรา รู้สึกเยาะนะว่าเพื่อนในห้องกำลังแข่งกันเรียนอยู่ เราคิด

ว่าจะแข่งกันทำไมในเมื่อความถนัดเราไม่เหมือนกัน พอเพื่อนบอกว่าใช้ลิเราเรียนเก่งอยู่แล้ว เราจะรู้สึกเลยว่า ไอ้ความคิดที่คนอื่นมองเราแบบนี้ มันทำให้เรากระอักกระอ่วน เราเลยไม่อยากพูดกับใครเรื่องเรียนเลย...”

อาจเป็นเพราะก่อนหน้านี้การใช้ชีวิตวัยเรียนช่วงประถมศึกษา มิได้มีการแข่งขันที่เข้มข้นมาก และเนื้อหาที่เรียนก็ธรรมดาเฉกเช่นเดียวกันกับผู้เรียนอื่นๆทั่วไป แต่เมื่อการมีอยู่ของตัวตนได้ถูกทำให้สูญสั่นลงพร้อมกับการเปลี่ยนห้องเรียนใหม่ในครั้งนี้ เชนจึงรู้ซึ้งและเข้าใจดีว่าหัวใจของเขาปวดร้าวเพียงใด แม้ว่าการเรียนพิเศษจะทำให้เขาสามารถใช้ชีวิตการเรียนที่เข้มข้นแบบพอผ่านมันไปได้ แต่มันไม่ได้ทำให้เขาเข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงของการศึกษาได้เลย ในวันที่สำหรับเขาแล้ว การเรียนคือ “การทำคะแนนให้ได้มากๆ” เท่านั้นเอง

เชนในเวลานี้ เขาแค่เพียงต้องการใครสักคนที่เข้าใจว่า ความสุขของคนๆ หนึ่งอาจจะไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่ได้สวมใส่สถานะตามความคาดหวังของสังคม แต่ความสุขของใครหลายคนอาจจะเกิดขึ้นจากการที่บุคคลนั้นมีพื้นที่ที่แสดงตัวตนของตนเองได้ตามใจปรารถนา และมีโอกาสได้แสดงออกอัตลักษณ์ของตนอย่างเสมอภาคและมีความสุข เพียงเท่านั้น การดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ก็คงจะเป็นไปอย่างมีสุนทรีระที่เกินพอ ทุกวันนี้ เชนยังคงมุ่งมั่นตั้งใจเรียนอย่างหนัก แม้ว่าสิ่งที่เขาทำอาจเป็นเพียงส่วนเล็กๆ หรือเป็นเพียงเรื่องธรรมดาในสายตาของคนทั่วไป แต่มันก็เป็นสิ่งที่มีความหมายซึ่งทำให้เราลึกลับคิดถึงความเป็นมนุษย์ของใครอีกหลายคนที่ถูกกระทำแบบเดียวกัน ตราบใดที่ความคิดของคนในสังคมยังคงเชื่อว่า “คนเรียนดีเป็นคนชั้นหนึ่ง” หรือ “เรียนได้เกรดไม่ดีคงไม่มีโอกาสในสังคม” เชนคงได้แต่ตั้งคำถามกับตนเองต่อไปว่า อีกนานแค่ไหนที่สถานะการอดทนจำขอมนี้จะสิ้นสุดลง

5.3 ครอบครัวยุคใหม่กับการต่อรองอัตลักษณ์ที่เกิดสุนทรีระ

สิ่งสำคัญที่จะทำให้ตัวตนของผู้เรียนแต่ละคนก่อกำเนิดขึ้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับ การตรวจสอบตนเอง จนตระหนักถึงความสำคัญของการดำรงอยู่ภายใต้แรงปรารถนาของตนเองแล้ว นัยยะสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะเอื้อให้ตัวตนของผู้เรียนแต่ละคน ก่อกำเนิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด นั้น ยังขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขากับผู้คนที่อยู่ล้อมรอบแต่ละคนด้วยว่า จะเป็นไปในลักษณะที่สร้างสรรค์หรือยึดหยุ่นเพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนแต่ละคน ดำเนินไปสู่การสร้างตัวตนที่เข้มแข็งต่อไปหรือไม่ เรื่องเล่าในกระบวนการสร้างตัวตนของผู้เรียนแต่ละคน ได้สะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าว ไม่สามารถกำหนดเป็นรูปแบบที่แน่นอนตายตัว และไม่สามารถสร้างเป็นมาตรฐานเพื่อให้ใครนำไปใช้ได้ในทุกๆที่ เพราะความสัมพันธ์ดังกล่าว ไม่ได้ถูกทำให้เป็นไป

อย่างฉาบฉวย แต่เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งก่อตัวขึ้นจากการที่ผู้เรียนและคนในครอบครัว ต่างมองเห็นถึงความเสมอภาคของการดำรงอยู่ร่วมกันในฐานะมนุษย์ ดังนั้น ท่ามกลางสังคมที่สร้างให้มนุษย์มีความเป็นปัจเจกและมองเห็นโลกในแบบมาตรฐานเดียว จะทำให้มนุษย์คำนึงถึงแต่เรื่องของการแข่งขัน และการแย่งชิงกันเพื่อสนองตอบความต้องการอย่างไม่มีขีดจำกัด

มายด์ เป็นหนึ่งในผู้เรียนที่ได้รับโอกาสที่ดี เพราะว่าแม่นก ผู้ปกครองของเธอมองเห็นต่อระบบการศึกษาในปัจจุบันที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม เธอเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าอยากให้ลูกของเธอเรียนอย่างมีความสุข เธอเข้าใจดีว่าเนื้อหาความรู้ที่ลูกเธอต้องเรียนเป็นหลักสูตร การศึกษาที่รัฐบาลกำหนดมา เธอเข้าใจถึงขนาดว่า ความจริงแล้วบางวิชาที่มายด์เรียนไป ลูกของเธอไม่ได้เอาไปใช้ประโยชน์อะไรในชีวิตประจำวันได้จริง จุดนี้เธอบอกว่าน่าจะมีการปรับเนื้อหาการเรียนให้เหมาะสม หรือลดจำนวนตัวชี้วัดในแต่ละรายวิชาลงบ้าง

“จริงๆ การเรียนมันก็ควรจะมีการวัดผลแหละ เรามองว่าถ้าไม่มีการวัดผลมันจะไม่มี ความมุ่งมั่นในการเรียน ในเมืองนอกเค้าอาจจะไม่ซีเรียสเรื่องคะแนน แต่เมืองไทยมันซีเรียสไป เราพยายามจะบอกลูกเสมอแหละว่า ช่วงมัน ได้แค่นี้แหละแค่นั้น เกณฑ์จะเป็นยังไง ช่วงมัน ส่วนตัวเราเอง ไม่ได้มองว่ามันเป็นการแข่งขันนะ ตัวลูกเราเราไม่รู้ว่าเขาคิดยังไง ตอนนี้เขาเริ่มโตแล้วเราก็เริ่มปล่อยๆบ้าง ส่วนเรื่องการแข่งขันกันเรียน เราไม่ชอบคำนี้เลย แต่เราคิดว่ามันมีอยู่จริงแหละ ที่เราส่งลูกมาเรียน *English Program* นี้คิดว่า อยากจะให้ลูกเรียนเบา กลายเป็นว่าหนักเหมือนกัน โชคดีที่ลูกเราเรียนได้”

สิ่งที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวปฏิบัติต่อมายด์เป็นเสมือน “แสงสว่าง” ที่ทำให้มายด์รู้สึกได้ว่า “ไม่รู้สึกลำบากใจในการเรียนและการใช้ชีวิต” เพราะเธอมีพ่อและแม่เป็นเสมือนแรงสนับสนุนในทุกๆเรื่องที่ต้องการทำ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา แม่ของเธอจะพยายามเสาะหาข้อมูลเรื่องการศึกษาและเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้องให้กับเธออยู่เสมอ ทำให้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวได้กลายเป็นภาพสะท้อนที่ฉายอยู่ในความทรงจำของเธอ จนทำให้ตัวตนของมายด์ไม่ถูกกลบเกลื่อนด้วยความเป็นสถาบัน โรงเรียน อีกทั้งตัวตนของเธอยังค่อยๆ เติบโตขึ้นอย่างเข้มแข็งและกลายเป็นพลังที่ทำให้เธอเกิดความมุ่งมั่นในการตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับพ่อแม่ของเธอต่อไป

ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นและผ่านเข้ามาในชีวิต จึงค่อยๆ ซึมซับเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ จนก่อกำเนิดความเป็นตัวตนของเธอ โดยมีความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเป็นฐานพลังที่ทำให้การเรียนรู้ไม่เคยสิ้นสุด และยังดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับความปรารถนาแห่งตัวตนอย่างแท้จริง ตัวตนของมายด์สามารถก่อกำเนิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ของสมาชิกทุกคนในครอบครัวที่เข้าใจเธอและมองข้ามบรรทัดฐานที่ปรากฏขึ้นในสังคม จนสร้างให้สายสัมพันธ์ที่ถักทอขึ้นและกลายเป็น

พื้นที่แห่งความเสมอภาคที่เอื้อให้ตัวตนของแต่ละคนก่อกำเนิดได้ง่ายขึ้น จากนั้นก็ค่อยๆ สังเกตจนเกิดความเข้มแข็ง และมีความพร้อมในการต่อรองกับการกระทำหรือการจับจ้องของผู้อื่นเมื่อต้องก้าวออกสู่สังคมที่กว้างขึ้นต่อไป

กรณีของมายด์แสดงให้เห็นว่า อັตลัษณ์ที่สังคมยึดเหนี่ยวให้กับผู้เรียน ไม่สามารถเข้าไปละเมิดหรือเข้าไปกระทำต่อตัวตนของแต่ละคนได้นั้น เป็นเพราะต้นทุนที่ได้รับจากประสบการณ์ภายในบ้านไม่เคยลดทอนให้ความเป็นมนุษย์ของแต่ละคนดูด้อยค่าไปกว่าสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคม ตรงกันข้ามด้วยซ้ำว่า โลกภายในบ้านกลับมีส่วนร่วมในการบ่มเพาะให้แต่ละคนเกิดความเชื่อมั่นและเห็นคุณค่าของตนเองโดยตลอด แม้ว่าการใช้ชีวิตในช่วงต่อไปอาจต้องก้าวออกสู่โลกภายนอกซึ่งเต็มไปด้วยการแข่งขันกับผู้อื่น โดยไม่มีคนในครอบครัวอยู่ข้างๆ แต่ความสัมพันธ์ที่ถักทอขึ้นอย่างเสมอภาคจากสมาชิกทุกคนภายในบ้าน ก็จะกลายเป็นพลังที่ถูกเติมเต็มอย่างไม่วันหมด จนกลายเป็นเกราะป้องกันที่แข็งแกร่งซึ่งทำให้ตัวตนของผู้เรียนสามารถต้านทานต่อแรงเสียดทานของสังคม และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข การที่บุคคลได้รับรู้ในทุกอย่างเหมือนที่คนในครอบครัวได้รับรู้ ข้อมูลเหล่านั้นจึงเป็นเสมือนความรู้ที่มีนัยยะต่อการดำรงอยู่ของแต่ละคน เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เขากลายเป็นผู้สร้างทางเลือกในการดำเนินชีวิตด้วยตัวเอง และแม้ว่าทางเลือกดังกล่าว อาจไม่ใช่เส้นทางที่เป็นไปตามความคาดหวังของคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่ทางเลือกเหล่านั้น จะเป็นพื้นที่ซึ่งทำให้ตัวตนของแต่ละคน สามารถโลดแล่นอยู่ในสังคมได้อย่างมีสุนทริยะ

ลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัว มีนัยสำคัญต่อการก่อกำเนิดตัวตนของมนุษย์ที่มีสุนทริยะอย่างชัดเจน ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากเอนและเก็ทยืนยันว่า ครอบครัวมีอิทธิพลต่อพวกเขา มากๆ เป็นปัจจัยหลักที่ปรับเปลี่ยนอັตลัษณ์แห่งตนของคู่ โดยทั้งคู่เล่าตรงกันว่า ครอบครัวไม่เพียงแต่ไม่เอื้อให้ตัวตนของพวกเขาได้ก่อกำเนิดขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ที่จ้องทำให้เขาทั้งสองคนต้องจำทนสวมใส่อັตลัษณ์ของ “ผู้เรียนดีตามระบบ” อยู่ตลอด เอนจำได้ไม่เคยลืมเลือน เรื่องที่พ่อแม่ชอบเอาเธอเปรียบเทียบกับลูกคนอื่นๆ เรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา คำพูดเหล่านั้นยังคงดังก้องอยู่ในความคิดคำนึงของเธอตลอดเวลา เอนเล่าว่า มีครั้งหนึ่งเธอทนไม่ไหว ตอบกลับพ่อแม่ของเธอไปด้วยความน้อยใจว่า

“ถ้าลูกบ้านอื่นมันดีกว่าหนู ก็เอาลูกบ้านอื่นมาเลี้ยง ไม่ต้องมาเลี้ยงหนู”

คงไม่มีใครเคยรับรู้ว่ สิ่งที่เคยเกิดขึ้นในชีวิตของเอนเป็นไปเช่นใด คงไม่มีใครเคยมองเห็นว่า อັตลัษณ์ที่สังคมมักเชื่อว่าเป็นไปโดยธรรมชาติ นั้น จะเข้าไปกระทำต่อตัวตนของเธอจนบอบช้ำไปเท่าไร และคงไม่มีใครเคยใส่ใจที่จะตอบคำถามซึ่งคิดค้างอยู่ในใจของเธอตลอดมาว่า “เธอมีคุณค่าในสายตาของพ่อแม่มากน้อยแค่ไหน” หากเพียงคำถามที่เอนตั้งขึ้นจะมีเสียงดังพอที่จะทำให้เก็ทได้ยิน เขาอาจเป็นอีกคนหนึ่งที่จะช่วยตอบคำถามดังกล่าวได้ในความรู้สึกที่ไม่แตกต่างกันมาก

เพราะว่าเขาก็เคยโดนนำเกรดเฉลี่ยไปเทียบกับคนอื่น ๆ จนรู้สึกน้อยใจที่พ่อแม่ชอบบังคับให้เขาต้องไปแข่งขันกับคนอื่น ๆ เกือบทำให้ผู้วิจัยฟังด้วยน้ำเสียงเบื่อหน่ายว่า

“อยากจะพักเรื่องการเรียนบ้าง แต่ก็ไม่ได้กล้าบอกแม่ กลัวจะถูกแม่ว่า”

ผู้เรียนส่วนใหญ่ให้ข้อมูลตรงกันว่า ผู้ปกครองและญาติพี่น้องหลายคนมักจะถามถึงผลการเรียนที่เป็นเกรดเฉลี่ยมากกว่าที่จะถามว่า ได้เรียนรู้อะไรมาบ้าง ไม่นำผลการเรียนบุตรหลานไปเปรียบเทียบกับผู้อื่น ถามจนผู้เรียนคิดว่านี่เป็นเรื่องปกติในสังคมหรือ แต่ในความจริงแล้วสังคมอาจจะหลงลืมไปว่า ความคิดและการกระทำเหล่านี้ กำลังละเมิดความเป็นมนุษย์และสร้างความทุกข์ทรมานให้กับใครบางคนอยู่โดยที่เราไม่รู้ตัว ผู้วิจัยเชื่อว่ายังมีผู้เรียนอีกหลายต่อหลายคนที่ยังคงตั้งคำถามคล้ายๆ กับเอนและเก็ท ที่ว่าผิดด้วยหรือที่เรียนไม่เก่ง ผิดด้วยหรือที่สอบไม่ผ่าน ผิดด้วยหรือที่ได้คะแนนน้อย ผิดด้วยหรือที่เรียนไม่ได้คะแนนดี ในทุกรายวิชา ไม่ว่าคำตอบของแต่ละคนจะเป็นเช่นใด トラบไคที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมยังถูกทำให้มองเห็นแต่เพียงเปลือกของการศึกษาที่อยู่ภายนอก และตัดสินคุณค่าของความเป็นคน ด้วยการนำเปลือกของการศึกษาไปผูกโยงกับความ เป็นมาตรฐานเดียว トラบนั้น ก็คงไม่ใช่เรื่องง่ายที่ใครสักคนหนึ่งจะเข้าใจถึงความเจ็บปวดทรมาน ของคนที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์นั้นแบบไม่มีตัวตน ช้ำยังถูกจ้องมองด้วยสายตาที่ด้อยกว่า อยู่ตลอดเวลา

5.4 เพื่อนกับแรงบันดาลใจในการต่อร่องอัตลักษณ์

เมื่อโลกภายในร้าวราน ไม่ใช่พื้นที่ที่จะทำให้ตัวตนของบางคนก่อกำเนิดขึ้นได้ จึงอนุมานได้ว่า เพียงความรักความเข้าใจจากคนในครอบครัวไม่อาจเพียงพอที่จะทำให้ทุกชีวิตในโลกใบนี้ อยู่ร่วมกันได้อย่างมีสุนทรียะ เพราะชีวิตของมนุษย์ต่างเต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลาย ไม่สามารถกำกับให้ทุกคนรอบตัวเป็นไปในแบบฉบับเดียวกันได้ ด้วยนัยยะเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่า บนเส้นทางของการสร้างตัวตนของมนุษย์ ทุกคนในสังคมสามารถเข้ามาช่วยเป็นเพื่อนร่วมทาง เพื่อสร้างพลังในการเปิดพื้นที่ให้แก่กันและกันได้เสมอ เพราะในช่วงเวลาที่เก็ทกำลังเกิดความรู้สึก สิ้นหวังท้อแท้ คิดว่าชีวิตของตนเองเป็นเหมือนหุ่นยนต์ที่ต้องทำตามคำสั่ง วันหนึ่งเพื่อนๆ ของเขาก็ชักชวนให้ออกมาเล่นฟุตบอลร่วมกับเพื่อนคนอื่นๆ แม้ว่าเก็ทจะไม่ได้ใส่ใจในเรื่องฟุตบอลมากนัก แต่เขาก็คิดว่า มันคงดีกว่าการจ่อมจมอยู่กับการเรียนและการบ้านเฉยๆ การตัดสินใจหันมาเล่นกีฬาของเขาแม้จะถูกพ่อแม่ตำหนิบ้างเมื่อเขากลับบ้าน แต่เก็ทเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า การเล่นกีฬาเป็นการ เริ่มต้นที่ดี มันทำให้ชีวิตของเขาเริ่มมีความหวังขึ้น การได้ออกไปเล่นกีฬากับเพื่อนๆ มันคือโลกใบใหม่ที่เขายาวนให้เขาอยากออกไปลิ้มลอง เขาเริ่มมีความสุข อยากที่จะมาโรงเรียน มีความคิดที่เปิด

กว้างขึ้นมาด้วยคำถามใหม่กับตนเองว่า “ถ้าเราตั้งใจเล่นฟุตบอล เราจะเป็นนักกีฬาอาชีพได้ไหมนะ” และ “เราเลือกที่จะมุ่งมั่นตั้งใจทำในสิ่งที่เราชอบได้หรือเปล่า” ความสนุกตื่นเต้นจากการที่ได้เล่นกีฬาอยู่กับเพื่อนนั้น กลายเป็นพลังที่ผลักดันให้เขาเริ่มรู้สึกว่าการที่ตัวเองนั้นก็มีความฝัน มีเป้าหมายในชีวิตเฉกเช่นกับผู้เรียนที่ได้รับ โอกาสคนอื่นๆ

นิค เป็นผู้เรียนอีกคนหนึ่งที่มีเพื่อนเข้ามาเป็นตัวแปรสำคัญในการสร้างและต่อรองอัตลักษณ์ของตนเอง นิคเป็นเด็กกิจกรรมที่มักจะใช้เวลาส่วนใหญ่ในโรงเรียนอยู่กับชมรมมัลติมีเดียกับเพื่อนๆ แม้ว่าผลการเรียนของนิคจะสอบตกถึง 10 รายวิชา แต่เขาก็ยังคงมุ่งมั่นอยู่กับการถ่ายภาพซึ่งเป็นงานอดิเรกที่เขารัก นิคไม่สนใจคำพูดว่ากล่าวเรื่องผลการเรียนและคำทัดทานให้เลิกทำกิจกรรมชมรมจากครูอาจารย์หรือแม้แต่ผู้ปกครองของเขาเอง นิคยังมีกลุ่มเพื่อนในชมรมมัลติมีเดียที่คอยเป็นกำลังใจให้กันและกัน ร่วมมือกันสร้างสรรค์ผลงานทำในสิ่งที่ตนเองรัก จนกระทั่งชมรมมัลติมีเดียได้ส่งผลงานเข้าประกวดในระดับนานาชาติและได้รับรางวัลสารคดีนักเรียนดีเด่น ได้รับโอกาสให้ไปแสดงผลงานไกลถึงประเทศญี่ปุ่น หลังจากเหตุการณ์ครั้งนั้น เส้นทางชีวิตและอนาคตของนิคกับเพื่อนชัดเจนขึ้นมา พวกเขาารู้แล้วว่าตัวเองชอบอะไร สามารถทำอะไรได้ดี เวลาที่นิคไม่ได้ให้ความสำคัญกับระบบการศึกษาหรือคำติชมจากใครอีกต่อไปแล้ว เพราะตัวนิครู้แล้วว่า ตัวเขาเป็นใคร แตกต่างจากผู้เรียนอื่นๆ อย่างไร และต้องทำอย่างไรเพื่อไปสู่จุดที่มีตัวตนอยู่ในสังคมนี้ได้โดยที่ทุกคนให้การยอมรับ

ทั้งสองกรณีแสดงให้เห็นว่า สุนทรียะที่เกิดขึ้นภายในตัวตนอันหลากหลายของผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ชีวิตแต่ละคน ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะการรู้เท่าทันต่ออำนาจที่เกิดจากการสร้างบรรทัดฐานแต่เพียงลำพัง หากแต่เกิดขึ้นเพราะผู้คนที่อยู่ล้อมรอบเขา ไม่ได้มองเห็นโลกและความเป็นไปของสรรพสิ่งในแบบมาตรฐานเดียวกันเหมือนดั่งวาทกรรมกำหนด ด้วยนัยยะเช่นนี้ ผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์และคนที่อยู่ล้อมรอบเขาแต่ละคน จึงสามารถจัดแจงความสัมพันธ์เชิงอำนาจไปสู่ความสัมพันธ์ที่เสมอภาค จนเอื้อให้อำนาจของทุกคนในพื้นที่แห่งนั้นสามารถทำงานอย่างเท่าเทียมกันได้ จนในท้ายที่สุดผู้เรียนแต่ละคนก็จะสามารถมีพลังในการเปิดพื้นที่แห่งตัวตนของตนเองในสังคมของเขาได้ตามใจปรารถนา และมีสุนทรียะในการดำรงอยู่ที่เท่าเทียมกัน

5.5 บทสรุปจากเรื่องเล่าของการต่อรองอัตลักษณ์

ทุกอย่างก้าวของชีวิตคือการเรียนรู้อย่างแท้จริง ผู้วิจัยพบว่าตัวตนของผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันมาก เลื่อนไหลไปตามบริบทที่แต่ละคนดำเนินชีวิตอยู่ ผู้เรียนบางคนก็ชัดเจน บางคนก็ดูพร่ามัว บางคนก็ดูริบหรี่ และบางคนก็มองไม่เห็นตัวตนแสดงออกมาเลยเสียด้วยซ้ำ ทั้งนี้ สิ่ง

ที่ได้จากการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ตัวตนของบุคคลจะแสดงออกมาชัดเจนมากขึ้นอยู่กับว่าผู้คนในแต่ละพื้นที่นั้นๆ จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อบุคคลผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ในลักษณะเช่นใด ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลมีลักษณะเฉพาะอย่างมาก อันเป็นสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง นอกจากนี้ บุคคลยังมีความสามารถที่จะสั่งสมความรู้และประสบการณ์เพื่อพัฒนาตนเอง ทำให้ตนเองหลุดพ้นจากการครอบงำของระบอบแห่งอำนาจ ตลอดจนถึงสามารถสร้างสรรค์ความเป็นตัวตนของตนเองได้ตามใจปรารถนา แม้ว่าจะมีผู้เรียนที่ถูกกระทำโดยบรรทัดฐานทางสังคม ทำให้ความตระหนักถึงตัวตนของเขาต้องสะดุดหรือหยุดลง ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เขาก็ยังคงมีโอกาสที่จะกลับมาทบทวนเรื่องราวในชีวิตของตนเอง และใช้ภาพสะท้อนดังกล่าวสร้างเป็นความรู้ที่ทำให้ตระหนักได้ใหม่ว่า ตัวเขาไม่จำเป็นต้องยอมจำนนต่อบรรทัดฐานที่สังคมหยิบยื่นให้ แต่สามารถสนองตอบคำเรียกร้องภายในใจของตนเองได้ด้วยการใช้ศิลปะของการดำรงอยู่ เป็นทางเลือกในการสร้างนิยามความหมายใหม่ให้กับตัวตนของตนเอง จนสามารถกลับมาดำเนินชีวิตอย่างอิสระและมีความสุขเช่นเดียวกันกับคนทั่วไปอีกครั้ง ขอเพียงเราเข้าใจว่า “ตัวตน” ของมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นจากความเหมือนหรือต่างจากใคร แต่ตัวตนเป็นเพียงภาพสะท้อนที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจของแต่ละบุคคลขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อม ค่านิยม และความคิดที่ต่างกัน ได้รับความบอบช้ำจากการเป็นชายขอบของวาทกรรมที่ไม่เท่ากัน รวมไปถึงมีความฝัน ความหวัง และความต้องการที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุผลเหล่านี้ การสร้างตัวตนของมนุษย์จึงไม่สามารถกำหนดให้เป็นไปในแบบฉบับเดียวกันได้ เพราะว่าการตีความของมนุษย์ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในประสบการณ์ชีวิตของแต่ละคนล้วนไม่เหมือนกันนั่นเอง

ภาพที่ 2 สรุปผลการศึกษา ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน ผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา

สรุปผลการศึกษาเรื่อง ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา พบว่า บรรทัดฐานทางการศึกษาที่ปรากฏภายใต้ว่าทกรรม การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ตัวหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐบาลคิดขึ้นมานั้น ผู้เรียนไม่ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร มีเนื้อหาหลักสูตรที่มีการแบ่งรายวิชาเรียนออกเป็นกลุ่ม วิชาหลักและกลุ่มวิชารอง ทำให้ความสำคัญในรายวิชาทั้งสองกลุ่มไม่เท่ากัน อีกทั้งยังใช้วิธีการ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาด้วยการสอบ และใช้ข้อมูลทางสถิติคิดจัดอันดับผู้เรียนด้วยค่าเกรดเฉลี่ย ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนทำให้ผู้เรียนต้องอยู่ในภาวะอดทนจำยอม ไม่มีความสุขในการเรียน เกิดความรู้สึกถึงความอยุติธรรมที่สังคมให้ความสำคัญเฉพาะรายวิชาหลักมากกว่ารายวิชารอง และ

ผู้เรียนยังถูกจัดลำดับชั้นทางสังคมโดยไม่เต็มใจ มีกลุ่มผู้เรียนที่เรียนผ่านและไม่ผ่านเกณฑ์ขึ้นมาในโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนและผู้ปกครองจำนวนมากต้องพาตัวเองหรือส่งบุตรหลานไปยังสถาบันเรียนพิเศษหรือติวเตอร์เพื่อต้องการจะก้าวข้ามบรรทัดฐานดังกล่าว

กระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียน ภายใต้ผลกระทบจากบรรทัดฐานทางการศึกษา เป็นไปในสองรูปแบบ คือ 1.) การต่อรองอัตลักษณ์ผู้ความจำนน อดทนจำยอมต่อบรรทัดฐานที่เกิดขึ้น อดทนต่อการถูกบังคับให้เรียนในหลักสูตรที่ไม่ได้เลือก อดทนต่อความรู้สึกไม่ยุติธรรม และการถูกจัดอันดับชั้น ขอมสวมิส้อัตลักษณ์ “เด็กดี” ตามที่สังคมสร้างขึ้นมา 2.) การต่อรองอัตลักษณ์ที่เกิดสุนทรียะ จะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้เรียนได้รับโอกาสจากครอบครัว เพื่อน หรือคนใกล้ชิดที่มีความเข้าใจในมายาคติของบรรทัดฐานที่เกิดขึ้นในสังคม มีการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์ มีความรู้เท่าทันถึงอำนาจ คนกลุ่มนี้จะเข้ามาคอยเป็นกำลังใจให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการต่อรองอัตลักษณ์ให้เกิดสุนทรียะ ก้าวเดินไปพร้อมๆ กัน ตลอดจนเป็นพลังให้แก่กันและกัน ตลอดบนเส้นทางเดินของชีวิต

บทที่ 6

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เพื่อศึกษาผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในฐานะที่เป็นวาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อผู้เรียน 2.) เพื่อศึกษากระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียน ภายใต้บรรทัดฐานทางการศึกษาของวาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน และศึกษากระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนไทยในฐานะที่เป็นวาทกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของอับเดลและคณะ (Abdelal, Herrera, Johnston, & Mcdermott, 2006) ทฤษฎีทางสังคมพื้นฐานของริทเซอร์ (Ritzer, 2003) และแนวคิดเรื่องวาทกรรมของฟูโกต์ (Foucault, 1970) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ใช้การวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือในการวิจัย จากนั้นจะใช้แนวคิดการศึกษาแบบเรื่องเล่าของอีเลียต (Elliot, 2005) มาเป็นแนวทางวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา และการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนภายใต้บรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนของผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.1.1 ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาเรื่องผลของบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา พบว่า บรรทัดฐานทางการศึกษาเกิดขึ้นมาจากการที่รัฐบาลได้ร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ทันทีที่มีการใช้พระราชบัญญัตินี้กระบวนการผลิตอัตลักษณ์และการให้ความหมายบังเกิดขึ้นกับบุคคลทุกระดับชั้นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีภาคปฏิบัติทางวาทกรรมของฟูโกต์ที่ได้อธิบายว่า ความรู้หรือบรรทัดฐานต่างๆ ล้วนมาจากสถาบันที่ถูกจัดระเบียบอย่างเคร่งครัด (ในกรณีนี้คือรัฐและสถานศึกษา) ที่ทำหน้าที่ในการปฏิบัติหรือจัดการกับความแตกต่าง โดยรัฐบาลเลือกรูปแบบการจัดการเรียนการสอนภายในประเทศด้วยการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานควบคู่กับการบริหารการศึกษาแบบระบบโรงเรียน โดยโรงเรียนจะถูกควบคุมทุกอย่างผ่านหน่วยงานของส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ แม้กระทั่งนโยบายและแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนก็มักจะถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ปัญหาคือ

ตัวหลักสูตรที่รัฐกำหนดมา ให้ความสำคัญกับความรู้อยู่ในแต่ละรายวิชาที่ไม่เท่าเทียมกัน บังคับให้ ผู้เรียนและสังคมสนใจแต่รายวิชาหลักตามที่รัฐกำหนด ซึ่งขัดกับธรรมชาติของบุคคลที่มีความ แตกต่างหลากหลาย มีความถนัดที่ไม่เหมือนกัน

นอกจากนี้ หลักสูตรการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้ใช้การสอบและคิดผลการเรียนเฉลี่ย เป็นตัววัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และด้วยเกณฑ์นี้เอง นอกจากจะทำให้ความรู้สึกด้อยคุณค่าของ ผู้เรียนถูกตอกย้ำให้ชัดเจนยิ่งขึ้นแล้ว “ความไม่ยุติธรรม” ยังปรากฏตัวออกมาซ้อนทับกับความรู้สึก ด้อยค่าอีกด้วย การสอบและการคิดเกรดเฉลี่ยเป็นวิธีการที่รัฐบาลกำหนดขึ้น เพื่อใช้วิธีการทางสถิติ มาวัดว่าใครเป็นผู้เรียนที่ได้มาตรฐานตามหลักสูตรการศึกษาแกนกลาง และแน่นอนว่า เมื่อมีกลุ่ม ผู้เรียนที่ผ่านเกณฑ์ ก็ต้องมีกลุ่มผู้เรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ เกิดการแบ่งลำดับชั้นทางสังคมขึ้นมาโดย อัตโนมติ ความอยุติธรรมที่ผู้เรียนรู้สึก มาพร้อมกับความคับแค้นใจ ผู้เรียนรู้สึกว่าตนเองนั้นถูกเอา เปรียบจากระบบการศึกษา และถูกภาคปฏิบัติทางวาทกรรมจัดอยู่ในกลุ่มผู้ที่ต้องพยายามอย่าง มากถึงจะผ่านเกณฑ์นี้ไปได้ ไม่ว่าจะเกณฑ์ดังกล่าวจะถูกสร้างขึ้นมาจากจุดมุ่งหมายใด แต่การ ตีความของสังคมต่อเกณฑ์ที่ถูกสร้างขึ้นนั้น กลับแบ่งแยกให้คุณค่าและความยุติธรรมไม่อาจจะ เกิดขึ้นได้เลย

ผู้เรียนที่อยู่ภายใต้บรรทัดฐานทางการศึกษาที่ถูกสถาปนาขึ้น ต้องอยู่ในสภาพจำยอมต่อ เหตุการณ์ เพราะไม่มีสิทธิ์เลือก และไม่มีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลงความจริงชุดใหม่ที่รัฐหยิบยื่นให้ อย่างไม่เต็มใจ ถึงแม้ว่าจะมีกลุ่มผู้เรียนที่เข้าเลือกรับศึกษานอกระบบหรือการศึกษาทางเลือก แต่ก็ ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงไปจากภาคปฏิบัติทางวาทกรรมนี้ได้เลย ความด้อยคุณค่าภายใต้วาทกรรม จะทำงานด้วยการนำเสนอให้ภาพลักษณ์ของผู้เรียนในกลุ่มดังกล่าว ปรากฏในลักษณะเป็นผู้ที่ อ่อนแอ เข้ากับสังคมไม่ได้ ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ จึงต้องเลือกไปรับการศึกษาด้วยระบบอื่น สิ่งเหล่านี้กลายเป็นภาพตัวแทนของผู้ที่ไม่ได้ผ่านหลักสูตรการศึกษาแกนกลาง ผลิตซ้ำให้ความ ด้อยคุณค่า ผึ่งรากลึกในจิตใต้สำนึกของผู้เรียนและคนในสังคม โดยไม่รู้ตัว

ความสลบซับซ้อนในการทำงานของวาทกรรม ได้สร้างความหมายของคำสิ่งต่างๆ ขึ้นมา ใหม่ อีกทั้งยังได้สร้างความชอบธรรมในการจัดการความคิดและควบคุมการกระทำของมนุษย์ด้วย ดังนั้น คุณค่าและความหมายของมนุษย์จึงไม่ได้ดำรงอยู่ด้วยความปรารถนาของตนเอง แต่ถูกผลิต ขึ้นจากสังคมที่ปรับเปลี่ยนให้เลื่อนไหลไปตามอำนาจที่มาพร้อมกับวาทกรรม งานวิจัยนี้มุ่งเน้น ศึกษาวาทกรรมทางการศึกษาที่เป็นสถาบันหลักในการพัฒนาประเทศชาติ เพราะผู้วิจัยเห็นว่า ตลอดเวลาที่ผ่านมาภายใต้วาทกรรมดังกล่าว ผู้เรียนถูกสร้างกรอบการศึกษาให้ปฏิบัติตาม วาทกรรมกำหนด ไม่มีสิทธิ์ตั้งคำถาม ไม่มีสิทธิ์แสดงอัตลักษณ์แห่งตนออกมาจนกรอบได้ทุกคน ในสังคมถูกทำเข้าใจว่า ผู้เรียนที่อยู่ในกรอบดังกล่าวเป็นผู้เรียนที่ดีพร้อมสมบูรณ์ เป็นแบบอย่างที่ดี

ที่ควรปฏิบัติตามของคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่เบื้องหลังมาหาภาพเหล่านั้นจะมีใครรู้บ้างว่า การถูกทำให้มีชีวิตเพียงเพื่อรอคอยรับแต่คำสั่ง มันได้สร้างความปวดร้าวให้กับมนุษย์มากน้อยแค่ไหน การกระทำที่สังคมกระทำต่อผู้เรียนเช่นนี้ หากสังคมยังไม่มี ความเข้าใจในสัมพันธเชิงอำนาจ มีแต่ จะเกิดการสืบทอดอำนาจให้อยู่ในรูปโฉมใหม่ต่อไปเรื่อยๆ หากมนุษย์ถูกกระทำให้อยู่ในสภาพโดด เดี่ยว หรือมีสภาพกลายเป็นหุ่นยนต์ที่ไม่สามารถคิดนอกเหนือคำสั่งที่ถูกป้อนเข้าไป มนุษย์ผู้นั้นจะ ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อในสังคมได้ หรือถ้าหากมีชีวิตอยู่ก็ไม่อาจเรียกได้อย่างเต็มใจว่ามีชีวิต เพราะเขาจะไม่ได้ใช้ชีวิตตามที่ใจตนปรารถนาเลย

6.1.2 การศึกษากระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียน

ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อแสดงให้เห็นถึงรากลึกของปัญหาผ่านการ ต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียน ผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาผ่านเรื่องเล่าและเข้าไปมีประสบการณ์ร่วมกัน ในการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนแต่ละคน ได้ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่า ไม่มีการแบ่งปันใดๆ ที่จะ ทำให้มนุษย์เข้าใจถึงมนุษย์ด้วยกันดี เท่ากับการแบ่งปันประสบการณ์ของความเจ็บปวดซึ่ง กันและกัน เพราะการแบ่งปันเรื่องราวดังกล่าว นอกจากทำให้มนุษย์ด้วยกันมองเห็นที่มาที่ไปใน กลไกการทำงานของอำนาจอันละเอียดอ่อนแล้ว ยังทำให้ทั้งผู้สัมภาษณ์และผู้เล่าต่างก็เกิดความรู้ สำนึกถึงคุณค่าและความหมายของการดำรงอยู่ในฐานะของมนุษย์ด้วยกันอย่างลึกซึ้งซึ่งช่วงระหว่าง ทำการศึกษา ในขณะที่เดียวกันต่างรู้สึกเศร้าใจไปด้วยเพราะต่างฝ่ายต่างก็เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงใน เิงโครงสร้างใหญ่อย่างสังคมไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการกระทำแค่เพียงอย่างเดียวหรือคนๆ เดียว หากแต่จะต้องเกิดขึ้นร่วมกัน ระหว่างวิถีคิดและการปรับความสัมพันธ์ของตัวเราต่อสิ่งรอบกายของ เราขึ้นมาใหม่ ซึ่งมันไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่ายสำหรับใครหลายคน

ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนภายใต้บรรทัดฐานและผลกระทบ ดังกล่าว เป็นไปในสองรูปแบบ คือ 1.) การต่อรองอัตลักษณ์สู่ความจําจน อดทนจำยอมต่อบรรทัด ฐานที่เกิดขึ้น อดทนต่อการถูกบังคับให้เรียนในหลักสูตรที่ไม่ได้เลือก อดทนต่อความรู้สึกไม่ ยุติธรรมและการถูกจัดอันดับชั้น ขอมสวมนใส่อัตลักษณ์ “เด็กดี” ตามที่สังคมกำหนดสร้างขึ้นมา 2.) การต่อรองอัตลักษณ์ที่เกิดสุนทริยะ จะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้เรียนได้รับโอกาสจากสังคม ครอบครัว เพื่อน หรือคนใกล้ชิดที่มีความเข้าใจในมายาคติของบรรทัดฐานที่เกิดขึ้นในสังคม มีการยอมรับ ความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์ มีความรู้เท่าทันถึงอำนาจ คนกลุ่มนี้จะเข้ามาคอยเป็นกำลังใจ ให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการต่อรองอัตลักษณ์ให้เกิดสุนทริยะและก้าวเดินไปพร้อมๆ กัน ตลอดจนเป็นพลังให้แก่นกันและกันตลอดบนเส้นทางเดินของชีวิต

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

1. ผลของบรรทัดฐานทางการศึกษาที่ผู้วิจัยค้นพบ สอดคล้องกับงานวิจัยของสปอร์เรอร์ (Spohrer, 2016) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง Negotiating and Contesting "Success": Discourses of Aspiration in a UK Secondary School การเจรจาต่อรองและโต้แย้งเรื่อง “ความสำเร็จ” : วาทกรรมการสร้างแรงบันดาลใจในโรงเรียนมัธยมของประเทศอังกฤษ และงานวิจัยของ อุษณีย์ ธโนสวรีย์ ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาในระบบ : ปฏิบัติการทางอำนาจผ่านความรู้และการสร้างความเป็นอื่นให้กับชุมชนหมู่บ้าน ระบุว่า บรรทัดฐานทางการศึกษามีที่มาจากหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีนโยบายต้องการกำหนดแนวทางของการศึกษาให้ไปในทิศทางเดียวกันทั่วประเทศ เบื้องหลังของการสถาปนาแนวทางการศึกษาในระบบโรงเรียนล้วนแต่มาจากรัฐ ที่ใช้อำนาจความเป็นศูนย์กลางก่อกระบวนการสร้างความหมาย และสร้างความสำเร็จให้กับการศึกษา โดยอ้างอิงนโยบายของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย แต่การกระทำดังกล่าวไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์เลย ผลกระทบคือทันทีที่มีการประกาศใช้บรรทัดฐานทางการศึกษา โครงสร้างทางสังคมจะถูกแบ่งแยกคนออกเป็น 2 กลุ่มทันที คือ คนที่ผ่านเกณฑ์ทางการศึกษา และคนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ทางการศึกษา ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวไม่มีความยุติธรรมและไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสมสำหรับผู้เรียนทุกคนในสังคม แต่ผู้ว่าเรียนก็ต้องจำยอมอดทนอยู่ภายใต้ระบบนี้ ต้องยอมสวมอัตลักษณ์อื่นตามกำหนดที่ไม่ใช่อัตลักษณ์ของตนเอง แบบไม่มีทางเลือก เพราะโครงสร้างของวาทกรรมนี้ได้ฝังรากลึกกลงไปอยู่ในสังคมอย่างเหนียวแน่นและยาวนานแล้ว

2. ผลการศึกษาการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนผ่านเรื่องเล่า ผู้วิจัยได้มุมมองแง่คิดที่แตกต่างออกไปเมื่อเทียบกับงานวิจัยเชิงปริมาณของต่างประเทศของริชและสแควเตอร์ (Rich & Schachter, 2012) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง High School Identity Climate and Student Identity Development: อัตลักษณ์ของโรงเรียนมัธยมศึกษากับการพัฒนาอัตลักษณ์ของผู้เรียน ที่พบว่า โรงเรียนแต่ละโรงเรียนมีการสร้างลักษณะเฉพาะตัวตามการพัฒนาอัตลักษณ์ของผู้เรียน โดยผู้เรียนจะมองโรงเรียนของตนว่าเป็นแหล่งพัฒนาตนเอง และเป็นสถานที่ที่ให้ความมั่นใจในเรื่องการพัฒนาอัตลักษณ์ตนเองในอนาคต แต่ผลลัพธ์จากกรวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการทำวิจัยเชิงคุณภาพกลับพบว่า มีผู้เรียนจำนวนมากเช่นกันที่มองว่าโรงเรียนเป็นที่ที่ไม่สามารถจะพัฒนาอัตลักษณ์ของตนเองได้ หากเป็นครอบครัวและเพื่อนมากกว่าที่เป็นเงื่อนไขสำคัญในการต่อรองอัตลักษณ์ของตนเอง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากสองงานวิจัยแม้ว่าจะต่างกัน แต่ถือว่าตรงตามความตั้งใจที่ผู้วิจัยกำหนดไว้แต่แรก คือต้องการที่จะศึกษาปัญหาทางการศึกษาด้วยมุมมองที่แตกต่างไป

เพื่อให้เห็นปัญหาการศึกษาในอีกด้านหนึ่ง ซึ่งในอนาคต ผู้วิจัยหวังว่าผลลัพธ์ที่แตกต่างออกจากงานวิจัยชิ้นนี้อาจมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาทางการศึกษาในประเทศไทยได้ไม่มากนัก

6.3 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านเรื่องเล่าของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ บทเรียนทางความคิดจากการสร้าง “ความรู้” ร่วมกับผู้เรียนที่เป็นเจ้าของประสบการณ์ในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยตกผลึกทางความคิดได้สองประการ คือ

ประการแรก การก้าวข้ามบรรทัดฐานสู่การค้นพบตัวตนของผู้เรียน สามารถเกิดได้ด้วยการที่ตัวผู้เรียนปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของตนเองกับคนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ เพื่อนร่วมชั้น หรือแม้แต่ครูผู้สอน ผู้เรียนต้องตระหนักว่า ตัวตนของผู้เรียน ไม่ได้ก่อตัวขึ้นจากการปล่อยให้อัตลักษณ์ไหลไปตามความคาดหวังของพ่อแม่หรือสังคมเท่านั้น แต่จะก่อตัวขึ้นได้จากการที่ผู้เรียนมีสำนึกว่าตัวเองนั้นเป็น “ประธาน” ในการสร้างความหมายให้กับการกระทำของตนเอง และตนเองมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการสร้างตัวตนของตนเอง สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นได้อย่างอิสระ ตัวตนของผู้เรียนไม่ใช่แค่เพียงการยอมรับและทำความเข้าใจตามความรู้กระแสหลักที่โรงเรียนหรือสังคมมอบให้ แต่มีความหลากหลายไปตามบริบทชีวิตและตามความเข้าใจของตนเอง ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องยอมรับการกระทำจากชุดความรู้กระแสหลัก แต่สามารถสร้างตัวตน ตีรองความหมาย กำหนดความจริง และสามารถปรับเปลี่ยนตนเองในความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัวได้ตลอดเมื่อเราเจอสิ่งใหม่ที่ดีกว่า และเราสามารถทิ้งสิ่งเดิมๆ นั้นไปได้หากพบว่าสิ่งนั้นไม่มีความเหมาะสมกับตนเองอีกต่อไปแล้ว

ประการที่สอง กระบวนการสร้างตัวตนของผู้เรียนอาจยังคงถูกขัดขวางและบงการอยู่ภายใต้การควบคุมของอำนาจที่มาจากวาทกรรม แต่การรู้เท่าทันของตัวผู้เรียนและกลับมาสร้างตัวตนเพื่อต่อต้านการกระทำของอำนาจ อาจจะยังไม่เพียงพอที่จะทำให้สุนทรียะแห่งตัวตนของผู้เรียนเท่าเทียมกับผู้อื่น ได้ จึงจะต้องมีผู้คนในสังคมช่วยพยายามทำความเข้าใจผู้เรียนจากตำแหน่งที่แต่ละคนใช้ชีวิตอยู่อีกด้วย ทุกหน่วยในสังคมไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ ครูผู้สอน หรือเพื่อนร่วมชั้น ต้องเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนเหล่านั้นภายใต้ชุดความรู้ที่เปิดกว้าง ซึ่งเกิดขึ้นจากการร่วมกันเข้ามามองปัญหาของทั้งสองฝ่าย ไม่เช่นนั้นเราก็คงไม่อาจรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่บงการให้ภาพลักษณ์ของผู้เรียนต้องถูกจำกัดขอบเขตอยู่เพียงแค่ว่า “ผู้เรียนเก่ง-ผู้เรียนไม่เก่ง” เท่านั้น ที่ผ่านมามีคนส่วนใหญ่ในสังคมปล่อยให้ความรู้ภายใต้กระบวนทัศน์นี้ อธิบายและควบคุมสรรพสิ่งมาโดยตลอด ยกย่องให้

มันขึ้นมาเป็นใหญ่ในการผูกขาดความคิด จนทำให้บริบทและประสบการณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีในการดำรงอยู่ของผู้เรียนต้องถูกมองข้าม

การมีคนเข้าใจและคอยเป็นกำลังใจอยู่เคียงข้าง สามารถขับเคลื่อนให้แรงปรารถนาแห่งตัวตนของผู้เรียนแต่ละคนก่อกำเนิดขึ้นได้ และเมื่อเกิดกระบวนการสร้างตัวตนสำเร็จ ไม่ได้หมายความว่า ความรู้สึกถึงกำลังใจนั้นจะสิ้นสุดลง หากแต่ยังคงดำเนินไปพร้อมๆ กับตัวตนที่ค่อยๆ เติบโตขึ้น แม้ว่าบางขณะ จะมีใครบางคนที่เขาอาจจะชักชวนเพื่อตั้งให้พวกเขาต้องกลับไปสวมใส่อัตลักษณ์เดิมตามบรรทัดฐาน แม้จะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ดี อยากรู้ให้ทุกท่านตระหนักว่า แค่เพียงสายตาและคำพูดของมนุษย์ที่แสดงออกต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง มันเป็นเรื่องที่คาบสองคมที่อาจผลักไสให้ชีวิตของเขาต้องจมอยู่กับความทุกข์ทรมาน หรืออาจจุดประกายให้ชีวิตของเขาได้ก้าวเดินต่อไปบนพื้นที่แห่งนั้นด้วยความภาคภูมิใจ และเมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาตลอดไปจนถึงผู้ปกครอง ไม่ควรตัดสินคุณค่าของผู้เรียนตามความหมายที่ถูกสร้างขึ้นจากความรู้เพียงแบบเดียว แม้ว่าความรู้ดังกล่าวจะทำให้ท่านเชื่อมั่นในผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม แต่ความรู้ในลักษณะเช่นนี้ไม่อยากให้ท่านตระหนักว่า มันแฝงเร้นไปด้วยการครอบงำของอำนาจ ทำให้ท่านมองเห็นว่าสรรพสิ่งอยู่ภายใต้ปัญญาของท่านเอง ทำให้ท่านไม่เคยมองเห็นว่า “ความรู้” ที่ท่านยึดมั่นอยู่นั้น อาจกลายเป็นเครื่องมือในการทำร้ายจิตใจบุตรหลานของท่านเองอยู่ก็เป็นได้

6.4 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลจากการได้เข้าไปรับรู้ความคิดและความปรารถนาของผู้เรียนแต่ละคน ทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นว่า “ความรู้” ในการวิจัยครั้งต่อไป จะกลายเป็นสิ่งที่ช่วยกอบกู้ความเป็นมนุษย์ของใครหลายคนที่ถูกทำให้สูญเสียไปได้คืนกลับมาได้นั้น สิ่งสำคัญคือ งานวิจัยในภวภาคหน้าควรจะสร้างนิยามความหมายของสิ่งที่เรียกว่า “ความรู้” ขึ้นใหม่ โดยความรู้นั้นจะต้องมีความหลากหลายและมีความเท่าเทียมในการอธิบายความเป็นมนุษย์ ในฐานะตัวแทนในการศึกษาแบบที่ไม่แตกต่างกัน รวมไปถึงจะต้องก้าวข้ามพ้นจากการกำหนดขอบเขตให้อยู่แต่เพียงในกรอบของทฤษฎีกระแสหลัก โดยนักวิจัยควรเปิดพื้นที่ให้ผู้เป็นเจ้าของประสบการณ์ได้เขามามีส่วนสำคัญในการวิจัย โดยให้มาร่วมกำหนด “ความหมาย” และสร้าง “ความรู้” เกี่ยวกับตัวตนของตนเอง เพื่อให้เกิดความตระหนักฐึ้นมาแก่คนในสังคม จนในท้ายที่สุด การรับรู้ความจริงจากมุมมองดังกล่าวจะทำให้มนุษย์ทุกคนตระหนักได้ว่า หัวใจสำคัญของสุนทรียะในการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ คือ การสร้างความเสมอภาค ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความร่วมมือของมนุษย์ในการสร้างความหลากหลายในพื้นที่ เพื่อเอื้อให้อำนาจแห่งตัวตนของมนุษย์แต่ละคนทำงานได้อย่างเท่าเทียมกันเท่านั้นเอง

รายการอ้างอิง

- Abdelal, Herrera, Johnston, & Mcdermott. (2006). Measuring Identity. In (pp. 696-697). Cambridge: Cambridge University Press.
- Alex, L., & Hammarstrom, A. (2007). Shift in power during an interview situation: Methodological reflections inspired by Foucault and Bourdieu. *Nursing Inquiry*, 15(2), 169-176.
- Alvermann, D. E. (2000). *Narrative approaches*. In Vol. 5. Retrieved from http://www.readingonline.org/articles/art_index.asp?HREF=/articles/handbook/alvermann/index.html.
- Berremann, G. D. (1972). *Race, caste and other invidious distinctions in social stratification*: Berkeley, The Center.
- Conle, C. (2000). Narrative Inquiry: Research tool and medium for professional development. *European Journal of Teacher Education*, 23(1), 50-63.
- Elliot, J. (2005). *Using narrative in social research*. London: Sage.
- Fairclough, N. (2010). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of language*. New York: Pearson Education Limited
- Fairclough, N. (2013). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Foucault, M. (1970). *The Order of Things: An Archeology of the Human Sciences*. New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1975). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Vintage Books.
- Giddens, A. (2001). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Hansen, H. (2006). The Ethnonarrative approach. *Human Relations*, 59(81049-1075).
- Institute for Management Development. (2016). IMD World Talent Report 2016. Retrieved from <http://www.imd.org/wcc/news-talent-report>
- Jenkins, R. (1996). *Social Identity*. London and New York: Routledge.
- May, J. L. (2002). *Pragmatic an Introduction*. USA: Balkwell Publicshers.
- Moen, T. (2006). Reflection on narrative sproach. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(4), 1-16.
- Neisser, U., & Fivush, R. (1994). *The remembered self: Construction and accuracy in the self*

- narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paltridge, B. (2006). *Discourse Analysis an Introduction*. London: Continuum.
- Programme for International Student Assessment. (2015). PISA Results in focus 2015. Retrieved from <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>
- Rich, Y., & Schachter, E. P. (2012). High school identity climate and student identity development. *Contemporary Educational Psychology*, 37(3), 218-228.
- Ritzer, G. (2003). *Contemporary Sociological Theory and Its Classical Roots: The Basics*. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Scott, J. (1990). *A matter of record: documentary sources in social research*: John Wiley & Sons.
- Spoher, K. (2016). "Negotiating and Contesting "Success": Discourses of Aspiration in a UK Secondary School" *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 23(3), 411-425.
- United Nations Children's Fund. (2000). *Defining Quality in Education*. New York: A publication of UNICEF.
- United Nations Educational, S. a. C. O. (2005). *Education for all*. Paris: Graphoprint.
- Webster, L., & Mertova, P. (2007). *Using narrative inquiry as a research method*. In. กรมสุขภาพจิต. (2555). กรมสุขภาพจิตอุ้ง! ้วยเรียนเครียดสะสม ฆ่าตัวตายปีละ 170 คน. Retrieved from <http://www.thairath.co.th/content/289132>
- กิติพัฒน์ นนทปัทมคุลย์. (2550). ทฤษฎีวิพากษ์ในนโยบายและการวางแผนสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณะกรรมการการศึกษานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2559). พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2559. In. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ชูเกียรติ อนุมบุญชัย. (2552). วาทกรรมเด็กดี : ศึกษากรณีศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านอุเบกขา. (ปรัชญาศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชามานุษยวิทยา), คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,
- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร. (2557). ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง (*LANGUAGE AND POLITICS/THE POLITICAL*). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2541). ตำราชั้นสูง เรื่อง ทฤษฎี การวัด และงานวิจัยเอกลักษณ์แห่งอิโงในคนไทยและเทศ. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดาราวพร สีม่วง. (2556). การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของนักเขียน : กรณีศึกษาเรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิตของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
- ธีระ รุญเจริญ. (2545). รายงานการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของ

- สถานศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- นพพร จันทรนำชู. (2557). อัดลักษ์ณ์ศึกษา. กรุงเทพฯ: Soroj Digital Print & Copy Center.
- นภภรณ์ หะวานนท์. (2552). วิธีการศึกษาเรื่องเล่า : จุดเปลี่ยนของการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์. วารสารสังคมลุ่มน้ำโจง, 2, 1-22.
- นิติ ภัวกรพันธุ์. (2541). “บางครั้งเป็นคนไทย บางครั้งไม่ใช่” อัดลักษ์ณ์แห่งตัวคนที่ผันแปรได้. รัฐศาสตร์สาร, 3, 215-252.
- ประกาศรณ์ พวงเนียม. (2554). วิถีชีวิตและเรื่องเล่าเก่าแก่ไร้อ้อย อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดกาญจนบุรี. (ปริญญาานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประกอบการ), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
- ประเสริฐ เข้มกลิ่นทุ่ง และคณะ. (2544). สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชัช ดาวอุดม. (2557). การทำให้โรงเรียนกวดวิชาเป็น โครงสร้างที่มีเสถียรภาพในสังคม. (ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
- ปภาณี จิตวัฒนา. (2553). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2546). ท้องถิ่นนิยม. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พิรุณพร แสนรงค์. (2544). การให้ความหมายต่อประสบการณ์ชีวิตโดยใช้กิจกรรมศิลปะในการวิจัยเรื่องเล่า : กรณีศึกษาเด็กที่มีเชื้อเอชไอวี จังหวัดขอนแก่น. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 2, 50-66.
- ภาวิช ทองโรจน์. (2556). การกิจพลิกโฉมการศึกษาไทย. Retrieved from http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1370873794
- มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. (2551). การศึกษาในระบบโรงเรียน : ปฏิบัติการสร้างความหมายและอัดลักษ์ณ์ให้กับภูมิปัญญาของชุมชน. มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.
- มานพ สิริขวลิต. (2552). การนำระบบบริหารคุณภาพ ISO 9001: 2000 มาใช้ในสถานศึกษา. Retrieved from http://tpa.or.th/writer/read_this_book_topic.php?bookID=1146&pageid=1&read=true&count=true
- รัตนา ดวงแก้ว. (2556). ทฤษฎีและการพัฒนาหลักสูตร. In ประมวลสาระหุดวิชา การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ (pp. 1-75). นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2553). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- รวุฒิ สุภาพ. (2552). การศึกษาอัดลักษ์ณ์และการให้ความหมายของการศึกษาเพื่อการพัฒนาพื้นที่ทางการศึกษาในสังคมไทย : กรณีศึกษาผู้เรียนไทยที่ศึกษาโปรแกรมเตรียมความพร้อมเพื่อสอบวัดระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย. สาขาวิชาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. (2545). ประสิทธิภาพภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา : คุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. (2559). สรุปผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้ขึ้นพื้นฐาน O-NET.

Retrieved from <http://www.onetresult.niets.or.th/AnnouncementWeb/>

- สนธยา พลศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สลิลดา ศรีสันต์. (2557). เรื่องเล่าในวันวานของชาวเวียงนาครเกษม กรณีศึกษา ชุมชนเวียงนาครเกษม แขวงสามพันธง. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชามนุษยวิทยา), คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร,
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับเพิ่มเติม) ปี พ.ศ. 2553 กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2559). จำนวนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน พุทธศักราช 2559. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุรรรยา จันทศิริ. (2555). ทฤษฎีสังคม. In (pp. 7). Retrieved from elearning2.utcc.ac.th/officialtcu/econtent/HG010/doc2.pdf.
- สุรชาติพิศ โสภานันท์. (2555). เรื่องเล่าตัวแทนประกันชีวิต บริษัทกรุงเทพประกันชีวิต จำกัด(มหาชน). (ปริญญาานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาประกอบการ), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
- หลิวหวางอิง. (2558). 100 tricks ช่วยชีวิตให้พบสุข. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- อภิญา เพื่อองฟูสกุล. (2543). อัตลักษณ์ (*identity*) : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). คิดอย่างฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์. In (pp. 95). เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อำพรณ์ ปานเจริญ. (2556). วาทกรรมนักเรียนนายร้อยตำรวจหญิง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
- อุมาวลัย ชีซ่าง. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในเรื่องเล่าสำหรับเด็กในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ. (อักษรศาสตรมหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- อุษณีย์ ธโนสวรรณย์. (2545). การศึกษาในระบบ : ปฏิบัติการทางอำนาจผ่านความรู้และการสร้างความเป็นอื่นให้กับชุมชนหมู่บ้าน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยเรื่อง ผลของบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียนผ่านเรื่อง
เล่าของผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา

ผู้เรียน (นามสมมุติ)

1. ณัฐ
2. เอ็น
3. เกี๊ย
4. นิค
5. แจน
6. มุ่น
7. นิว
8. เป้
9. เซน
10. มายด์
11. ฟลุ๊ค
12. แม็ก
13. เจ็ง

ครูผู้สอน (นามสมมุติ)

14. ครูเจ
15. ครูยัน
16. ครูอ้อย
17. ครูหมู

ผู้ปกครอง (นามสมมุติ)

18. แม่นิด
19. แม่นก

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ผู้เรียนเกี่ยวกับผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้ ทำขึ้นเพื่อศึกษาผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา และกระบวนการต่อรองอัตลักษณ์ของนักเรียน เพื่อประโยชน์ดังกล่าว ขอความร่วมมือนักเรียนให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ข้อมูลที่ได้รับจะนำมาวิเคราะห์โดยไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัว มิได้กระทบโดยตรงต่อนักเรียนแต่อย่างใด ผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

1. ข้อมูลส่วนตัว

ชื่อ-สกุล.....

อายุ..... ระดับการศึกษา.....

2. บรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน

2.1) นักเรียนคิดว่า การที่โรงเรียนกำหนดให้นักเรียนต้องเรียนตามตัวชี้วัดความรู้ในหลักสูตรการศึกษาแกนกลางขั้นพื้นฐาน เป็นเรื่องที่เหมาะสมแล้วหรือไม่ และนักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อหลักสูตรของ สพฐ.

.....

2.2) นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรกับการกำหนดเกณฑ์ทางการศึกษาด้วยการสอบและคิดเกรดเฉลี่ย

.....

2.3) ปัจจุบันนักเรียนคิดว่า ตนเองกำลังแข่งขันเรียนกับเพื่อนๆในห้องอยู่หรือไม่ และตัวนักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรกับ ค่านิยมการแข่งขันกันเรียน

.....

2.4) นักเรียนคิดว่า ค่านิยมการเรียนพิเศษนอกเวลาเรียนมีสาเหตุมาจากอะไร สำหรับนักเรียนการเรียนพิเศษมีความจำเป็นหรือไม่

.....

3. ผลของบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน

3.1) การเรียนตามตัวชี้วัดความรู้ในหลักสูตรการศึกษาแกนกลางขั้นพื้นฐาน ส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียนอย่างไร

.....

3.2) การกำหนดเกณฑ์ทางการศึกษาด้วยการสอบและคิดเกรดเฉลี่ย ส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียนอย่างไร

.....

3.3) ค่านิยมการแข่งขันกันเรียน ส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียนอย่างไร

.....

3.4) นักเรียนได้รับผลกระทบจากค่านิยมการเรียนพิเศษนอกเวลาเรียนหรือไม่ และอย่างไร

.....

4. การปรับตัวของนักเรียน

4.1) นักเรียนปรับตัวอย่างไรเมื่อต้องเรียนตามตัวชี้วัดความรู้ในหลักสูตรการศึกษาแกนกลางขั้นพื้นฐาน

.....

4.2) นักเรียนรับมืออย่างไรกับการกำหนดเกณฑ์ทางการศึกษาด้วยการสอบและคิดเกรดเฉลี่ย

.....

4.3) นักเรียนทำอย่างไรเมื่อถูกครูหรือผู้ปกครองเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษากับนักเรียนคนอื่น

.....

4.4) นักเรียนมีการจัดการอย่างไรกับการเรียนพิเศษนอกเวลาเรียน

.....

แบบสัมภาษณ์ครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา

ในระบบโรงเรียน

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้ ทำขึ้นเพื่อศึกษาผลของการสร้างบรรทัดฐานทางการศึกษา เพื่อประโยชน์ดังกล่าว ขอความร่วมมือท่านให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ข้อมูลที่ได้รับจะนำมาวิเคราะห์โดยไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัว มิได้กระทบโดยตรงต่อท่านแต่อย่างใด ผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

1. ข้อมูลส่วนตัว

ชื่อ-สกุล.....

อายุ.....ระดับการศึกษา.....

2. บรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน

2.1) ท่านคิดว่า การที่โรงเรียนกำหนดให้นักเรียน เรียนตามตัวชี้วัดความรู้ในหลักสูตร การศึกษาแกนกลางขั้นพื้นฐาน เป็นเรื่องที่เหมาะสมแล้วหรือไม่ และท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อหลักสูตรของ สพฐ.

.....

2.2) ท่านคิดเห็นอย่างไรกับการกำหนดเกณฑ์ทางการศึกษาด้วยการสอบและคิดเกรดเฉลี่ย

.....

2.3) ปัจจุบันท่านคิดว่า นักเรียนกำลังแข่งกันเรียนกับเพื่อนๆ ในห้องอยู่หรือไม่ และตัวท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับค่านิยมการแข่งขันกันเรียน

.....

2.4) ท่านคิดว่า ค่านิยมการเรียนพิเศษนอกเวลาเรียนมีสาเหตุมาจากอะไร สำหรับนักเรียนมีความจำเป็นหรือไม่

.....

3. ผลของบรรทัดฐานทางการศึกษาในระบบโรงเรียน

3.1) ท่านคิดว่า การเรียนตามตัวชี้วัดความรู้ในหลักสูตรการศึกษาแกนกลางขั้นพื้นฐาน ส่งผลกระทบท่อตัวนักเรียนอย่างไร

.....

3.2) ท่านคิดว่า การกำหนดเกณฑ์ทางการศึกษาด้วยการสอบและคิดเกรดเฉลี่ย ส่งผลกระทบท่อตัวนักเรียนอย่างไร

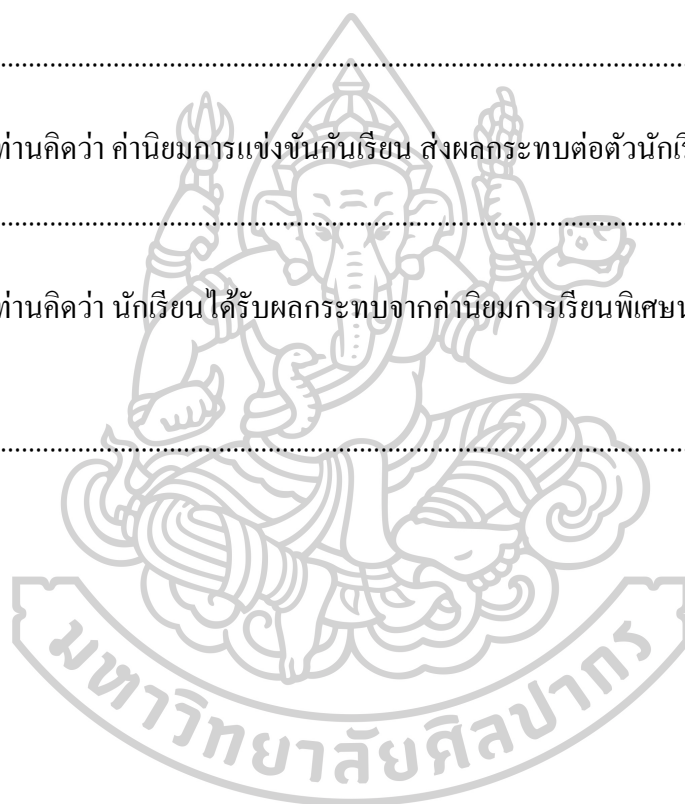
.....

3.3) ท่านคิดว่า ค่านิยมการแข่งขันกันเรียน ส่งผลกระทบท่อตัวนักเรียนอย่างไร

.....

3.4) ท่านคิดว่า นักเรียนได้รับผลกระทบจากค่านิยมการเรียนพิเศษนอกเวลาเรียนหรือไม่ และอย่างไร

.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	กฤษดา ปั้นเอี่ยม
วัน เดือน ปี เกิด	06 ตุลาคม 2532
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
วุฒิการศึกษา	อักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอกปรัชญา มหาวิทยาลัยศิลปากร
ที่อยู่ปัจจุบัน	48/349 กระทุ่มล้ม สามพราน นครปฐม 73000
ผลงานตีพิมพ์	วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 17 ฉบับที่ 1

